

STRATEGIC COMMITMENT AND CHOICES FOR **LATVIA AND LITHUANIA** IN THE AGE OF DISRUPTION AND GREAT POWER RIVALRY

Report on Latvia-Lithuania future cooperation



LATVIJAS UN LIETUVAS STRATĒGISKĀ APŅĒMĪBA UN IZVĒLES SATRICINĀJUMU UN LIELVARU SĀNCENSĪBAS LAIKMETĀ

Ziņojums par Latvijas un Lietuvas turpmāko sadarbību

LATVIJOS IR LIETUVOS STRATEGINIAI ĪSIPAREIGOJIMAI IR PASIRINKIMAI NERAMUMŪ IR DIDŽIŪJŪ VALSTYBIŪ VARŽYMOŠI AMŽIUJE

Latvijos ir Lietuvas bendradarbiavimo perspektyvos

STRATEGIC COMMITMENT AND CHOICES FOR **LATVIA AND LITHUANIA** IN THE AGE OF DISRUPTION AND GREAT POWER RIVALRY

Report on Latvia-Lithuania future cooperation



NERIS GERMANAS
GINTS JEGERMANIS

August 2022

CONTENT

PROLOGUE	1
Events and developments since 2012	2
Decade of constant confrontation and disruption	4
EXISTING COOPERATION AND OPTIONS FOR LATVIA AND LITHUANIA	7
Politics and foreign policy	7
Security and defense	11
Economy and trade	14
Municipalities and people in close contact	21
Culture, science, education	24
EPILOGUE	29
AUTHOR BIOGRAPHIES	31
TRANSLATION INTO LATVIAN	33
TRANSLATION INTO LITHUANIAN	65



PROLOGUE

In 2011 Foreign Ministers of Latvia and Lithuania agreed that 20 years after regaining independence the time had come to review the developments of bilateral cooperation of both countries. Based on the Ministers' proposal the Prime Ministers of Latvia and Lithuania commissioned the report to promote and broaden mutual co-operation. 'Report on Latvian – Lithuanian Co-operation Perspectives' came out in early 2012. The recommendations became guidelines for expanding the bilateral co-operation in various fields.

Over the past decade, both countries have made significant progress in implementing several recommendations of the report. Decisions have been taken by governments and relevant ministries and intergovernmental agreements have been signed. Inter-institutional relations and cooperation on issues of common interest to both countries have been strengthened.

At the same time, bilateral cooperation has increasingly become an integral part of trilateral cooperation among the Baltic countries and within the EU in many areas. Many of the proposed objectives have been achieved in a broader, European context.

On the other hand, some of the proposed measures, which might still be relevant today, have not been implemented for variety of reasons.



On 12 February 2021 Lithuanian Foreign Minister Gabrielius Landsbergis visited Latvia to mark the centenary of Lithuania's *de iure* recognition. Latvia was the first country to recognize Lithuania in 1921. During the visit Latvian Foreign Minister Edgars Rinkēvičs agreed to his colleague's proposal to launch a new report on Latvia and Lithuania's future relations.

Working on our report we have been talking to experts in governments, agencies, institutions, municipalities, NGO, and business community in both countries. Various documents have been carefully studied.

There are several crucial areas that this report is not covering because they are handled on a national level and within the EU. As most national decisions are closely integrated into the EU policy making process, Latvia and Lithuania need to continuously coordinate and cooperate with like-minded countries to advance our political, security, trade, and other interests.

Primary focus of this report is on issues our parliaments, governments, decision makers and societies need to work together and carry out bilaterally, in different regional groups, organizations and globally to further our common objectives.

This report was prepared while Russia launched and continued its war against Ukraine. Russia's invasion of Ukraine has fundamentally shaken numerous previous assessments and will continue to affect international affairs for decades. Unpredictability and the impact of permeating disruption of global developments greatly influenced our work too.



Latvia and Lithuania are close neighbors and strong allies. They enjoy dynamic relations and advanced cooperation in all areas of bilateral contacts. To describe and address them all would require writing a book.

Previous report has done a great service in advising Latvian and Lithuanian governments how best to expand bilateral cooperation. This report is offering a fresh review of achievements in the previous decade and suggesting the way forward.

We think our governments should be considering the ideas and recommendations of both reports together. Even though these reports are advisory, it would make sense to discuss them among experts in different fields in both countries at first separately and then in a joint forum to decide on further steps bilaterally. Ministries of Foreign Affairs could organize this process.

EVENTS AND DEVELOPMENTS SINCE 2012

To focus on goals, prospects, and obstacles for our countries in the next decade we need to step back a little and look at what has happened since the previous report. During the first couple of decades, after the restoration of independence our societies went through dramatic changes, institution building, economic transformation and joining international and regional organizations.

Significant progress has been achieved domestically, in the Nordic-Baltic cooperation and in the European and Transatlantic community since 2012. At the same time the world order, international rules-based system and regional security have been fundamentally shaken. We will mention here just a few most important events and developments that have impacted Latvia and Lithuania and changed situation in the region during the last 10 years.

Our countries managed to recover from the 2008 global financial crisis and have been able to show healthy growth; the volume of export increased in both economies. Latvia and Lithuania joined the Euro zone and became members of the OECD.

Baltic countries consistently strengthened their credibility, demonstrated expertise and skills on a global scale and in regional organizations. All three countries successfully handled their EU Council presidencies. Lithuania and Estonia with dignity and efficiency carried out their tasks as non-permanent members of and contributed to the work of the UN Security Council. Latvia intends to be elected and is campaigning for its non-permanent seat in 2026-2028.

Russian annexation and occupation of Crimea in 2014 and its active military support to proxy regimes in Luhansk and Donetsk territories finally changed the discussion in the EU and NATO. Our allies slowly began to recognize the true nature of modern Russia. EU countries were able to agree on sanctions and stood firm in supporting the territorial integrity of Ukraine. NATO allies decided on the enhanced Forward Presence troops in Poland and the Baltic countries, thus strengthening region's deterrence.



Even though the Baltic diplomats, politicians and societies have been constantly experiencing the Russian propaganda and influence operations, white lies, and systematic incitement since the beginning of 1990s, the new age of misinformation, hybrid attacks, cybercrime, cyber-operations, and election manipulation advanced to unseen level globally during the past decade. Russia was not alone in its hostile posture and actions; China, Iran, North Korea, and several other countries developed their capabilities to challenge and undermine the Western interests domestically and globally.

Democratic countries in the West have managed to regroup, many defensive measures and institutions have been put in place. In addition to existing frameworks new institutions and communities with the required expertise emerged and found ways to exchange information. Open debate on the set of hybrid attacks gained a new significance and meaning.

Digital age has long been with us; however, the last decade spectacularly showed both the enormous potential and impact of emerging technologies that have already changed and will exponentially dominate and transform so many aspects of individual and collective choices, will require political understanding and determination to regulate the great variety of digital domains, and will fundamentally modify job market, business models and trade in the years to come.

China launched its Belt and Road Initiative in 2013. It resulted in a new cooperation platform in Central and Eastern Europe known as 16+1 format. It certainly was aimed at splitting the EU and influencing the group of these countries to accept the Chinese dominance. Luckily the Baltic countries managed to avoid significant Chinese investments. Nevertheless, China's ideological and confrontational footprint was being felt in our region too. Lithuania withdrew from this cooperation format in 2021. Latvia and Estonia followed suit in August 2022.

In 2015 Europe went through a very difficult debate on how to handle the exploding migration from the Middle East and Africa. Temporary solutions were found, however, the solid understanding among the EU member states was not established. In 2021 Belarus confronted the EU with unseen cruelty and brutality in transporting migrants and organizing their forced entry into the EU.

On top of the migration problem many EU countries were confronted with the terrorist attacks that took place in several European cities. Significant number of the EU citizens became foreign fighters and took part in the ISIS military operations in the Middle East.

New disruptive developments arrived in 2016. The people of UK in the referendum took a decision to exit the EU. Brexit has profoundly challenged the work of the EU and took several years of arduous discussions to agree on functioning relations between the EU and UK. The election of Donald Trump and his style of executing the US Presidency instigated grievances and caused some distrust among NATO allies.

The effects of climate change gradually influenced the political decision making on a global scale and important agreements were reached at the Paris and Glasgow summits. The EU forged its Green Deal. However, it remains to be seen if and to what extent these decisions will hold in the light of multitude of global disruptions caused by Covid19 pan-

dem and the Russian invasion of Ukraine.

As our report was being prepared Russia invaded Ukraine. The outcome of the conflict will greatly influence the international relations in the next decade. Many countries are studying the resolve and ability of the West to keep its unity and to act in these extremely volatile circumstances.

During the first two decades of this century the Western political leadership was not prepared to acknowledge that Russia was already a bellicose power which deliberately attacked Western interests abroad and permanently attempted to cause confusion and disruption within the NATO and EU countries. After Russia's invasion of Ukraine, the mood rapidly changed. The West was suddenly prepared to adopt crucial measures to stop Russian invasion and give critical assistance to Ukraine, including military technology and weaponry.

DECADE OF CONSTANT CONFRONTATION AND DISRUPTION

The world order, that we have been experiencing since the restoration of independence of the Baltic countries, was established at the very end and soon after World War II. Global rules-based system was gradually established, and it governed international relations since. This order was dominated by the US even throughout the Cold War. After the collapse of the Berlin Wall many expected that a new era of democracy and peace had come, that the global order will predominantly be based on the Western norms, democratic institutions, freedoms, values, and principles.

We are witnessing the first signs and arrival of a different world order. It will be shaped by multiple factors; however, the great power competition will be dominating the agenda. The next decade or two will be highly uncomfortable and out of clear order. We will witness a new era of global, military, technological, ideological, and diplomatic rivalry between two superpowers – US and China.

The US global leadership and supremacy has been under set of attacks for the past couple of decades. China has been systematically planning to displace American order first in Asia and now at the global level.

It is highly likely that two main opposing systems will eventually emerge. The US led coalition of democratic countries will be constantly challenged by the China dominated groups of countries. Significant number of countries will try to maneuver attempting to find temporary choices to avoid picking sides.

International organizations and their bodies will be affected by the great power competition and further fragmentation of international rules could take place in the coming decades. Fragmentation might lead to a gradual establishment of initially parallel and eventually separate systems and organizations on a global scale. The world order which was created after World War II is going to be disrupted and shaken continuously.



Latvia and Lithuania together with the EU partners and NATO allies will have to recognize and agree that the emerging world order is going to demand a new type of resilience both politically and militarily. We need democratic and open debates about this challenge in our countries. The West must prepare and be ready for a long period of confrontation and disruption. The contest between the democratic West and loose coalitions of the authoritarian states is at its initial phase.

China and Russia as well as other autocratic regimes manifest extreme set of vulnerabilities. They fear and regard democracy, rule of law and fundamental freedoms as existential threat. To prevent the spread of democracy, freedom of expression and open debate in their repressive regimes, China and Russia will relentlessly continue to fight these phenomena within their countries and keep developing tools and use every opportunity to attack the democratic countries worldwide. Digital technologies enable authoritarian regimes with unseen options to control and monitor their own societies.

Even though people residing in a zone of European liberal democracies might have previously imagined that their security is a given and future of their children is bright, we need to acknowledge the reality and constantly continue democratic discussion about the ways of defending our principles and values. Russia in concert with other authoritarian powers in not going to stop fighting the spread of democracy. It will keep on with interfering into domestic affairs of its smaller neighbors to dominate their political agenda. Russia will remain a hostile power for many decades to come.

Our primary focus and resources should be applied to strengthening the Western democracies, institutions, organizations, and to advancing Transatlantic cohesion and integrity. What China and Russia regard as vulnerabilities and weakness of the West should in fact be cherished and acknowledged as a common strength of democratic world.

We must also be able to admit that the principles, values, and fundamental freedoms of the West might not be welcomed by most countries and cultures globally. Therefore, our former expectations about the gradual spread of democracy globally should be revised. What works best for us could and will be resisted elsewhere. Post-colonial grievances and a strong sentiment about the Western hypocrisy play an important part in many countries.

We should provide the assistance in building democratic institutions abroad only to the extent that it is welcomed and supported by the people of those countries. The democratic aspirations must come from the people and should not be imposed by foreign governments. Afghanistan is just one of the most important examples in this regard.

In the age of globalization business models were built on a variety of global or regional interconnection. Supply chains have become unpredictable and were extremely difficult to manage during the Covid19 pandemic and because of Russia's war against Ukraine. It's highly likely that the existing business models and global interdependence will sustain new waves of uncertainty in the coming years. It's become evident that almost every interdependency has been weaponized during the last decade. It will take several years before a new and predictable model for global trade could be established.

Even though decoupling and fragmentation of global channels of trade and communica-

tions are not a desired outcome for innovation and business opportunities, one must not rule this option entirely out. In the environment of constant confrontation with the China-Russia led anti-democratic regimes our countries should reconsider ways how the Latvian and Lithuanian business would be able to operate in the future. In some instances, the political and military logic might influence and determine the trade and commerce.

Many things will be affected by the outcome of the Russia's invasion of Ukraine. It's too early to see the full picture. On top of that the effects of climate change will fundamentally challenge countless current assumptions and policies in the next decade.

Considering these aspects, we should analyze and discuss the prospects and options of relations and cooperation between Latvia and Lithuania.



EXISTING COOPERATION AND OPTIONS FOR LATVIA AND LITHUANIA

Given the global and regional context, a disruptive decade ahead of us and the established relationship between Latvia and Lithuania in the past three decades, this report is aiming to describe the essence and recent developments in the bilateral cooperation on one hand, to set goals and give recommendations if appropriate on the other hand.

In the report's recommendations we focus on new options for our countries. Everything that already works well is not addressed by our recommendations.

Even though in the modern age almost everything is interdisciplinary and interlinked we agreed to analyze the future of Latvia-Lithuania relations in five chapters. The set of recommendations is to be found at the end of each chapter. As many issues are closely interconnected, we faced the problem how to evenly spread the recommendations within the five chapters.

POLITICS AND FOREIGN POLICY

BACKGROUND

Latvia and Lithuania are close neighbors and strong allies, they have similar and often identical foreign policy views and objectives and are affected by the same challenges. Foreign policy is regularly discussed and coordinated on all levels bilaterally, within several regional formats and international organizations.

Latvia and Lithuania have broadened and enriched their bilateral relations during last 10 years. Presidents, Speakers, Prime Ministers, Foreign Ministers speak and visit each other frequently. In 2015 governments of Latvia and Lithuania assembled in Rokiškis (Lithuania) for a joint working session.

Since 2017 Foreign Ministries annually organize informal seminar where both ministers and top management informally discuss important bilateral, regional, EU, NATO, and global issues.

In addition to bilateral contacts the cooperation of the Baltic countries is the most used format in the field of foreign policy. This cooperation took strong roots at the end of 1980s with the establishment of popular movements and was developed further even before regaining independence. The importance of this cooperation is clearly reflected in all chapters of the report.

Regular meetings of three Presidents, Baltic Assembly (BA), Prime Ministers, Baltic Coun-

cil of Ministers (BCM), foreign ministers take place. Rotating chairmanships of the BA and BCM set the annual agenda and schedule. The Embassies of the Baltic countries closely cooperate daily.

3+1 format has been successfully used and expanded in the past decade. Foreign ministers of the Baltic countries regularly meet their US, German, UK, French and Polish counterparts. The Baltic foreign ministers regularly meet their Benelux counterparts.

Covid-19 crisis gave further boost to the Baltic cooperation. While the most EU borders were partially closed due to the spread of Covid-19 virus the Baltic countries managed to establish the so called the Baltic bubble in 2020.

In many parts of the world, the Baltic countries are viewed as a politically and economically united region, as some sort of trinity. Even our allies in the EU and NATO often regard us as a consolidated entity. Even though politically the Baltic countries are united on most issues the picture is more nuanced in other domains of our collaboration (it is discussed in other chapters of the report). Nevertheless, the Baltic unity pays off at the EU and NATO tables and in international organizations.

In 2021 the Baltic cooperation at the United Nations has finally reached a new stage in nominating joint candidates for positions in international bodies. For the first time jointly nominated Baltic representative was elected to the International Law Commission. This type of joint actions could be further strengthened. Even though our partners in the Nordic countries are working within a different regional group at the UN there is a need to expand the cooperation among Nordic and Baltic countries in international organizations in supporting and promoting joint nominations and developing common agenda where possible. Positive trends could be seen in the previous decade.

Nordic – Baltic partnership (NB8) grew stronger over the past 10 years too. Foreign ministers of these 8 countries met frequently in front of screens and discussed options for deepening cooperation during the Covid-19 pandemic in 2020. NB8 foreign ministers met their Visegrad counterparts according to NB8 yearly schedule. There is a strong tradition of NB6 (members of the EU) foreign ministers to consult ahead of the EU Foreign Affairs Council meetings.

NB8 Speakers and MPs of Foreign Relations Committees regularly organize joint trips to the Eastern Partnership countries and elsewhere. In some capitals NB8 embassies cooperate closely and carry out joint events.

NB8 cooperation must be broadened, and it should eventually go beyond regular consultations on foreign and security policy issues. Nordic – Baltic region has a great potential to become one of the world's most integrated regions, NB8 countries could be frontrunners in several areas.

Sweden and Finland becoming members of NATO will significantly improve and positively impact NB8 partnership. It will take some time for both countries and their regional partners in the NB8 format to establish working relationship on all levels – political, military, think-tank, and research groups. This provides the Baltic partners with novel opportunity



to assist Finland and Sweden in finding their identity and role both regionally and in the Transatlantic community. The next few years will require additional expert and financial resources to facilitate this transition.

NB8 should be developing and deepening cooperation to strengthen resilience of our societies. Exchanging best practices and working together NB8 could evolve into a joint resilience space and become a showcase in the EU and NATO.

Given the nature of disruptive challenges the Transatlantic and EU countries are going to be confronted with in the next decade, Latvia and Lithuania and our partners with similar views must transform national political debates so that decision making would eventually be based on national security considerations. The sooner our political elites and decision makers can agree that the market economy principles solely won't help us withstand the impact of many coming problems stemming from the great power rivalry the better. Since it might require longer period to reach this understanding on the EU level, Latvia and Lithuania could agree on this principle at first and try to convince other partners gradually.

From 2030 onwards the generational shift will increasingly begin. More and more young people who were born after our countries regained independence are going to take leading positions in politics, civil service, and business. Their perspective and understanding about the Soviet occupation will differ from generations that experienced it first-hand.

People of Latvia and Lithuania have had to make strategic choices since regaining the independence. Our political leaders and societies will have to walk the extra mile in defending and promoting democratic principles and fundamental freedoms within our countries and in Europe in the next decade. Strategic commitment will have to be regularly renewed and adapted through open debate and targeted investments.

For many years our partners in the Western European countries have demonstrated the lack of understanding about Russia's determination to change and destroy European security order, to subvert and disrupt European and Transatlantic cohesion. This is also evident at this dark time of Russia's invasion of Ukraine, therefore, Latvia and Lithuania together with like-minded countries must relentlessly continue dialogue with our Western allies. Russia will remain a hostile power, security problem and existential threat to its immediate neighbors for a very long time.

Latvia and Lithuania are among the most strong and active supporters of the EU's Eastern Partnership program. They actively assist the Eastern Partnership countries to carry out necessary reforms and streamline political, economic, and social integration into the EU. The achievements of Moldova and Ukraine have been recognized this summer by granting them the EU candidate country status.

OBJECTIVES

As the existing global order is going to be gradually reorganized over the next decade our countries' primary task is to make sure and work hard to safeguard and further develop liberal democracy, democratic institutions, rule of law, fundamental freedoms, and credible information space in the West. We need to keep our house in order and make it fit to

withstand numerous internal challenges and external threats.

Strong partnerships, determination and strategic commitment are key to success. Transatlantic community, Australia, Japan, South Korea, New Zealand must find common means and ways how to involve countries which will have hard time to pick sides in the age of great power rivalry of the century.

After the Brexit, the EU will continue to look for a new internal balance. Resources and full focus should be devoted to facilitating and making decisions that make the EU stronger.

Russia's invasion of Ukraine has completely disrupted the European security order and caused major impact on energy security, food insecurity and trade; it may also lead to stagflation. Our diplomatic efforts must ensure the EU and NATO cohesion, readiness, and ability to deal with the continuous Russia threat for decades to come.

From our history we know the importance of political signals and commitment. Dialogue and cooperation programs with the Eastern Partnership and the Western Balkan countries will remain a principal part of foreign policy objectives.

RECOMMENDATIONS

- National security considerations must become primary principle in formulating foreign, trade and domestic policies in Latvia and Lithuania.
- United States and Transatlantic community must remain our core partners in restructuring emerging global arrangements based on democratic principles.
- To better assess and counter China's growing influence and threats our countries should continue to develop and deepen dialogue and cooperation with Australia, Japan, South Korea, and New Zealand.
- After Finland and Sweden's accession to NATO NB8 countries have a unique opportunity to harmonize their views and policies achieving common understanding, set of shared capacities, and establishing a regional resilience against foreign hostile activities, disinformation, influence operations, election manipulation, cyber-war, and cyber-crime.
- To reach the next level in the NB8 cooperation the Baltic countries should seriously discuss the creation of a permanent structure like the Nordic Council of Ministers Secretariat. That could be the decisive step towards greater regional integration in the Nordic – Baltic family.
- The Baltic countries must continue promoting and supporting jointly nominated candidates to international bodies.
- Painful experience of explaining the Baltic history and consequences of the Soviet occupation to the allies and partners in the West require certain measures to educate our young diplomats, civil service as well as decision makers in our countries.



SECURITY AND DEFENSE

BACKGROUND

Latvia and Lithuania are strong allies that closely cooperate daily to defend their countries. Military cooperation and planning are taking place nationally, regionally – among the Baltic countries, and within NATO.

At times when Latvia and Lithuania face external pressure and existential threats our political leadership and civil service can mobilize, take necessary decisions, adopt important measures and work together bilaterally and in the Baltic region to further our national and regional interests. The most evident success beyond foreign policy realm could be observed in the Latvian and Lithuanian cooperation in defense and security domains.

Over the past 10 years there were more than enough occasions to prove this observation.

In 2013, a new framework document of military cooperation among the Baltic States was signed. The new cooperation format of the Baltic States became compatible with Nordic defense cooperation (NORDEFECO).

After annexation and occupation of Crimea in 2014 Russia increased its military presence next to the Baltic countries; its military activity and provocative exercises grew exponentially.

Latvia and Lithuania took relevant steps to strengthen their defense forces and worked closely with NATO allies to deter Russia.

At the Wales Summit in 2014 NATO allies pledged to reach 2% of GDP spending on defense. Latvia and Lithuania gradually increased their military spending and reached 2% threshold in 2018. This summer both governments committed to increase the defense spending to 2,5% in the coming years.

At the Warsaw Summit in 2016, allies agreed to enhance NATO's military presence in the eastern part of the Alliance, with four battalions in Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland, on a rotational basis. These battalions became operational in 2017. Working hand in hand with soldiers from many NATO countries the enhanced Forward Presence (eFP) troops in Latvia and Lithuania have reached a new level and unique experience of combat cooperation over the past 5 years. On top of that our troops regularly participate in many military and defense exercises that take place in our region among the Baltic countries, other NATO allies and partner countries.

At the Madrid Summit this June NATO allies demonstrated enhanced level of cohesion and resolve to counter Russia. Commitment to protect populations in NATO countries and defend every inch of NATO territory at all times is a strong fundament to strengthen security of our countries. The Warsaw and Madrid Summits are, therefore, a watershed moment in the history of the Alliance.

These decisions would not have come true without intensified and straightforward dia-

logue among allies. The Baltic countries have played their part in this process. To gain allies' trust they constantly explained the dangers and threats our nations have faced over many years and continue to deal with in the Baltic Sea neighborhood day by day.

The 2023 NATO Summit in Vilnius must buttress the Madrid Summit's commitments to defend NATO's eastern flank. Our countries also need to take all necessary steps to prepare for receiving and accommodating additional NATO allies' troops – a brigade-size units – in Latvia and Lithuania. Discussion on Russia's growing hostility and Belarus's support to war against Ukraine must remain high on NATO's agenda during the preparations for the Vilnius Summit.

Relentlessly working on all necessary measures to support Ukraine's fight against Russian aggression NATO allies must pay a special attention to Belarus which in practice has been used for Russian military operations.

We need to emphasize that Latvian and Lithuanian bilateral cooperation in defense and security domain has been mostly taking place within the cooperation of the Baltic countries. Our allies and NATO adversaries view the Baltic countries as one military theater. Over the past 10 years the Baltic countries have significantly improved and deepened coordination, consultation and cooperation structures and channels.

One prime example is the Baltic Defence College which for more than two decades has educated military and security related civilian personnel to meet the security and defense needs of Estonia, Latvia, and Lithuania.

After continuous deliberations and consultations, on 21 December 2021 the Defense Ministers of the Baltic countries decided to work out a legal framework to facilitate military assistance across the borders and to establish joint operational or Baltic Defense area. The Baltic countries have also agreed to develop Multiple Launch Rocket System in the coming years. In 2022, Ministers of Defense signed a Letter of Intent outlining the political, military, and legal aspirations for a future defence agreement.

This experience will prove to be invaluable in the very near future when Finland and Sweden will become members of NATO. Their NATO membership will immensely boost security in the region. It will also influence the military planning rationale. In addition to all other benefits of the enlarged NATO the Nordic – Baltic cooperation framework is finally going to be almost complete.

The Baltic countries should step forward and initiate a new type and more structured collaboration among the Nordic and Baltic countries on defense and security. It will take some time before all relevant partners and institutions in the Nordic and Baltic framework will sort out and comprehend ways how best to deal with the multitude of options for the enhanced coordination and cooperation in the region and within NATO structures. There is a need for a renewed dialogue on all levels – political, military, academia, think-tank community, and business.

In 2021 Latvia, Lithuania, and Poland were suddenly confronted with well-planned hostile actions by illegitimate regime in Belarus which transported migrants from the Middle East



and other regions to Belarus, organized their passage to the border areas, and forced them to cross borders of Latvia, Lithuania, and Poland. This was a new way of weaponizing illegal migration with the aim to disrupt and challenge security of the EU and NATO. During this crisis the Baltic countries and Poland learned how to coordinate their national actions and successfully managed the dialogue among the EU partners, NATO allies and with the international organizations.

OBJECTIVES

Irrespective of the outcome of the Russian invasion of Ukraine our countries' primary task is to adopt all possible measures to defend the NATO eastern flank against Russia's threats, clandestine actions, and military operations. We cannot possibly know what impact the Russian war against Ukraine will eventually have on its immediate neighborhood, however, it's safe to assume Russia will remain a hostile and unpredictable power for many decades to come. Therefore, the Baltic countries must continue to coordinate their actions, work closely with NATO allies to increase, and maintain the permanent and adequate presence of NATO troops at the border with Russia.

NATO countries on the Alliance's eastern flank will permanently have to spend significant amount of their income on defense, military technologies, and equipment.

At the Madrid Summit this June the allies have committed to deploy additional robust in-place combat-ready forces on the NATO eastern flank, to be scaled up from the existing battlegroups to brigade-size units where and when required, underpinned by credible rapidly available reinforcements, prepositioned equipment, and enhanced command and control.

To fulfill these commitments the Baltic countries in close cooperation with their Nordic partners must rethink, prepare, and adapt to ever changing military threats posed by hostile Russia. The military infrastructure, equipment, weaponry, planning and exercises must meet new circumstances in part based on lessons from the Russia's war against Ukraine.

Finland and Sweden becoming NATO members will gradually change the developed thinking and will require a new mid-term military rationale to combine existing and develop new capabilities so that the NATO Northeast flank is credibly defended. Importance of NATO Multinational Division North and the UK Joint Expeditionary Force will grow and should be carefully calculated into the regional defense arrangements.

Ironically, it took too many years and casualties before the Western partners realized what NATO has been confronted with. Russia for many years has been quite clearly stating that the West and NATO are its enemies, it has carried out great many hostile actions for some time even before attacking Georgia and annexing Crimea. Yet the Western leaders ignored these signals and facts and continued to build cooperative relations with Russia. Therefore, we think, the Baltic countries must continue dialogue with and guide the political leadership and decision makers of NATO countries.

Emerging technologies, big data, artificial intelligence, internet of things and other digital tools give an opportunity to synchronize cross-border cooperation among the Baltic coun-

tries. We don't need to wait until these issues are eventually regulated and fixed on the EU level. The Baltic countries should develop their own capabilities and ideally together with the Nordic countries create new human friendly digital space in the region.

Despite continuously growing cyber threats and ongoing cyber warfare against NATO interests and infrastructure our countries, EU and NATO have been fairly slow in finding ways how to deal with fragmented and underdeveloped coordination among relevant institutions on the national level and within EU and NATO. Next decade will be crucial to develop functioning coordination and consultation mechanisms in this regard.

RECOMMENDATIONS

- Rapid development of military technologies and weapons, constantly changing security environment in our region, size of the Baltic economies and a few other factors require intensified cooperation among the Baltic countries with the focus on joint procurement.
- Before the Russian invasion of Ukraine, it was obvious that there is a need to upgrade and expand a dialogue and cooperation on defense and regional security among the Baltic countries and Poland. This is still a valid point.
- Finland and Sweden will soon become members of NATO. This will affect many things in the region. New situation will have to be carefully analyzed and discussed among the Nordic and Baltic allies to develop the most effective regional defense system at NATO's Northeast flank. Baltic countries must step forward and help establish coordination and consultation tradition within Nordic-Baltic framework.
- Nordic - Baltic countries eventually could become a zone of NATO where concept of total defense is carried through.
- Think-tank communities in the Nordic and Baltic countries must rediscover old contacts and set up a new forum to discuss and compare security context in the Baltic Sea and High North to see the whole picture.
- While national governments struggle with fragmented and ill coordinated policy on exponentially growing digital world the Baltic countries should establish regular consultations among Ministries of Defense on cyber defense.

ECONOMY AND TRADE

BACKGROUND

As noted in previous chapter, Latvia and Lithuania enjoy significant cohesion and extensive cooperation in foreign policy, defense, and security policy domains. The picture is more nuanced and sometimes controversial in trade, energy, transport, and other key fields of bilateral cooperation.



After regaining independence Latvia and Lithuania had to establish bilateral trade relations, develop, and consult about many relevant measures and regulation so that emerging private sector in our countries could successfully compete for customers and markets. In the process disputes, misunderstanding and frictions often accompanied the progress that was achieved over the past 3 decades.

Having analyzed existing cooperation in many sectors, we can attest that the Ministries, agencies, experts and businesses in Latvia and Lithuania have developed consistent and regular contacts and widespread cooperation across most sectors.

Lithuania has become the most important trade partner for Latvia during the past decade and is one of the main investors in Latvia. Latvia also features among top trade partners for Lithuania. There are all necessary preconditions and regulation in place in our countries today so that business and individuals can freely trade, cooperate, and invest. Entrepreneurs in both countries regard Latvia and Lithuania as their home market. Relations are widespread and healthy in most instances.

On the other hand, enormous difficulties that both countries went through in the 1990s and at the beginning of 2000s have in some instances created lasting impressions. Interviewing experts in several ministries and private sector we have detected a sense of mutual suspicion about the intent of the other side and grievances caused by earlier experience and encounters in working together on bilateral or regional projects. Our differences sometimes are determined by a different national character, history perception, and political tradition in Latvia and Lithuania. The reasons and feelings are real, as very often is a case even between friendly neighbors; they will most likely stay.

Experience of bilateral and regional cooperation, however, is clearly indicating that these emotions can usually be overcome by working closely on joint projects. The set of urgent and troubling geostrategic challenges demand determined political leadership and unity of purpose.

Looking at Latvia and Lithuania's trade relations it is very important to emphasize that both foreign investors and local business very often view the Baltic countries as one entity and integrated region. Foreign companies, planning their actions and before taking decisions, usually consult their partners in all three countries, look at data and compare regulations in Estonia, Latvia, and Lithuania. Even though the Baltic neighbors often compete for the same customer and their economies may look similar, there are many advantages to operate in all three countries.

Over the past 10 years several important decisions have been taken and new major projects launched both nationally and in the Baltic region. Our report is addressing the ones which will clearly determine and influence the growth and development in our countries in the next decade.

Energy security was one of the most important issues of bilateral and regional cooperation over the past 10 years. After the closure of the Ignalina nuclear power plant in 2009 Lithuania had to find new ways how to balance its energy deficit. Discussions among the Baltic countries were not successful in this regard. Therefore, Lithuania unilaterally

financed and constructed the Klaipėda LNG terminal. It became operational in December of 2014. This terminal was supposed to become integral part of the Baltic gas market, however, negotiations proved to be too difficult for it to come true. The LNG price was too high at a time. Estonia, Finland, and Latvia established common gas market in 2020 in anticipation that Lithuania would eventually join it.

In the meantime, Belarus continued construction of the Astravec nuclear power plant near Lithuanian border. Even though the Baltic countries had a common political understanding of potentially catastrophic consequences of the Astravec NPP, the governments and energy experts in the three capitals disagreed on various aspects and tactics how to handle the Astravec NPP issue both domestically and in discussions on the EU level and in other relevant fora.

These disagreements clearly show how difficult is to reach a unity among governments and relevant authorities on issues of crucial importance for the regional energy security. Different national agendas and business interests often prevail over the long-term considerations.

Nevertheless in 2020 the Baltic countries finally agreed not to purchase electricity generated by the Astravec NPP. The national system operators in Estonia, Latvia and Lithuania continue consultations and take necessary steps to synchronize their energy systems with the European grid and to decouple from the Russian electricity grid in a very near future.

After Russia's invasion of Ukraine on 24 February security environment and circumstances have fundamentally changed. The global energy market and routes of supply are being redesigned as of writing this report. In the midst of these dramatic changes, the governments of the Baltic countries and in the wider region were trying to find quick answers for the consequences of subsequent decoupling from Russia's fossil fuels and its energy systems.

At the same time long-term solutions will have to be found and properly financed. It requires a new mindset and renewed commitment to find regional approach that would fit the energy needs of our countries for the next decade and beyond. No single country can manage these complex issues on its own. Concerted and coordinated effort is needed.

It's important to continue discussion on the EU energy policies. However, it's also obvious that the EU countries around the Baltic Sea will have to agree on long-term projects that would eventually guarantee the energy security and provide with competitive and environmentally sound solutions for the Baltic, Nordic and to some extent Polish energy systems and markets.

During the previous decade several key projects of regional importance have been implemented and they provide a good basis for the next set of steps and policies to be agreed about. Latvia and Lithuania gradually joined the Nord Pool AS. The regional energy infrastructure was significantly improved and strengthened by the development of several interconnectors for electricity (Estlink 2, NordBalt and LitPol Link) and gas (Baltic Connector and GIPL). Inčukalns underground gas storage and Klaipėda LNG terminal will play even more important role in the new context.



Global struggle for available resources and the steady impact of climate change will strongly influence both the EU internal debate and options for our region to work out suitable combination of needed infrastructure, energy production, supply, and consumption. The EU Green Deal will be once again reevaluated in the light of new geopolitical circumstances; however, the required and acceptable green transition will have to be calculated into every set of options that our governments will be able to collectively agree about.

It is also important to emphasize that on a national level our governments, municipalities and energy companies need to take all necessary steps to facilitate and promote energy efficiency, renewable sources, and green technology so that our societies would become more resilient in facing climate change and shortage of resources.

Latvia and Lithuania Sea border agreement has yet to be ratified by the Latvian Parliament. This has been one of the most difficult issues in our bilateral relations since mid-1990s. Consultations and discussions about the additional agreement on economic cooperation haven't moved an inch for the past couple of decades.

It clearly indicates that both parties from the very beginning have had serious misgivings about the intent and motivations of the other side. Economic interests and estimates about the availability of natural resources in a disputed sea border area have strengthened divisive positions among politicians and experts on both sides.

We have seen time and again that this dispute cannot be solved by experts. New geopolitical situation and climate considerations should finally bring both parties to the table to sort this problem out. The debate should be led by a newly established body consisting of politicians from governments and parliaments. Experts should also play their part. The delegations must bring all misgivings to the table and agree on the way forward. At the end of the day, it must be a political decision.

One way of finding a common ground is to decide that both parties must abolish any further attempts to explore and extract fossil fuels from the Baltic Sea. Latvia and Lithuania should focus on joint wind farm projects at the sea in the said border area instead.

Rail Baltica project has openly displayed many problems we face on a regional level in the Baltic countries. Even though there is a political commitment to complete the project the governments and involved parties have been clearly struggling to successfully manage Rail Baltica project.

Sometimes expectations run ahead of reality. No doubt, this is one of the most complex projects in the EU. Different national regulations and political traditions are difficult to harmonize, it's been evident even among Western EU member states on several occasions.

On the other hand, the governments and relevant Rail Baltica institutions need to make additional effort to carry this project out on time. In our view Rail Baltica is one of the most strategically important regional projects which will greatly transform business ecosystem, improve military mobility, and provide with many new options for local communities.

As transit and trade with Russia and Belarus will be severed and possibly stopped for a

considerable period, Latvian and Lithuanian railway enterprises and ports will have to make fundamental changes in the ways they could predictably and sustainably operate in the future. Therefore, connecting the Baltic countries to the Western European railway networks is of existential significance.

In the current geopolitical situation, the importance of the Via Baltica motorway is even greater. The modernization and expansion of this transport corridor would ensure the connection of the Latvian and Lithuanian transport system with Central and Western Europe and the integration of the motorway network into the transport systems of EU countries.

Digital transformation has been taking place for the past couple of decades with accelerating speed. Covid-19 pandemic brought us to a new reality even quicker. All of a sudden, our societies discovered options and technological opportunities that were not thought about previously. Home working and distant learning, e-commerce are just a few most easily recognizable examples.

Next decade will bring more of that into our day-to-day activities. Immense opportunities brought by exponentially advancing technologies will be also accompanied by a growing number of challenges and security risks.

In the past few years, the EU has taken important steps to regulate digital domain adopting a set of new directives and setting up funding programs. Digital Markets Act and Digital Services Act aim to establish a level playing field for businesses and to create safer digital space. Our countries need to continue taking part and contributing to formulating EU policies of digital transformation.

On the other hand, our governments in close dialogue with the industries will have to make an extra effort in finding the right balance for shaping suitable conditions both nationally and in the region. The paradox is that governments and institutions are expected and are used to operate within the national boundaries whereas the digital and virtual space often don't recognize physical borders.

In the next decade our governments will be preoccupied with the dilemma how to reconcile the national regulations with the speedy developments in digital domain. On one hand Latvia and Lithuania will be separately dealing with the existing national fragmentation in digital governance. On the other hand, digital technologies will exponentially continue to permeate our daily activities nationally and across the border.

There is no escape, therefore, Latvia and Lithuania will inevitably come to the point where closer cooperation on digital issues will have to be established. The next decade is going to be transformative, and our countries need to prepare for these changes.

Three Seas Initiative (3SI) was established in 2016 and has become a platform for 12 EU member states and 3SI strategic partners (US, Germany, and European Commission) to improve connectivity of the region in energy, transport, and digital infrastructure. 3SI Investment Fund was launched and has become operational in 2021. The Fund has so far approved and is financing 4 regional projects. The US has contributed to the Fund during the Riga Summit in June 2022.



3SI has gradually developed and put in place necessary structures and coordination mechanisms nationally and among 3SI countries. Therefore, the Initiative will continue to grow.

3SI is additional tool for our countries to launch new projects among a smaller group of the Initiative's countries – Estonia, Latvia, Lithuania, and Poland.

OBJECTIVES

The prospects of the Latvian and Lithuanian markets will be affected by many global factors. The US – China rivalry, growing and persisting inflation, high energy and food prices, the Russian war against Ukraine, sanctions against Russia, disruption of trade systems and supply routes, growing competition for available natural resources and critical minerals are on top of the list. To withstand these and other difficulties over the next decade our countries need to strengthen existing contacts and expand cooperation in strategically important domains both bilaterally, regionally, in the EU, NATO and with our democratic partners globally.

Continuously aggressive Russian posture and its relentless hybrid attacks against the EU and NATO interests in the region might for some time worsen the investment climate, tourism, and business opportunities in the Baltic countries. Our governments and business communities will, therefore, need to start a renewed dialogue to address these concerns and find ways how in a more coordinated manner to attract investment and stimulate relevant travel to our countries.

The Paris Agreement and the EU Green Deal are political milestones and constitute legally binding commitments to develop carbon neutral economies and prevent further catastrophic climate change. In the new geopolitical context governments will have to reconsider their approach in dealing with energy security and supply issues and to play more decisive role in setting rules for private sector.

The synchronization of electricity grids with those of continental Europe would make a significant contribution to the security of our national energy systems. It is necessary to find ways how to achieve synchronization with the continental European electricity grids more quickly.

Energy and climate diplomacy will require enhanced coordination and cooperation across sectors within member states and among EU institutions. By moving away from Russian gas and oil the EU will have to redefine its dialogue with the carbon energy producing countries.

The green transition will require increased capacity to generate electricity, the need to guarantee the necessary back-up volume, adjust existing and develop new infrastructure. To avoid mistakes and make right calculations the governments and private sector in the Baltic countries, Finland and Poland will have to sit together for a few years to find the right answers for the Baltic Sea region.

Latvia and Lithuania are among technologically most advanced countries in the EU. Work-

ing closely within the Nordic – Baltic framework our countries should contribute and cooperate so that Nordic-Baltic region would become one of the most digitally integrated regions in the world providing our citizens and businesses with interoperable services, safeguarding privacy, upholding common values, principles, and freedoms.

Estonia, Latvia, and Lithuania in 2018 signed a memorandum of understanding for the international transport corridors Via Baltica – North, Rail Baltica initiative to develop an experimental 5G cross-border corridor where self-driving vehicles can be tested among other options. It was an important step forward, however, more needs to be done in practice.

Covid-19 and Russia's invasion of Ukraine have forced entrepreneurs to redefine business models and look for different supply routes. It is very likely that the 'just-in-time' supply model will be readjusted in the coming years. Political leaders will have to have a frank discussion with the business community in our countries on how to trade and were to export their products. Several markets will be off limits to our entrepreneurs for a very long time.

RECOMMENDATIONS

- Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, and Poland must consider setting up an inter-governmental body to work out long-term regional solutions for developing additional energy infrastructure, to guarantee environmentally safe and economically sound combination of energy production and consumption on a regional level. Isolated efforts of individual countries won't be enough. Coordinated decision making and collective action are needed.
- To finally solve controversial issues affecting the bilateral sea border agreement a new bilateral body needs to be established. Misgivings of both sides must be openly discussed, and a new political solution reached. This body must be led by the appointed politicians with the clear mandate. Focus on possible joint renewable energy projects at the Baltic Sea should replace the outdated approach.
- Having witnessed chaotic and uncoordinated actions in our countries during the initial phases of Covid-19 pandemic, governments of Latvia and Lithuania should establish coordination mechanisms to handle future crisis.
- Size and scale matter. To increase growth and promote talent in the Baltic countries our governments, universities and business communities should reach a new model of cooperation by establishing a unique and joint business incubator. One potential field of cooperation could be devoted to exploring new business options and finding solutions to climate problems at the Baltic Sea.
- In the digital age our citizens would tremendously benefit if relevant institutions in both countries could work out appropriate data sharing and digital system harmonization schemes so that they could use services across borders in Latvia and Lithuania. For instance, ID cards' systems should be harmonized, medical prescriptions and other health services could be available across the border.



- To achieve significant improvement in coordinating policies and harmonizing legislation, developing relevant regulation for sound digital transformation there needs to be an intergovernmental coordination mechanism in place.
- Continuing the Rail Baltica construction and adjusting Via Baltica infrastructure the Baltic governments must deepen dialogue with Finland and Poland to increase the strategic importance of the project.
- The Baltic countries are frequently seen as one entity. This aspect should be more often exploited. Relevant institutions should be more calculatedly coordinating their efforts to promote our countries abroad. The three investment agencies, tourism associations should explore options of organizing joint events in large economies of the EU and in distant countries and regions globally.
- Since 2017 Nordic and Baltic countries have been deepening cooperation in the digital domain. The next decade should be used to broaden this cooperation and explore new directions to achieve greater integration in the region.

MUNICIPALITIES AND PEOPLE IN CLOSE CONTACT

BACKGROUND

Many municipalities have reached and advanced long-standing cooperation agreements, developed traditions and close contacts throughout the past three decades. These contacts are being reinforced by regular cooperation projects across Latvian and Lithuanian borders. In our view bonds among municipalities and many local communities in both countries are very strong and dynamic. There is a common interest in exploring nature, visiting different tourism locations, taking part in cultural events across the border. Municipalities and local organizations regularly exchange information and showcase best practice. Very often this cooperation is based on common interests in particular issue, therefore, municipalities find partnerships both with the immediate neighbor and with more distant municipalities.

Latvia and Lithuania have institutionalized their cross-border cooperation and it is carried out through regular meetings of Intergovernmental Cooperation Commission. The Commission's main objective is to define and coordinate the general directions, programs, and forms of cross-border cooperation, to make recommendations to the joint coordination bodies at regional and local level and to resolve contentious issues that hamper this cooperation.

Agreement between the governments of Latvia and Lithuania on cross-border cooperation in the provision of emergency medical assistance in the border area of our countries is in force since 2018. It is an important achievement that should improve security and well-being of people who reside in the regions across the border.

Regional cooperation has been significantly bolstered since Latvia and Lithuania joined

the EU in 2004. The EU INTERREG programs are very popular and useful for municipalities, NGOs, and businesses in both countries.

During the 'INTERREG V-A Latvia-Lithuania Program 2014-2020 period' 132 projects were agreed about and more than half of them have been carried out so far. Partners in both countries took measures in handling environmental protection issues, facilitating and promoting jobs and labor mobility in different areas, improving social cohesion and inclusion, developing cooperation in health and recreational services, strengthening the capacity of local institutions, and making better public services. Several projects in sports and local tourism have reinforced existing contacts and brought new ideas for the services of different communities on both sides of the border. INTERREG program also helped to discover our common roots as the Balts through specially designed exhibit. New nature tourism objects have been put in place and cross-border road sections reconstructed.

The INTERREG program will continue during the EU financial period 2021-2027. Program's priorities will focus on promoting green and sustainable development, fair and sustainable societies, developing the economic potential of tourism and heritage, and enhancing people-to-people contacts. The program is expected to start at the end of 2022, following the approval by the European Commission.

People use the infrastructure and all sorts of facilities in the neighboring country and bring their children for training, cultural and educational purpose across the border daily. They work closely in planning and developing new projects. Local authorities organize workshops to assess the needs of different communities and discuss ways how to handle them by applying for new INTERREG funding.

Special attention deserves the Balts' Unity Day which has grown and gained popularity in the border areas. The Balts' Unity Day is an annual festivity that brings together Speakers of both Parliaments, Members of Parliament, local politicians and most importantly people from adjacent regions; the diplomatic choirs of Latvian and Lithuanian Foreign Ministries perform. This is a unique forum that manifests special bonds between our nations, it sends a powerful political signal about strategic commitment to nurture friendly relations and deepen cooperation between Latvia and Lithuania. The Balts' Unity Day has been taking place annually since 2011 and has been carried out in different places in Latvia and Lithuania. Last year it took place in Kuldīga (Latvia), this year, in September it is planned to be taking place in Joniškis (Lithuania).

Local artisans and small businesses benefit from attending regular regional and town festivities and events. Sometimes even kindergartens visit each other. The list of mutually rewarding activities and positive examples of cooperation in Latvian and Lithuanian border areas is very long and promising. Multiple and expanding projects and day-to-day contacts in cross-border cooperation clearly express the natural curiosity about one's neighbor and show the willingness to work together in improving the local living standard.

Latvia and Lithuania have recently reached two agreements that would improve cooperation and simplify emergency medical treatment for the people in the border areas. Both agreements came into force in 2019: the agreement on the maintenance of state border and the activities of the authorized border representatives; the agreement on cooperation



in providing the emergency medical treatment in the border areas.

OBJECTIVES

Having seen the positive developments of the regional cooperation among municipalities, businesses, NGOs across the border of our countries, it's important to continue these efforts to make the border areas more attractive for tourism, sustainable growth, recreational activities, sports, and cultural activities. People need to know that jobs, health care, basic services and appropriate housing will be available there.

Regional road infrastructure and the quality of roads are important for strengthening economic, social, and cultural links between border regions. In the current geopolitical situation, the importance of good roads is even greater, given the need to ensure military mobility and civil security. Therefore, the need for the reconstruction and maintenance of important regional roads remains strong.

The border regions in both countries face similar challenges regarding depopulation and ageing. Climate change is felt everywhere, therefore, local communities are well informed about immediate necessities to deal with environmental protection. National, local and INTERREG programs need to focus on these issues.

Rapid spread of Covid-19 and restrictive actions taken by the governments proved once again how important is to have coordination mechanisms in place. It's impossible to predict what sort of crisis our countries might be faced with in the future, however, the experience of the past couple of years demonstrated the need for functioning communication channels between governments and municipalities. Latvia and Lithuania must make sure these channels exist, continue to work and relevant authorities are prepared to act swiftly.

RECOMMENDATIONS

- Joint database could be set up and continuously updated to provide all the relevant information for the citizens of the border regions of both countries, including planned cultural and other public events. This would further strengthen cooperation, promote a better mutual understanding, and highlight the history, traditions, and achievements of neighbors.
- To fight fire, deal with other types of emergencies and safeguard civil protection there is a need for additional attention on a national level. Governments and municipalities working together should establish functioning mechanism for solving these critical situations across the border.
- Data sharing and harmonization of the ICT systems could be an important tool for local authorities in improving safety on roads and surveillance in adjacent places.
- Search and rescue at the sea is still not coordinated sufficiently because it lacks international regulation.

CULTURE, SCIENCE, EDUCATION

BACKGROUND

Over the past 10 years Latvian and Lithuanian cooperation in many areas of culture has significantly moved forward and deepened. We are glad to recognize that this cooperation has been taking place on all levels – between ministries, municipalities, institutions, NGOs, private sector – in joint projects both bilaterally and regionally. Even though Lithuanian statehood has a much longer history, celebration of the centenary of the Baltic countries was marked by a number of spectacular projects. Participation at the London Book Fair and the exhibit of the Baltic symbolism at Musée d'Orsay in Paris stand out among other joint projects during the centenary year in 2018.

Legal framework for the cooperation among the Baltic countries has been further advanced since the previous report. In 2012 the Baltic countries have reached agreement on internationally acclaimed Kremerata Baltica orchestra. In 2018 the three Ministries of Culture signed two agreements: first, on the Baltic states committee for the Safeguarding and Development of the Song and Dance Celebration Tradition; and second, on the Establishment on the Baltic Culture Fund. Since 2019 this Fund has been supporting projects to promote the achievements of culture of the Baltic countries abroad. In 2020 the Memorandum of Understanding to ensure translation and publication of the literary works awarded with the Baltic Assembly Prize for Literature was signed by the Ministers of Culture. The Programme of Cultural Cooperation between the Ministries of Culture of the Baltic countries for the years 2019-2022 is in force.

In January 2019 the agreement of the Baltic countries on the automatic mutual recognition of higher education diplomas came into force. In 2021, the Benelux countries (Belgium, the Netherlands and Luxembourg) and the Baltic states agreed and launched the treaty on the automatic mutual recognition of higher education diplomas. This is an important step forward since 2000 when the Baltic countries reached the first agreement of this sort.

Latvian and Lithuanian national operas, symphonic orchestras, choirs have longstanding tradition in cooperating and performing in our countries. Competition in sports has long-term tradition and numerous events are taking place both bilaterally and among the Baltic countries.

Latvian and Lithuanian literary works are regularly translated and published in both countries. Thanks to the mentioned Memorandum of Understanding a new tradition is being established. Since 2021 the literary works awarded with the Baltic Assembly Prize for Literature are published in a yearly edition "Modern Classic". Platform "Latvian Literature" regularly provide grants to publish Latvian literature in Lithuania. Latvian and Lithuanian authors are routinely invited and take part in the literary events in both countries.

To appreciate accomplishments and promote translations, education, research in the Latvian and Lithuanian language, to preserve national heritage and culture of Latvia and Lithuania the Foreign Ministers of our countries established 'The Balts Award' in 2017; it has been announced annually since 2018.



Visual arts are also a good example of fruitful cooperation. Exhibits in the art galleries, exhibition halls and museums take place in Latvia and Lithuania regularly. The list exhibitions that have been on display in both countries over the past 10 years is very long; it's manifesting the well-established tradition of cooperation in this domain.

Annual folk song festival 'Baltica' has been taking place since 1987. It has always been very popular and attracts many people.

National archives, Art Academies, Music Academies, and numerous other culture institutions work closely on joint projects and collaborate daily.

Cooperation among the Baltic film industries and especially in co-production has been a great success in the past decade. In large part the positive result has been caused by the membership of the Baltic countries to the Eurimages – the cultural support fund of the Council of Europe, as well as due to the EU regulation on audio visual production. Size of the Baltic countries and available financial resources on a national level have also stimulated the need to join forces bilaterally and among the Baltic film industries.

The New York Baltic Film Festival has been annually carried out since 2018. Every autumn The Baltic Film Days are taking place in Tallinn, Riga, and Vilnius. Occasionally the Baltic Film Days are organized in different cities around the world.

Latvian and Lithuanian collaboration in film co-production has been particularly productive and mutually beneficial. All sorts of professionals and technicians from our countries are well connected and are daily working in both Latvia and Lithuania. More than 20 films have been co-produced by the Latvian and Lithuanian film companies since 2010.

We also would like to recognize the individual initiatives in promoting the knowledge about Latvian and Lithuanian history, culture, contacts, and interaction. Conferences, seminars, lectures, exhibitions, concerts, and many publications have regularly been carried out by the Association "The Balts' Centre" in Šiauliai since 2002.

The moral obligation of our governments is to make sure that the next generations have a good command of the Latvian and Lithuanian languages, can freely develop their culture, know their roots and history. Even though it's a responsibility of every national government, there are numerous areas that require consistent cooperation between relevant institutions of Latvia and Lithuania.

Books 'History of Latvia' and 'History of Lithuania' have been translated and published in our countries in the past decade, however, the general knowledge about Latvia in Lithuania and about Lithuania in Latvia is very poor. This is a phenomenon we have observed preparing our report. People in our countries know very little about each other, the knowledge is often too shallow and mostly based on private stories.

Due to complicated geopolitical background and potentially difficult future, our nations have been and most likely will continuously be confronted with incessant stream of lies and disinformation about our history, mentality, and political commitment. Students of history at the universities often learn about the past of France, Germany, Russia, and other great

powers, however their knowledge about immediate neighbor is limited or non-existent. This has to change.

It needs to be started at the universities and history study programs so that students would eventually obtain real understanding of important events in the history of one's neighbor and the impact on our own past. To develop a necessary understanding of how our countries established their independence at the beginning of the 20s century among other things, these study programs should discuss the history of the Baltic countries, Poland, and Sweden.

It is important that historians of the Baltic countries work together on relevant projects. One of the first projects should focus on the war of independence in all three countries.

After having developed these programs for researchers and history students, our countries could finally fund projects so that experts could work out specific materials for schools to explain the main facts about the culture, national character, and history of Latvia and Lithuania.

Previous report already pondered on how to achieve better knowledge about one's neighbor, its history, culture, and national character already at school age. It is highly unlikely our countries would ever be able to afford and train as many schoolteachers as this task would certainly require. If, however, our universities would be willing to fund necessary history learning programs, over time our societies would have enough experts to work out specific teaching materials and adaptations for a specific school age. These lectures could be prepared in a digital format so that every school in Latvia and Lithuania could use them.

Meanwhile, relevant institutions in our countries should discuss ways how to develop teaching materials for secondary schools to provide students with the basic information on neighbor's national character, roots, language, history, and culture.

We have noticed that cooperation between Latvia and Lithuania in science is often taking place thanks to individual initiatives and personal contacts. There are no programs and funding to do it in a systematic way. Latvian and Lithuanian scientists come together mostly only at conferences (often biannual) and find out that there are important aspects of research they could be working together, however, these ideas seldom come true because there is no necessary infrastructure and system in place.

It is important to promote joint research projects on literature, film, theater and especially in the Baltistics.

One way of augmenting the general knowledge about your neighboring country is to follow news and other information programs produced by the public broadcasting companies. Previous report has discussed these options and came up with several recommendations. Foreign Ministers and many diplomats have expressed an interest in receiving daily media updates and reports about events and processes in our countries by reading Lithuanian daily news in the Latvian language and conversely. There is also a great interest in society in general about developments in Latvia and Lithuania.



Discussing these issues, one must be very careful not to cross the red line and not violating media freedom and editorial independence.

Having analyzed this matter and looked at how these issues are being handled in the Nordic countries, we need to remain realistic. Neither Latvian nor Lithuanian public broadcaster will be able to afford financing permanent correspondent in Riga or Vilnius. Nowadays with the existing and emerging technologies journalists in Latvia and Lithuania are prepared and well equipped to produce stories about and cover important events in the neighboring country instantly. Interviews can be done online and without travelling. Journalists and newsrooms have great personal contacts. Membership to the European Broadcasting Union allows to use the images from the spot.

When it comes to reporting and producing programs on culture, sports, travel and other aspects of public interest, screening films on national TV, it's up to editorial policy of individual broadcaster. We don't have data at hand to assess if this task has been sufficiently handled over the previous decade. However, we believe that national broadcasters in Latvia and Lithuania should be regularly doing surveys and examining the expectations of their audiences in this regard.

Our impression is that national broadcasting organizations have been successfully covering and reporting about the main events in both countries. If, however, politicians and civil service would insist on receiving daily news coverage in the Latvian language about Lithuania and vice versa, then this type of service must be specifically funded and serviced by the governments. One way of achieving this goal is to have a dialogue between governments, newsrooms and tech companies which specialize in improving digital translation tools in our countries.

OBJECTIVES

The aim of this report is to discuss ways how Latvia and Lithuania could develop closer bilateral cooperation, however, it needs to be emphasized that there are many instances which show that the bilateral cooperation has already been taking place and could be boosted through trilateral – the Baltic – cooperation, and even through joint projects in the Baltic and Nordic cooperation mechanisms and structures. The combination of these options must be acknowledged to advance both bilateral and regional cooperation in the next decade.

Having recognized the lack of knowledge about one another in Latvia and Lithuania, our governments must take several practical steps during the next decade. Through joint projects and collaboration, regular contacts among experts, professionals, and private citizens the people in our countries have been demonstrating many positive examples in this regard. Even though the positive experience and achievements of previous decades give great satisfaction, without permanent funding and cultivation of these relations the way forward might not be so smooth. Therefore, governments must acknowledge the importance of further advancing existing and stimulating new relationships in the wide range of cultural interaction.

Investments in joint projects of culture, education and science will certainly pay off, howev-

er, they should be based on demand, long-term political goals, and commitment.

RECOMMENDATIONS

- The Science Councils of the Baltic countries should establish a new level of cooperation to address the needs in several areas and fund specific joint research programs.
- Universities and students in Latvia and Lithuania would certainly benefit if there were available joint research programs promoting and funding teacher and student mobility.
- To avoid misunderstandings, we must know each other's history. Therefore, the Science Councils of the Baltic countries should launch a long-term program for joint history research projects.
- The Baltic Assembly has started debate on establishing the Baltic Science Fund to assist developing regional projects. This initiative must be supported and further advanced by the governments of the Baltic countries.
- The Baltic Film Foundation should be established to further advance and properly finance the Baltic film co-production. Longstanding success of the Nordisk Film and TV Fond could serve as inspiration.
- Over the past 10 years the volume of books on political history of our countries has significantly grown. Very few people abroad can read in Latvian or Lithuanian, therefore, our governments should be seriously considering the establishment of a permanent funding scheme for translation and publication of these books and research materials in the English language.
- To gain better knowledge on events in the neighboring country the audiences in Latvia and Lithuania should be able to consume national news coverage by exploiting automated translation tools. Specifically customized option could be worked out in collaboration of governments, media companies and tech companies to adapt digital translation tools for audiences in Latvia, Lithuania, and possibly internationally.



EPILOGUE

Latvia and Lithuania are close neighbors with the Baltic roots, strong allies and partners in the foreign policy, defense, economic, cultural, and other vital domains. This is even more important in today's dynamic and complex geopolitical situation.

Having assessed and observed the Latvian and Lithuanian cooperation in all its variety over the past 10 years and suggesting the way forward in this report, we understand all these options will have to be carefully verified and thought through by our governments.

We strongly urge the governments of Latvia and Lithuania to take a good look at both previous and current report to find out if some of those forgotten recommendations from the previous report are still valid for further jointly advancing interests of both countries in a particular area. We think there is a degree of some complementarity between these two reports.

It would also be wise to inform Members of Parliament in our countries about this report so that it would be discussed by the Foreign Relations Committees at some point after the national elections in Latvia this autumn.



The next decade will present itself with many challenges – Russia's never-ending hostility, energy crisis, climate change, digital transformation, changing job markets, high inflation and many more. These and numerous other issues will require a solid funding and shrewd decision making.

Our report repeatedly reveals that the Latvian and Lithuanian cooperation has been increasingly taking place within the growing number of forums and formats of the trilateral cooperation among the Baltic countries. We think that many challenges, our countries will be confronted with in the next decade, could be better dealt with in close cooperation on the regional level among Nordic and Baltic countries.

Despite this trend and long-standing tradition, the Baltic countries haven't been willing to recognize a structural problem. Contrary to the Nordic cooperation that has been going on for the past 70 years, the Baltic countries don't have a permanent institution, like the Nordic Council of Ministers' Secretariat in Copenhagen.

The Baltic countries don't necessarily need to copy success stories of the Nordic cooperation, however, as our report proves, there is a growing need to properly fund and evaluate ongoing and potential projects and initiatives in different fields of cooperation in the Baltic countries. As Nordic and Baltic cooperation will become more dynamic in the next decade, the Baltic governments must address this issue to facilitate and properly fund common initiatives in the larger regional context.



In conclusion we would like to thank all experts and institutions for their insight and support given to us during the process of putting this report together. This has been a rewarding

journey. We hope some of our thoughts and observations will help our countries in these challenging times to ensure sustainable growth, stability and security for Latvia and Lithuania.

Over the past three decades people of Latvia and Lithuania have developed strong bond and have frequently felt mutual support. Yet our societies lack proper knowledge about the neighbor's history, its national character. Even though the cooperation in many areas is well-established our governments, business and societies at large have different opinions and interests at times. This is typical even for friendly and close neighbors.

Latvia and Lithuania have usually managed to find common ground on most important issues so far. However, this success cannot be taken for granted. As in all relationships, they require permanent attention, good will and political tenacity. Our countries, therefore, need to continuously invest both politically and financially to maintain and further develop ties between people of Latvia and Lithuania.

Over the next decade we are going to experience major transformation that will affect everybody. To withstand many coming difficulties our countries must continue to strengthen strategic commitment and nourish the core values and principles of the Western democracies. It is our collective responsibility which requires ingenuity, endurance, resilience, and shared vision. By supporting one another and working together Latvia and Lithuania can achieve all these things.



AUTHOR BIOGRAPHIES

NERIS GERMANAS

Ambassador Neris Germanas left Lithuanian diplomatic service in December 2020. He started the diplomatic career in 1998 when he became Lithuania's ambassador to Finland. However, he has been actively involved in the Lithuanian foreign policy since 1992, when he was elected to the Seimas (Parliament of Lithuania); Neris Germanas was a member of the Foreign Affairs Committee and of the Presidium of the Baltic Assembly. In 1993 he was elected as a Chancellor (Deputy Speaker) of the Seimas and a member of the Board of the Seimas. He was responsible for international relations and administrative affairs of the Parliament. In 1994 the President of Lithuania appointed Neris Germanas as the Head of Special Working Group for relations with the Lithuanian Jewish Community and the State of Israel. In 1995, being member of the Seimas delegation to the Council of Europe, he was elected as the Deputy Chairman of the Social Democrats' group in the Council of Europe. Neris Germanas worked as adviser for foreign affairs to the President of Lithuania (1996-98). After returning from Finland at the end of 2001, he was appointed as Undersecretary of the Ministry Foreign Affairs. He was Permanent Representative of Lithuania to the Council of Europe (2004-08). Neris Germanas served as a head the CBSS Lithuania Presidency Secretariat (2008-10), Director of the European Affairs Department (2010-12). From 2012 to the end of 2020 Neris Germanas was Vice-Minister of Foreign Affairs. Over the years of his diplomatic duties, he took part in many international meetings and visits, and has written a number of articles on international affairs and politics. Neris Germanas graduated as engineer-physicist from the Department of Radio Electronic of Leningrad's Polytechnical Institute in 1970. In 1972 he started working as a junior scientific worker, later as a chief of the laboratory at the Lithuania's Institute of Scientific Technical Information and Technical Economic Analysis. He has written more than 30 scientific articles in the field of computer science and automatized information systems and their applications and received a few awards. From 1977 to 1992 Neris Germanas was employed by several the governmental institutions. He is decorated by France, Poland, Denmark, Finland, and Lithuania. Neris Germanas has also received the highest award of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania "For Merit in the Diplomatic Service of the Republic of Lithuania.



GINTS JEGERMANIS

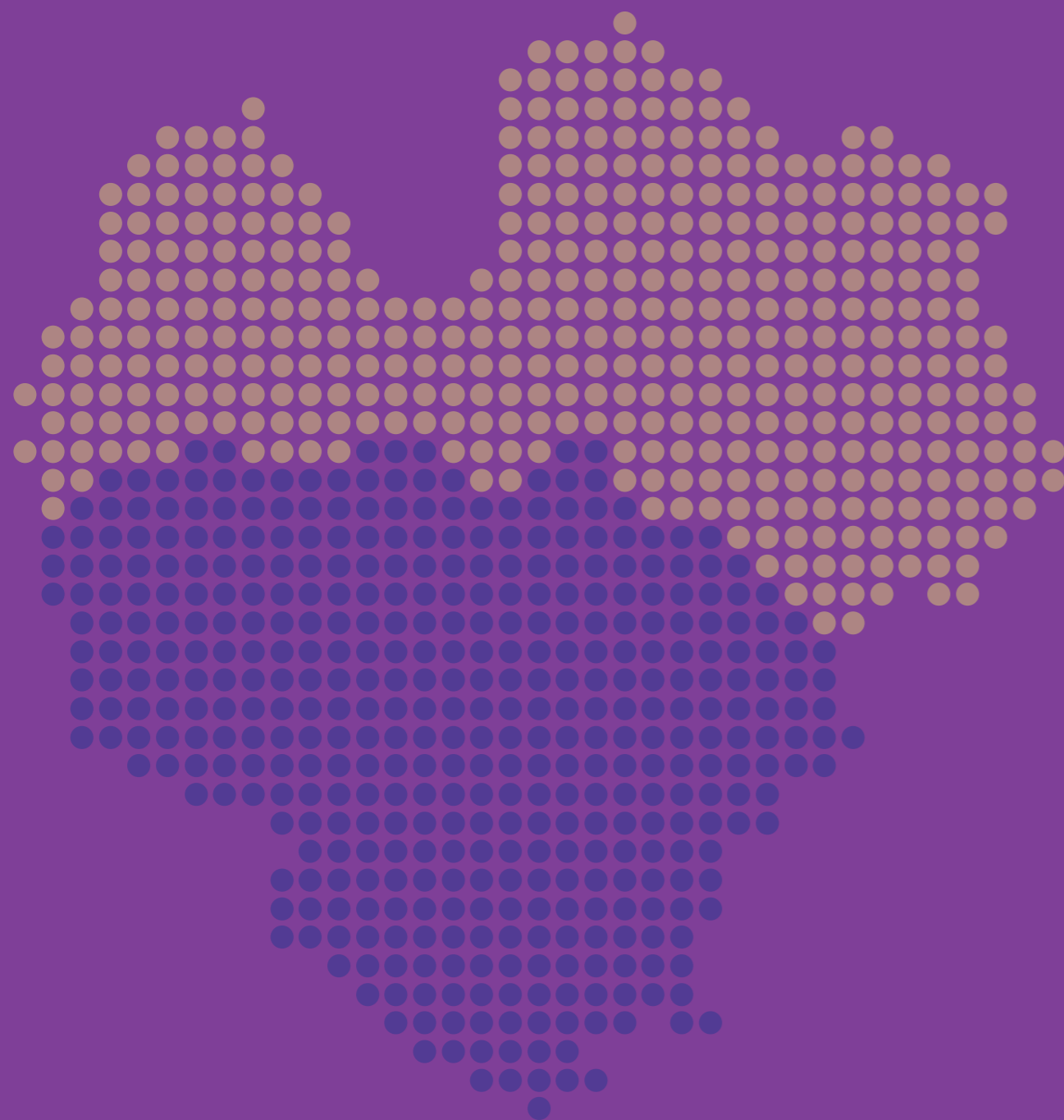
Ambassador Gints Jegermanis left Latvian diplomatic service in December 2021. During 27 years of service, he was posted as Counselor to the Latvian Embassy to Russia (1995-98), Ambassador to Estonia (1998-2001), Permanent Representative to the UN in New York (2001-05), Ambassador to Denmark (2009-13) and to Sweden (2013-17). He served as the Head of Policy Planning Unit at the Foreign Ministry (1994-95 and 2005-09) and was part of the team which worked out the first Latvia's foreign policy concept in 1995. Gints Jegermanis was the Head of Latvian delegation to the Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (2005-09). He was also Director General for Communication Directorate and Spokesperson at the Foreign Ministry (2017-19), Ambassador-at Large at the Policy Planning Unit (2019) and Director of European Department (2019-21). Having studied Latvian language and literature at the University of Latvia (1982-89), Gints Jegermanis holds a master's degree in Baltic philology; he worked as a research assistant and junior researcher at the Institute of Latvian Language and Literature, Academy of Sciences (1987-90). His articles on literature were published in several newspapers and magazines by the end of 1980s. Gints Jegermanis joined daily paper Diena in 1990, he wrote commentaries on foreign policy and international affairs, eventually, by the end of 1991 becoming Deputy Editor-in-chief and heading the editorial section of the newspaper until October 1993. He studied international security at the International Training Course at Graduate Institute of International Studies in Geneva (Switzerland, 1993-94). Gints Jegermanis has written a number of articles and essays on international affairs during his diplomatic career. In July 2022 he joined the Latvian Institute of International Affairs as associate researcher. His main research focus is on Nordic-Baltic neighborhood, geopolitics, technology transformation. Gints Jegermanis is decorated by Estonia, Latvia, Denmark and Sweden.



LATVIJAS UN LIETUVAS STRATĒGISKĀ APŅĒMĪBA UN IZVĒLES SATRICINĀJUMU UN LIELVARU SĀNCENSĪBAS LAIKMETĀ

Ziņojums par Latvijas un Lietuvas turpmāko sadarbību

(Tulkojums no angļu valodas)

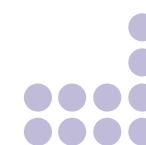


NERIS GERMANAS
GINTS JEGERMANIS

2022. gada augusts

SATURS

PROLOGS	33
Notikumi un izmaiņas kopš 2012. gada	34
Pastāvīgas konfrontācijas un satricinājumu desmitgade	36
ESOŠĀ SADARBĪBA UN IESPĒJAS LATVIJAI UN LIETUVAI	39
Politika un ārpolitika	39
Drošība un aizsardzība	43
Ekonomika un tirdzniecība	46
Pašvaldības un cilvēki ciešā kontaktā	53
Kultūra, zinātne, izglītība	55
EPILOGS	61
AUTORU BIOGRĀFIJAS	63



PROLOGS

2011. gadā Latvijas un Lietuvas ārlietu ministri vienojās, ka 20 gadus pēc neatkarības atgūšanas ir pienācis laiks pārskatīt abu valstu divpusējās sadarbības attīstību. Pamatojoties uz ministru priekšlikumu, Latvijas un Lietuvas premjerministri pasūtīja ziņojumu, lai veicinātu un paplašinātu savstarpējo sadarbību. „Ziņojums par Latvijas un Lietuvas sadarbības perspektīvām” tika izdots 2012. gada sākumā. Ieteikumi kļuva par pamatnostādņem divpusējās sadarbības paplašināšanai dažādās jomās.

Pēdējo desmit gadu laikā abas valstis ir guvušas ievērojamus panākumus vairāku ziņojumā iekļauto ieteikumu īstenošanā. Valdības un attiecīgās ministrijas ir pieņēmušas lēmumus un parakstījušas starpvaldību nolīgumus. Nostiprinātas starpiestāžu attiecības un sadarbība abu valstu kopīgo interešu jautājumos.

Vienlaikus divpusējā sadarbība daudzās jomās arvien vairāk kļūst par Baltijas valstu trīspusējas un ES sadarbības neatņemamu sastāvdaļu. Daudzi no ierosinātajiem mērķiem ir sasniegti plašākā Eiropas kontekstā.

No otras puses, daži no ierosinātajiem pasākumiem, kas varētu būt aktuāli arī šodien, dažādu iemeslu dēļ nav īstenoti.



2021. gada 12. februārī Lietuvas ārlietu ministrs Gabriēļus Landsberģis apmeklēja Latviju, lai atzīmētu Lietuvas *de iure* atzīšanas simtgadi. Latvija bija pirmā valsts, kas 1921. gadā atzina Lietuvu. Vizītes laikā Latvijas ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs piekrita kolēģa ierosinājumam uzsākt jauna ziņojuma par Latvijas un Lietuvas nākotnes attiecībām sagatavošanu.

Strādājot pie mūsu ziņojuma, mēs esam runājuši ar ekspertiem no abu valstu valdībām, aģentūrām, institūcijām, pašvaldībām, NVO un uzņēmējdarbības aprindām. Esam rūpīgi izpētījuši dažādus dokumentus.

Šajā ziņojumā nav aplūkotas vairākas būtiskas jomas, jo tās tiek risinātas valstu un ES līmenī. Tā kā lielākā daļa nacionālo lēmumu ir cieši integrēti ES politikas veidošanas procesā, Latvijai un Lietuvai ir pastāvīgi jākoordinē un jāsadarbojas ar līdzīgi domājošām valstīm, lai veicinātu mūsu politiskās, drošības, tirdzniecības un citas intereses.

Galvenā uzmanība šajā ziņojumā ir pievērsta jautājumiem, kuros mūsu parlamentiem, valdībām, lēmumu pieņēmējiem un sabiedrībai ir jāsadarbojas un jārisina divpusēji, dažādās reģionālajās grupās, organizācijās un globālā līmenī, lai sasniegtu mūsu kopīgos mērķus.

Šis ziņojums tika sagatavots laikā, kad Krievija uzsāka un turpināja karu pret Ukrainu. Krievijas iebrukums Ukrainā ir pamatīgi satricinājis daudzus iepriekšējos vērtējumus un turpinās ietekmēt starptautiskās attiecības vēl gadu desmitiem ilgi. Mūsu darbu lielā mērā ietekmēja arī neparedzamība un globālo norišu satricinājumi.



Latvija un Lietuva ir tuvas kaimiņvalstis un spēcīgas sabiedrotās. Tām ir dinamiskas attiecības un attīstīta sadarbība visās divpusējo sakaru jomās. Lai aprakstītu un aplūkotu to visu, būtu jāraksta grāmata.

Iepriekšējais ziņojums ir ļoti noderīgs, sniedzot padomus Latvijas un Lietuvas valdībām, kā vislabāk paplašināt divpusējo sadarbību. Šajā ziņojumā ir sniegts jauns pārskats par iepriekšējās desmitgades sasniegumiem un ieteikts turpmākais virziens.

Mēs uzskatām, ka mūsu valdībām vajadzētu apsvērt abu ziņojumu idejas un ieteikumus kopā. Lai gan šiem ziņojumiem ir ieteikuma raksturs, būtu lietderīgi tos apspriest ar dažādu jomu ekspertiem abās valstīs – vispirms atsevišķi un pēc tam kopīgā forumā, lai divpusēji lemtu par turpmākajiem pasākumiem. Ārlietu ministrijas varētu organizēt šo procesu.

NOTIKUMI UN IZMAIŅAS KOPŠ 2012. GADA

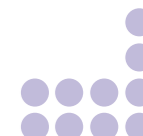
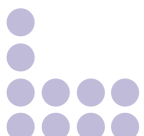
Lai runātu par mūsu valstu mērķiem, perspektīvām un šķēršļiem nākamajā desmitgadē, ir nedaudz jāatskatās uz to, kas ir noticis kopš iepriekšējā ziņojuma. Pirmajās divās desmitgadēs pēc neatkarības atjaunošanas mūsu sabiedrība piedzīvoja dramatiskas pārmaiņas, institūciju veidošanu, ekonomisko transformāciju un pievienošanos starptautiskajām un reģionālajām organizācijām.

Kopš 2012. gada ir panākts ievērojams progress gan iekšzemē, gan Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbībā, gan Eiropas un transatlantiskajā kopienā. Tajā pašā laikā pasaules kārtība, uz noteikumiem balstītā starptautiskā sistēma un reģionālā drošība ir pamatīgi satricināta. Ziņojumā minēsim tikai dažus svarīgākos notikumus un norises, kas ietekmējušas Latviju un Lietuvu un mainījušas situāciju reģionā pēdējo desmit gadu laikā.

Mūsu valstīm izdevās atgūties no 2008. gada globālās finanšu krīzes, un tās ir spējušas uzrādīt veselīgu izaugsmi; eksporta apjoms abās valstīs ir palielinājies. Latvija un Lietuva pievienojās eirozonai un kļuva par OECD dalībvalstīm.

Baltijas valstis konsekventi stiprināja savu uzticamību, demonstrēja zināšanas un prasmes pasaules mērogā un reģionālajās organizācijās. Visas trīs valstis veiksmīgi vadīja savas prezidentūras ES Padomē. Lietuva un Igaunija godam un efektīvi pildīja savus pienākumus kā ANO Drošības padomes nepastāvīgās locekles un piedalījās ANO Drošības padomes darbā. Latvija ir iecerējusi tikt ievēlēta un strādāt, lai iegūtu nepastāvīgo vietu 2026.–2028. gada periodam.

Krievijas veiktā aneksija un Krimas okupācija 2014. gadā un tās aktīvais militārais atbalsts Krievijai labvēlīgajiem režīmiem Luhanskas un Doņeckas teritorijās beidzot mainīja diskusiju ES un NATO. Mūsu sabiedrotie pamazām sāka apzināties mūsdienu Krievijas patieso būtību. ES valstis spēja vienoties par sankcijām un stingri atbalstīja Ukrainas teritoriālo integritāti. NATO sabiedrotie pieņēma lēmumu par pastiprinātu militāro klātbūtni Polijā un Baltijas valstīs, tādējādi stiprinot reģiona aizsardzības spējas.



Lai gan Baltijas valstu diplomāti, politiķi un sabiedrība ir pastāvīgi saskārušies ar Krievijas propagandu un ietekmes operācijām, saltiem meliem un sistemātisku kūdīšanu jau kopš 90. gadu sākuma, jaunais dezinformācijas, hibrīduzbrukumu, kibernetizācijas, kibernetizāciju un vēlēšanu manipulāciju laikmets pēdējās desmitgades laikā pasaulē ir sasniedzis vēl nebijušu līmeni. Krievija savā naidīgajā nostājā un darbībās nebija vienīgā; Ķīna, Irāna, Ziemeļkoreja un vairākas citas valstis darīja arvien vairāk, lai apstrīdētu un grautu Rietumu intereses gan vietējā, gan globālā mērogā.

Rietumu demokrātiskajām valstīm ir izdevies pārgrupēties, ir ieviesti daudzi aizsardzības pasākumi un izveidotas institūcijas. Papildus pastāvošajām sistēmām tika radītas jaunas institūcijas un kopienas ar nepieciešamajām zināšanām; tās atrada veidus, kā apmainīties ar informāciju. Atklātas debātes par hibrīduzbrukumu kopumu ieguva jaunu nozīmi un jēgu.

Mēs jau sen dzīvojam digitālajā laikmetā, tomēr pēdējā desmitgade pārlicinoši parādīja gan to jauno tehnoloģiju milzīgo potenciālu, gan ietekmi, kas jau ir mainījušas un eksponenciāli dominēs un pārveidos tik daudzus individuālās un kolektīvās izvēles aspektus, prasīs politisku izpratni un apņēmību regulēt ļoti dažādās digitālās jomas un turpmākajos gados būtiski mainīs darba tirgu, uzņēmējdarbības modeļus un tirdzniecību.

Ķīna 2013. gadā uzsāka savu iniciatīvu „Viena josla, viens ceļš”. Tā rezultātā Centrāleiropā un Austrumeiropā tika izveidota jauna sadarbības platforma, kas pazīstama kā „16+1” formāts. Tās mērķis noteikti bija sašķelt ES un ietekmēt šo valstu grupu, lai tā pieņemtu Ķīnas dominanci. Par laimi, Baltijas valstīm izdevās izvairīties no ievērojamām Ķīnas investīcijām. Tomēr Ķīnas ideoloģiskā un konfrontējošā ietekme bija jūtama arī mūsu reģionā. Lietuva no šī sadarbības formāta izstājās 2021. gadā. Latvija un Igaunija sekoja šim piemēram 2022. gada augustā.

2015. gadā Eiropā notika ļoti sarežģītas debātes par to, kā risināt strauji pieaugošu migrāciju no Tuvajiem Austrumiem un Āfrikas. Tika atrasti pagaidu risinājumi, tomēr cieša vienošanās starp ES dalībvalstīm netika panākta. 2021. gadā Baltkrievija konfrontēja ES ar neredzētu nežēlību un brutalitāti, pārvadājot migrantus un organizējot viņu piespiedu ieceļošanu ES.

Papildus migrācijas problēmai daudzas ES valstis saskārās ar teroristu uzbrukumiem, kas notika vairākās Eiropas pilsētās. Ievērojams skaits ES pilsoņu kļuva par ārvalstu kaujiniekiem un piedalījās ISIS militārajās operācijās Tuvajos Austrumos.

2016. gadā pieredzējām jaunus satricinājumus. Apvienotās Karalistes iedzīvotāji referendumā pieņēma lēmumu izstāties no ES. Breksits ir pamatīgi apgrūtinājis ES darbu, un, lai vienotos par funkcionējošām attiecībām starp ES un Apvienoto Karalisti, bija nepieciešami vairāki gadi smagu diskusiju. Donalda Trampa ievēlēšana un viņa darba stils ASV prezidenta amatā izraisīja neapmierinātību un zināmu neuzticību NATO sabiedroto vidū.

Klimata pārmaiņas pakāpeniski ietekmēja politisko lēmumu pieņemšanu pasaules mērogā, un Parīzes un Glāzgovas samitos tika panāktas svarīgas vienošanās. ES izstrādāja Zaļo kursu. Tomēr vēl nav zināms, vai un cik lielā mērā šie lēmumi strādās, ņemot vērā daudzos globālos traucējumus, ko izraisīja Covid-19 pandēmija un Krievijas iebrukums

Ukrainā.

Mūsu ziņojuma sagatavošanas laikā Krievija iebruka Ukrainā. Konflikta iznākums būtiski ietekmēs starptautiskās attiecības nākamajā desmitgadē. Daudzas valstis pēta Rietumu apņēmību un spēju saglabāt vienotību un rīkoties šajos ārkārtīgi nestabilajos apstākļos.

Šā gadsimta pirmajās divās desmitgadēs Rietumu politiskā vadība nebija gatava atzīt, ka Krievija jau ir kaujinieciski noskaņota lielvara, kas apzināti uzbrūk Rietumu interesēm ārvalstīs un pastāvīgi cenšas radīt apjukumu un traucējumus NATO un ES valstīs. Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā noskaņojums strauji mainījās. Rietumi pēkšņi bija gatavi veikt izšķirošus pasākumus, lai apturētu Krievijas iebrukumu, un sniegt Ukrainai būtisku palīdzību, tai skaitā militārās tehnoloģijas un ieročus.

PASTĀVĪGAS KONFRONTĀCIJAS UN SATRICINĀJUMU DESMITGADE

Pasaules kārtība, ko mēs piedzīvojam kopš Baltijas valstu neatkarības atjaunošanas, tika izveidota pašā Otrā pasaules kara beigās un drīz pēc tā. Pakāpeniski tika izveidota globāla uz noteikumiem balstīta sistēma, kura kopš tā laika noteikusi starptautiskās attiecības. Arī Aukstā kara laikā šajā kārtībā dominēja ASV. Pēc Berlīnes mūra krišanas daudzi cerēja, ka ir iestājies jauns demokrātijas un miera laikmets un globālā kārtība pārsvarā balstīsies uz Rietumu normām, demokrātiskām institūcijām, brīvībām, vērtībām un principiem.

Mēs esam liecinieki pirmajām pazīmēm, ka top cita pasaules kārtība. To noteiks vairāki faktori, tomēr dienaskārtībā dominēs lielvaru konkurence. Nākamie desmit vai divdesmit gadi būs ļoti neērti un neskaidri. Mēs būsim liecinieki jaunam globālās, militārās, tehnoloģiskās, ideoloģiskās un diplomātiskās sāncensības laikmetam starp divām lielvarām – ASV un Ķīnu.

ASV globālā līderpozīcija un pārkums pasaulē pēdējās desmitgadēs ir bijis pakļauts vairākiem uzbrukumiem. Ķīna ir sistemātiski plānojusi aizstāt amerikāņu dominanci vispirms Āzijā un tagad arī globālā līmenī.

Ļoti iespējams, ka galu galā izveidosies divas galvenās pretējas sistēmas. ASV vadītajai demokrātisko valstu koalīcijai pastāvīgi pretī stāsies valstu grupas, kurās dominē Ķīna. Ievērojams skaits valstu mēģinās manevrēt, cenšoties rast pagaidu risinājumus, lai izvairītos no nepieciešamības nostāties kāda pusē.

Starptautiskās organizācijas un to struktūras ietekmēs lielvaru konkurence, un turpmākajās desmitgadēs starptautiskie noteikumi varētu kļūt sadrumstaloti. Sadrumstalotība var novest pie pakāpeniskas sākotnēji paralēlu, bet vēlāk atsevišķu sistēmu un organizāciju izveides globālā mērogā. Pasaules kārtība, kas tika izveidota pēc Otrā pasaules kara, nepārtraukti tiks jaukta un satricināta.

Latvijai un Lietuvai kopā ar ES partneriem un NATO sabiedrotajiem būs jāapzinās un jāvienojas, ka jaunā pasaules kārtība prasīs jauna veida noturību gan politiskā, gan militārā



ziņā. Mūsu valstīs ir nepieciešamas demokrātiskas un atklātas debates par šo izaicinājumu. Rietumiem ir jāsaprot, kā un kāpēc ir jābūt gataviem ilgām konfrontācijām un traucējumu periodam. Sacensība starp demokrātiskajiem Rietumiem un autoritāro valstu mainīgām koalīcijām ir sākumposmā.

Ķīna un Krievija, kā arī citiem autokrātiskiem režīmiem piemīt visdažādāko veidu ievainojamība. Viņi baidās un uzskata demokrātiju, tiesiskumu un pamatbrīvības par eksistenciālu apdraudējumu. Lai nepieļautu demokrātijas, vārda brīvības un atklātu debašu izplatīšanos savos represīvajos režīmos, Ķīna un Krievija neatlaidīgi turpinās cīnīties pret šīm norisēm savās valstīs un turpinās attīstīt instrumentus, un izmantot katru iespēju, lai uzbruktu demokrātiskajām valstīm visā pasaulē. Digitālās tehnoloģijas dod autoritāriem režīmiem neredzētas iespējas kontrolēt un uzraudzīt savu sabiedrību.

Lai gan Eiropas liberālo demokrātiju zonā dzīvojošie cilvēki iepriekš domāja, ka viņu drošība ir pašsaprotama un viņu bērnu nākotne ir gaiša, mums ir jāatzīst realitāte un pastāvīgi jāturpina demokrātiskas diskusijas par to, kā aizstāvēt mūsu principus un vērtības. Krievija kopā ar citām autoritārām lielvarām neapstāsies cīņā pret demokrātijas izplatību. Tā turpinās iejaukties savu mazo kaimiņvalstu iekšējās lietās, lai dominētu to politiskajā dienaskārtībā. Krievija vēl daudzus gadus desmitus būs naidīga lielvara.

Mūsu galvenā uzmanība un resursi būtu jāpievērš Rietumu demokrātiju, institūciju un organizāciju stiprināšanai, kā arī transatlantiskās solidaritātes un integritātes veicināšanai. Tas, ko Ķīna un Krievija uzskata par Rietumu neaizsargātību un vājumu, patiesībā būtu jāciens un jāatzīst par demokrātiskas pasaules kopīgu spēku.

Mums arī jāspēj atzīt, ka Rietumu principi, vērtības un pamatbrīvības var nebūt vēlams lielākajā daļā pasaules valstu un kultūru. Tāpēc mūsu iepriekšējās cerības par pakāpenisku demokrātijas izplatību pasaulē ir jāpārskata. Tas, kas mums darbojas vislabāk, citur var radīt un radīs pretestību. Daudzās valstīs nozīmīga ietekme ir stipram postkoloniālam aizvainojumam un noskaņojumam, kas vērsts pret Rietumu liekulību.

Mums būtu jāsniedz palīdzība demokrātisku institūciju veidošanā ārvalstīs tikai tiktāl, ciktāl to atzinīgi vērtē un atbalsta šo valstu iedzīvotāji. Demokrātiskiem centieniem ir jānāk no tautas, un tos nedrīkst uzspiest ārvalstu valdības. Afganistāna ir tikai viens no svarīgākajiem piemēriem šajā ziņā.

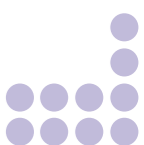
Globalizācijas laikmetā uzņēmējdarbības modeļi tika veidoti, balstoties uz dažādiem globāliem vai reģionāliem savstarpējiem sakariem. Piegādes ķēdes ir kļuvušas neparedzamas, un tās bija ārkārtīgi grūti pārvaldīt Covid-19 pandēmijas laikā un Krievijas kara pret Ukrainu dēļ. Ļoti iespējams, ka pašreizējie uzņēmējdarbības modeļi un globālā savstarpējā atkarība turpmākajos gados radīs jaunas nenoteiktības izpausmes. Kļuvis skaidrs, ka pēdējā desmitgadē gandrīz visas savstarpējās atkarības ir kļuvušas par ieročiem. Paies vairāki gadi, līdz tiks izveidots jauns un prognozējams globālās tirdzniecības modelis.

Lai gan globālo tirdzniecības un sakaru kanālu atsaistīšana un sadrumstalotība nav vēlams iznākums attiecībā uz inovāciju un uzņēmējdarbības iespējām, tomēr šo iespēju nedrīkst pilnībā izslēgt. Pastāvīgas konfrontācijas apstākļos ar Ķīnas un Krievijas vadīta-

jiem antidemokrātiskajiem režīmiem mūsu valstīm būtu jāpārdomā, kā Latvijas un Lietuvas uzņēmējiem būtu iespējams darboties nākotnē. Dažos gadījumos politiskā un militārā loģika var ietekmēt un noteikt tirdzniecību un komerciju.

Krievijas iebrukuma Ukrainā iznākums ietekmēs daudzas lietas. Vēl ir pārāgri mēģināt saskatīt kopainu. Turklāt klimata pārmaiņu ietekme nākamajā desmitgadē būtiski apdraudēs neskaitāmus pašreizējos pieņēmumus un politiku.

Nemot vērā šos aspektus, jāanalizē un jāapspriež Latvijas un Lietuvas attiecību un sadarbības perspektīvas un iespējas.



ESOŠĀ SADARBĪBA UN IESPĒJAS LATVIJAI UN LIETUVAI

Ņemot vērā globālo un reģionālo kontekstu, satricinājumu pilno nākamo desmitgadi un pēdējās trīs desmitgadēs izveidotās attiecības starp Latviju un Lietuvu, šī ziņojuma mērķis ir, no vienas puses, raksturot divpusējās sadarbības būtību un jaunākās norises, no otras puses, izvirzīt mērķus un vajadzības gadījumā sniegt ieteikumus.

Ziņojuma ieteikumos mēs pievēršamies jaunām iespējām mūsu valstīm. Mūsu ieteikumi neattiecas uz jautājumiem, kas jau ir labi atrisināti.

Lai gan mūsdienu laikmetā gandrīz viss ir starpdisciplinārs un savstarpēji saistīts, mēs vienojamies analizēt Latvijas un Lietuvas attiecību nākotni piecās nodaļās. Ieteikumu kopums ir atrodams katras nodaļas beigās. Tā kā daudzi jautājumi ir savstarpēji cieši saistīti, mēs saskārāmies ar problēmu, kā vienmērīgi sadalīt ieteikumus piecās nodaļās.

POLITIKA UN ĀRPOLITIKA

PAMATINFORMĀCIJA

Latvija un Lietuva ir tuvas kaimiņvalstis un spēcīgas sabiedrotās, tām ir līdzīgi un bieži vien identiski ārpolitiskie uzskati un mērķi, un tās skar tie paši izaicinājumi. Ārpolitika tiek regulāri apspriesta un koordinēta visos līmeņos divpusēji, vairākos reģionālos formātos un starptautiskās organizācijās.

Latvija un Lietuva pēdējo 10 gadu laikā ir paplašinājušas un bagātinājušas divpusējās attiecības. Prezidenti, spīkeri, premjerministri, ārlietu ministri bieži diskutē un apmeklē cits citu. 2015. gadā Latvijas un Lietuvas valdības pulcējās Rokišķos (Lietuvā) uz kopīgu darba sanāksmi.

Kopš 2017. gada Ārlietu ministrijas ik gadu rīko neformālu semināru, kurā gan ministri, gan augstākā vadība neformāli apspriež svarīgus divpusējus, reģionālus, ES, NATO un globālus jautājumus.

Papildus divpusējiem kontaktiem Baltijas valstu sadarbība ir visbiežāk izmantotais formāts ārpolitikas jomā. Šī sadarbība iesakņojās astoņdesmito gadu beigās, izveidojoties tautas kustībām, un tika attīstīta vēl pirms neatkarības atgūšanas. Šīs sadarbības nozīme ir skaidri atspoguļota visās ziņojuma nodaļās.

Regulāri notiek trīs prezidentu, Baltijas Asamblejas (BA), premjerministru, Baltijas Ministru padomes (BMP) un ārlietu ministru sanāksmes. Rotācijas kārtībā noteiktā BA un BMP vadība izplāno gada darba kārtību un grafiku. Baltijas valstu vēstniecības cieši sadarbojas ikdienā.

„3+1” formāts ir veiksmīgi izmantots un paplašināts pēdējo desmit gadu laikā. Baltijas valstu ārlietu ministri regulāri tiekas ar ASV, Vācijas, Apvienotās Karalistes, Francijas un Polijas ārlietu ministriem. Baltijas valstu ārlietu ministri regulāri tiekas ar Beniluksa kolēģiem.

Covid-19 krīze deva papildu stimulu Baltijas valstu sadarbībai. Kamēr lielākā daļa ES robežu bija daļēji slēgtas Covid-19 vīrusa izplatīšanās dēļ, Baltijas valstīm 2020. gadā izdevās izveidot tā dēvēto Baltijas burbuli.

Daudzviet pasaulē Baltijas valstis tiek uzskatītas par politiski un ekonomiski vienotu reģionu, par sava veida trīsvienību. Pat mūsu sabiedrotie ES un NATO bieži mūs uzskata par konsolidētu vienību. Lai gan politiski Baltijas valstis ir vienotas lielākajā daļā jautājumu, citās mūsu sadarbības jomās situācija ir niansētāka (tas ir aplūkots citās ziņojuma nodaļās). Tomēr Baltijas vienotība atmaksājas ES un NATO, kā arī starptautiskajās organizācijās.

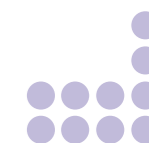
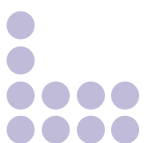
2021. gadā Baltijas valstu sadarbība Apvienoto Nāciju Organizācijā beidzot ir sasniegusi jaunu posmu, izvirzot kopīgus kandidātus amatam starptautiskās struktūrās. Pirmo reizi Starptautiskajā tiesību komisijā tika ievēlēts kopīgi nominēts Baltijas valstu pārstāvis. Šāda veida kopīgas darbības varētu vēl vairāk pastiprināt. Lai gan mūsu partneri Ziemeļvalstīs strādā citā reģionālajā grupā ANO, nepieciešams paplašināt Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sadarbību starptautiskajās organizācijās, atbalstot un veicinot kopīgas nominācijas un, ja iespējams, izstrādājot kopīgu darba kārtību. Iepriekšējā desmitgadē bija vērojamas pozitīvas tendences.

Arī Ziemeļvalstu un Baltijas valstu partnerība (NB8) pēdējo desmit gadu laikā ir kļuvusi spēcīgāka. Šo astoņu valstu ārlietu ministri bieži tikās pie ekrāniem un apsprieda iespējas padziļināt sadarbību Covid-19 pandēmijas laikā 2020. gadā. NB8 ārlietu ministri tikās ar Višegradas valstu ministriem saskaņā ar NB8 ikgadējo grafiku. Pastāv cieša tradīcija NB6 (ES dalībvalstu) ārlietu ministriem konsultēties pirms ES Ārlietu padomes sanāksmēm.

NB8 Ārlietu komisiju priekšsēdētāji un deputāti regulāri organizē kopīgus braucienus uz Austrumu partnerības valstīm un citām valstīm. Dažās galvaspilsētās NB8 vēstniecības cieši sadarbojas un rīko kopīgus pasākumus.

NB8 sadarbība ir jāpaplašina, lai papildus regulārajām konsultācijām par ārpolitikas un drošības politikas jautājumiem tiktu apspriestas arī citas jomas. Ziemeļvalstu un Baltijas valstu reģionam ir liels potenciāls kļūt par vienu no pasaules integrētākajiem reģioniem, NB8 valstis varētu būt līderes vairākās jomās.

Zviedrijas un Somijas kļūšana par NATO dalībvalstīm būtiski uzlabos un pozitīvi ietekmēs NB8 partnerību. Abām valstīm un to reģionālajiem partneriem NB8 formātā būs nepieciešams zināms laiks, lai nodibinātu darba attiecības visos līmeņos – politiskajā, militārajā, domnīcu un pētniecības līmenī. Tas sniedz Baltijas partneriem jaunu iespēju palīdzēt Somijai un Zviedrijai atrast savu identitāti un lomu gan reģionā, gan transatlantiskajā kopienā. Turpmākajos gados būs nepieciešami papildu ekspertu un finanšu resursi, lai atvieglotu šo pāreju.



NB8 būtu jāattīsta un jāpadziļina sadarbība, lai stiprinātu mūsu sabiedrību noturību. Apmainoties ar piemēriem par labo praksi un sadarbojoties, NB8 varētu attīstīties par kopīgu noturības reģionu un kļūt par paraugu ES un NATO.

Ņemot vērā izaicinājumus, ar kuriem transatlantiskajām un ES valstīm nāksies saskarties nākamajā desmitgadē, Latvijai un Lietuvai, kā arī mūsu partneriem ar līdzīgiem uzskatiem ir jāmaina valstu politiskās debates, lai lēmumu pieņemšanas pamatā būtu nacionālās drošības apsvērumi. Jo ātrāk mūsu politiskā elite un lēmumu pieņēmēji spēs vienoties, ka tikai tirgus ekonomikas principi nepalīdzēs mums izturēt daudzu problēmu ietekmi, ko radīs lielvaru sāncensība, jo labāk. Tā kā šādas vienošanās panākšana ES līmenī varētu prasīt ilgāku laiku, Latvija un Lietuva vispirms varētu vienoties par šo principu un pakāpeniski mēģināt pārliecināt pārējos partnerus.

No 2030. gada arvien vairāk sāksies paaudžu maiņa. Aizvien vairāk jauniešu, kas dzimuši pēc mūsu valstu neatkarības atgūšanas, ieņems vadošus amatus politikā, valsts pārvaldē un uzņēmējdarbībā. Viņu skatījums un izpratne par padomju okupāciju atšķirsies no paaudzēm, kas to pašas piedzīvoja.

Kopš neatkarības atgūšanas Latvijas un Lietuvas iedzīvotājiem ir nācies izdarīt stratēģisku izvēli. Nākamajā desmitgadē mūsu politiskajiem līderiem un sabiedrībai būs jāpieliek papildu pūles, lai aizstāvētu un veicinātu demokrātijas principus un pamatbrīvības mūsu valstīs un Eiropā. Stratēģiskās saistības būs regulāri jāatjauno un jāpielāgo, izmantojot atklātas debates un mērķtiecīgus ieguldījumus.

Jau daudzus gadus mūsu partneri Rietumeiropas valstīs ir demonstrējuši neizpratni par Krievijas apņēmtību mainīt un iznīcināt Eiropas drošības kārtību, sagraut un izjaukt Eiropas un transatlantisko vienotību. Tas ir redzams arī šajā drūmajā laikā, kad Krievija iebrūk Ukrainā, tāpēc Latvijai un Lietuvai kopā ar līdzīgi domājošām valstīm ir neatlaidīgi jāturpina dialogs ar mūsu Rietumu sabiedrotajiem. Krievija vēl ilgi būs naidīga vara, drošības problēma un eksistenciāls drauds tās tiešajiem kaimiņiem.

Latvija un Lietuva ir vienas no spēcīgākajām un aktīvākajām ES Austrumu partnerības programmas atbalstītājām. Tās aktīvi palīdz Austrumu partnerības valstīm veikt nepieciešamās reformas un veicina politisko, ekonomisko un sociālo integrāciju ES. Moldovas un Ukrainas sasniegumi šovasar tika atzīti, piešķirot tām ES kandidātvalsts statusu.

MĒRĶI

Tā kā nākamajā desmitgadē esošā globālā kārtība tiks pakāpeniski reorganizēta, mūsu valstu galvenais uzdevums ir panākt un darīt visu iespējamo, lai aizsargātu un tālāk attīstītu liberālo demokrātiju, demokrātiskās institūcijas, tiesiskumu, pamatbrīvības un uzticamu informācijas telpu Rietumos. Mums ir jāsakārto savas mājas un jāpiemērojas, lai izturētu daudzos iekšējos izaicinājumus un ārējos draudus.

Panākumu atslēga ir stipras partnerattiecības, apņēmtība un stratēģiska apņemšanās. Transatlantiskajai kopienai, Austrālijai, Japānai, Dienvidkorejai, Jaunzēlandei ir jāatrod kopīgi līdzekļi un veidi, kā iesaistīt valstis, kurām būs grūti izvēlēties, kura pusē nostāties lielvaru sāncensības laikmetā.

Pēc *Brexit* ES turpinās meklēt jaunu iekšējo līdzsvaru. Resursi un visa uzmanība būtu jāvelta tam, lai sekmētu un pieņemtu lēmumus, kas stiprina ES.

Krievijas iebrukums Ukrainā ir pilnībā izjaucis Eiropas drošības kārtību un būtiski ietekmējis energoapgādes drošību, pārtikas nodrošinājumu un tirdzniecību; tas var izraisīt arī stagflāciju. Mūsu diplomātiskajam darbam ir jānodrošina ES un NATO vienotība, gatavība un spēja turpmākajās desmitgadēs pretoties Krievijas pastāvīgiem draudiem.

Vēsture mums māca, cik svarīgi ir politiskie signāli un apņemšanās. Dialogs un sadarbības programmas ar Austrumu partnerības un Rietumbalkānu valstīm arī turpmāk būs būtiska daļa no ārpolitikas mērķiem.

IETEIKUMI

- Nacionālās drošības apsvērumiem jāklūst par galveno principu Latvijas un Lietuvas ārpolitikas, tirdzniecības un iekšpolitikas formulēšanā.
- Amerikas Savienotajām Valstīm un transatlantiskajai kopienai ir jābūt mūsu galvenajiem partneriem, lai rastu jaunus uz demokrātiskiem principiem balstītus globālus risinājumus.
- Lai labāk novērtētu un novērstu Ķīnas pieaugošo ietekmi un draudus, mūsu valstīm jāturpina attīstīt un padziļināt dialogs un sadarbība ar Austrāliju, Japānu, Dienvidkoreju un Jaunzēlandi.
- Pēc Somijas un Zviedrijas pievienošanās NATO NB8 valstīm ir unikāla iespēja saskaņot savus uzskatus un politiku, lai panāktu vienotu izpratni, kopīgu spēju kopumu un izveidotu reģionālo noturību pret ārvalstu naidīgām darbībām, dezinformāciju, ietekmes operācijām, vēlēšanu manipulācijām, kiberkaru un kibernetizāciju.
- Lai sasniegtu NB8 sadarbības nākamo līmeni, Baltijas valstīm būtu nopietni jāapspriež iespēja izveidot pastāvīgu struktūru, līdzīgu Ziemeļvalstu Ministru padomes sekretariātam. Tas varētu būt izšķirošs solis ceļā uz lielāku reģionālo integrāciju Ziemeļvalstu un Baltijas valstu saimē.
- Baltijas valstīm jāturpina veicināt un atbalstīt kopīgi izvirzītos kandidātus starptautiskajās institūcijās.
- Sāpīgā pieredze, skaidrojot Baltijas valstu vēsturi un padomju okupācijas sekas sabiedrotajiem un partneriem Rietumos, prasa noteiktus pasākumus, lai izglītotu jaunus diplomātus, ierēdņus un lēmumu pieņēmējus mūsu valstīs.

DROŠĪBA UN AIZSARDZĪBA

PAMATINFORMĀCIJA

Latvija un Lietuva ir spēcīgas sabiedrotās, kas ikdienā cieši sadarbojas, lai aizstāvētu savas valstis. Militārā sadarbība un plānošana notiek gan nacionālā, gan reģionālā līmenī starp Baltijas valstīm, kā arī NATO.

Laikā, kad Latvija un Lietuva saskaras ar ārēju spiedienu un eksistenciāliem draudiem, mūsu politiskā vadība un civildienests spēj mobilizēties, pieņemt nepieciešamos lēmumus, īstenot svarīgus pasākumus un sadarboties divpusēji un Baltijas reģionā, lai aizstāvētu mūsu nacionālās un reģionālās intereses. Visredzamākie panākumi ārpus ārpolitikas jomas bija vērojami Latvijas un Lietuvas sadarbībā aizsardzības un drošības jomā.

Pēdējā desmitgadē ir bijis vairāk nekā pietiekami daudz gadījumu, lai apliecinātu šo novērojumu.

2013. gadā tika parakstīts jauns Baltijas valstu militārās sadarbības pamatdokuments. Jaunais Baltijas valstu sadarbības formāts nodrošina savietojamību ar Ziemeļvalstu sadarbību aizsardzības jomā (NORDEFECO).

Pēc Krimas aneksijas un okupācijas 2014. gadā Krievija palielināja savu militāro klātbūtni Baltijas valstu tuvumā; tās militārās aktivitātes un provokatīvās mācības pieauga eksponenciāli.

Latvija un Lietuva veica attiecīgus pasākumus, lai stiprinātu savus aizsardzības spēkus, un cieši sadarbojās ar NATO sabiedrotajiem, lai atturētu Krieviju.

2014. gada samitā Velsā NATO sabiedrotie apņēma aizsardzības izdevumiem nodrošināt 2% no IKP. Latvija un Lietuva pakāpeniski palielināja savus militāros izdevumus un 2018. gadā sasniedza 2% sliekšni. Šovasar abas valdības apņēma tuvākajos gados palielināt aizsardzības izdevumus līdz 2,5%.

Varšavas samitā 2016. gadā sabiedrotie vienojās pastiprināt NATO militāro klātbūtni alianses austrumu daļā, rotācijas kārtībā izveidojot četrus bataljonus Igaunijā, Latvijā, Lietuvā un Polijā. Šie bataljoni sāka darboties 2017. gadā. Strādājot roku rokā ar karavīriem no daudzām NATO valstīm, paplašinātās klātbūtnes karaspēks Latvijā un Lietuvā pēdējo piecu gadu laikā ir sasniedzis jaunu līmeni un unikālu kaujas sadarbības pieredzi. Turklāt mūsu karavīri regulāri piedalās daudzās militārajās un aizsardzības mācībās, kas notiek mūsu reģionā starp Baltijas valstīm, citiem NATO sabiedrotajiem un partnervalstīm.

Madrides samitā šā gada jūnijā NATO sabiedrotie demonstrēja lielāku saliedētību un apņemību stāties pretī Krievijai. Apņemšanās aizsargāt NATO valstu iedzīvotājus un vienmēr aizsargāt katru NATO teritorijas collu ir stingrs pamats mūsu valstu drošības stiprināšanai. Tādēļ Varšavas un Madrides augstākā līmeņa sanāksmes ir pagrieziena punkts alianses vēsturē.

Šie lēmumi netiktu sasniegti bez intensīva un atklāta dialoga starp sabiedrotajiem. Baltijas

valstis ir piedalījušās šajā procesā. Lai iegūtu sabiedroto uzticību, Baltijas valstis pastāvīgi skaidroja draudus un apdraudējumus, ar kuriem mūsu valstis ir saskārušās daudzu gadu garumā un ar kuriem ik dienu turpina cīnīties Baltijas jūras kaimiņvalstīs.

2023. gada NATO samitā Viļņā ir jāpastiprina Madrides samitā pieņemtās saistības aizsargāt NATO austrumu flangu. Mūsu valstīm arī jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai sagatavotos papildu NATO sabiedroto karavīru – brigādes lieluma vienību – uzņemšanai un izvietošanai Latvijā un Lietuvā. Gatavojoties Viļņas samitam, diskusijai par pieaugošo Krievijas naidīgumu un Baltkrievijas atbalstu karam pret Ukrainu arī turpmāk jābūt NATO darba kārtības prioritātei.

Neatļaidīgi strādājot pie visiem nepieciešamajiem pasākumiem, lai atbalstītu Ukrainas cīņu pret Krievijas agresiju, NATO sabiedrotajiem jāpievērš īpaša uzmanība Baltkrievijai, kas praksē tiek izmantota Krievijas militāro operāciju vajadzībām.

Jāuzsver, ka Latvijas un Lietuvas divpusējā sadarbība aizsardzības un drošības jomā galvenokārt notiek Baltijas valstu sadarbības ietvaros. Mūsu sabiedrotie un NATO pretinieki uz Baltijas valstīm raugās kā uz vienotu reģionu drošības jomā. Pēdējo desmit gadu laikā Baltijas valstis ir ievērojami uzlabojušas un padziļinājušas koordinācijas, konsultāciju un sadarbības struktūras un kanālus.

Viens no spilgtākajiem piemēriem ir Baltijas Aizsardzības koledža, kas jau vairāk nekā divas desmitgades izglīto militāro un ar drošību saistīto civilo personālu, lai nodrošinātu Igaunijas, Latvijas un Lietuvas drošības un aizsardzības vajadzības.

Pēc ilgstošām apspriedēm un konsultācijām 2021. gada 21. decembrī Baltijas valstu aizsardzības ministri nolēma izstrādāt tiesisko regulējumu, lai veicinātu militāro palīdzību pāri robežām un izveidotu kopīgu operatīvo jeb Baltijas aizsardzības telpu. Baltijas valstis ir vienojušās arī par daudzkārtējas palaišanas raķešu sistēmas izstrādi turpmākajos gados. 2022. gadā aizsardzības ministri parakstīja nodomu protokolu, kurā izklāstīti politiskie, militārie un juridiskie mērķi attiecībā uz turpmāko aizsardzības nolīgumu.

Šī pieredze būs nenovērtējama jau tuvākajā nākotnē, kad Somija un Zviedrija kļūs par NATO dalībvalstīm. To dalība NATO ievērojami veicinās drošību reģionā. Tas ietekmēs arī militārās plānošanas apsvērumus. Līdztekus visiem citiem NATO paplašinātās klātbūtnes ieguvumiem Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sadarbība beidzot aptvers gandrīz visus virzienus.

Baltijas valstīm būtu jārīkojas aktīvāk un jāuzsāk jauna veida un strukturētāka Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sadarbība aizsardzības un drošības jomā. Paies zināms laiks, līdz visi Ziemeļvalstu un Baltijas valstu attiecīgie partneri un institūcijas noskaidros un sapratīs, kā vislabāk risināt daudzās iespējas pastiprināt koordināciju un sadarbību reģionā un NATO struktūrās. Nepieciešams atjaunots dialogs visos līmeņos – politiskajā, militārajā, akadēmiskajā, domnīcu un uzņēmumu līmenī.

2021. gadā Latvija, Lietuva un Polija pēkšņi saskārās ar Baltkrievijas nelegitīmā režīma labi plānotām naidīgām darbībām, kuru rezultātā migranti no Tuvajiem Austrumiem un citiem reģioniem tika nogādāti Baltkrievijā, organizēta viņu nokļūšana pierobežā un pies-

piešana šķērsot Latvijas, Lietuvas un Polijas robežas. Tas bija jauns veids, kā nelegālo migrāciju padarīt par ieroci ar mērķi graut un apdraudēt ES un NATO drošību. Šīs krīzes laikā Baltijas valstis un Polija iemācījās koordinēt savu nacionālo rīcību un veiksmīgi virzīja dialogu ar ES partneriem, NATO sabiedrotajiem un starptautiskajām organizācijām.

MĒRĶI

Neatkarīgi no Krievijas iebrukuma Ukrainā iznākuma mūsu valstu galvenais uzdevums ir veikt visus iespējamus pasākumus, lai aizsargātu NATO austrumu flangu pret Krievijas draudiem, slepenām darbībām un militārām operācijām. Mēs nevaram zināt, kādu ietekmi Krievijas karš pret Ukrainu galu galā atstās uz tās tuvākajiem kaimiņiem, tomēr var droši pieņemt, ka Krievija vēl daudzus gadu desmitus būs naidīga un neprognozējama lielvara. Tāpēc Baltijas valstīm jāturpina koordinēt savas darbības, cieši jāsadarbjas ar NATO sabiedrotajiem, lai palielinātu un uzturētu pastāvīgu un atbilstošu NATO karaspēka klātbūtni pie Krievijas robežas.

NATO valstīm alianses austrumu flangā pastāvīgi nāksies tērēt ievērojamu daļu savu ienākumu aizsardzībai, militārajām tehnoloģijām un aprīkojumam.

Madrides augstākā līmeņa sanāksmē šā gada jūnijā sabiedrotie apņēmas NATO austrumu flangā izvietot papildu spēcīgus, kaujai gatavus spēkus, kas vajadzības gadījumā tiks palielināti no pašreizējām kaujas grupām līdz brigādes lieluma vienībām, izmantojot uzticamus, ātri pieejamus papildspēkus, iepriekš izvietotu aprīkojumu un pastiprinātu vadību un kontroli.

Lai izpildītu šīs saistības, Baltijas valstīm ciešā sadarbībā ar Ziemeļvalstu partneriem ir jāpārdomā, jāsaģatavojas un jāpielāgojas pastāvīgi mainīgajiem militārajiem draudiem, ko rada naidīgā Krievija. Militārajai infrastruktūrai, aprīkojumam, ieročiem, plānošanai un mācībām ir jāatbilst jaunajiem apstākļiem, arī balstoties uz Krievijas kara pret Ukrainu pieredzi.

Somijas un Zviedrijas kļūšana par NATO dalībvalstīm pakāpeniski mainīs līdzšinējo domāšanu un prasīs jaunu vidēja termiņa militāro pamatojumu, lai apvienotu esošās iespējas un attīstītu jaunas spējas tā, lai NATO ziemeļaustrumu flangš būtu pārliecinoši aizsargāts. NATO daudznacionālās divīzijas "Ziemeļi" un Apvienotās Karalistes Apvienoto ekspedīcijas spēku nozīme pieaugs, un to būtiskā loma ir rūpīgi jāiekļauj reģionālās aizsardzības pasākumos.

Ironiskā kārtā pagāja pārāk daudz gadu un bija nepieciešami upuri, pirms Rietumu partneri saprata, ar ko NATO ir saskārusies. Krievija jau daudzus gadus ir diezgan skaidri norādījusi, ka Rietumi un NATO ir tās ienaidnieki, tā ir veikusi ļoti daudz naidīgu darbību jau labu laiku pirms uzbrukuma Gruzijai un Krimas aneksijas. Tomēr Rietumu līderi šos signālus un faktus ignorēja un turpināja veidot sadarbības attiecības ar Krieviju. Tāpēc, mūsdiā, Baltijas valstīm ir jāturpina dialogs ar NATO valstu politisko vadību un lēmumu pieņēmējiem un jāmudina vēlamo virzienā.

Jaunās tehnoloģijas, lielie dati, mākslīgais intelekts, lietu internets un citi digitālie rīki sniedz iespēju sinhronizēt pārrobežu sadarbību starp Baltijas valstīm. Mums nav jāgaida,

līdz šie jautājumi beidzot tiks regulēti un atrisināti ES līmenī. Baltijas valstīm jāattīsta savas spējas un ideālā gadījumā kopā ar Ziemeļvalstīm jāveido jauna, cilvēkam draudzīga digitālā telpa reģionā.

Neraugoties uz nepārtraukti pieaugošajiem kiberapdraudējumiem un notiekošo kiberkaru pret NATO interesēm un infrastruktūru mūsu valstīs, ES un NATO ir diezgan lēni atradušas veidus, kā risināt sadrumstalotās un nepietiekami attīstītās koordinācijas problēmas starp attiecīgajām institūcijām valsts līmenī, kā arī ES un NATO. Nākamajā desmitgadē būs ļoti svarīgi izstrādāt funkcionējošus koordinācijas un konsultāciju mehānismus šajā jomā.

IETEIKUMI

- Straujā militāro tehnoloģiju un ieroču attīstība, pastāvīgi mainīgā drošības vide mūsu reģionā, Baltijas valstu ekonomiku lielums un daži citi faktori prasa intensīvāku sadarbību starp Baltijas valstīm, koncentrējoties uz kopīgiem iepirkumiem.
- Pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā bija skaidrs, ka ir nepieciešams uzlabot un paplašināt dialogu un sadarbību aizsardzības un reģionālās drošības jomā starp Baltijas valstīm un Poliju. Tas joprojām ir svarīgs uzdevums.
- Somija un Zviedrija drīzumā kļūs par NATO dalībvalstīm. Tas reģionā daudz ko ietekmēs. Jaunā situācija būs rūpīgi jāanalizē un jāapspriež starp Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sabiedrotajiem, lai izveidotu visefektīvāko reģionālo aizsardzības sistēmu NATO ziemeļaustrumu flangā. Baltijas valstīm ir jārīkojas un jāpalīdz izveidot koordinācijas un konsultāciju tradīcijas starp Ziemeļvalstu un Baltijas valstīm.
- Ziemeļvalstis un Baltijas valstis ar laiku varētu kļūt par NATO zonu, kurā tiek īstenota visaptverošas aizsardzības koncepcija.
- Ziemeļvalstu un Baltijas valstu domnīcu kopienām ir jāatjauno vecie kontakti un jāizveido jauns forums, lai apspriestu un salīdzinātu drošības kontekstu Baltijas jūrā un Eiropas Ziemeļu apkaimēs, lai redzētu kopainu.
- Kamēr valdības cīnās ar sadrumstalotu un slikti koordinētu politiku attiecībā uz eksponenciāli augošo digitālo pasauli savās valstīs, Baltijas valstīm būtu jāizveido regulāras konsultācijas starp Aizsardzības ministrijām par kiberdrošību.

EKONOMIKA UN TIRDZniecība

PAMATINFORMĀCIJA

Kā minēts iepriekšējā nodaļā, Latvijai un Lietuvai ir ievērojama saliedētība un plaša sadarbība ārpolitikas, aizsardzības un drošības politikas jomās. Tirdzniecības, enerģētikas, transporta un citās svarīgās divpusējās sadarbības jomās situācija ir daudz niansētāka un dažkārt pretrunīga.

Pēc neatkarības atgūšanas Latvijai un Lietuvai bija jāizveido divpusējas tirdzniecības attiecības, jāattīsta un jākonsultējas par daudziem būtiskiem pasākumiem un regulējumu, lai mūsu valstīs topošais privātais sektors varētu veiksmīgi konkurēt par klientiem un tirgiem. Šajā procesā strīdi, nesaprašanās un nesaskaņas bieži pavadīja pēdējo trīs desmitgažu laikā panākto progresu.

Analizējot esošo sadarbību daudzās nozarēs, mēs varam apliecināt, ka Latvijas un Lietuvas ministrijām, aģentūrām, ekspertiem un uzņēmumiem ir izveidojušies konsekventi un regulāri kontakti un plaša sadarbība lielākajā daļā nozaru.

Pēdējo desmit gadu laikā Lietuva ir kļuvusi par nozīmīgāko Latvijas tirdzniecības partneri un ir viens no galvenajiem investoriem Latvijā. Arī Latvija ir viena no galvenajām Lietuvas tirdzniecības partnerēm. Šobrīd mūsu valstīs ir visi nepieciešamie priekšnoteikumi un regulējums, lai uzņēmumi un privātpersonas varētu brīvi tirgoties, sadarboties un ieguldīt. Abu valstu uzņēmēji Latviju un Lietuvu uzskata par savu iekšējo tirgu. Vairumā gadījumu attiecības ir plaši izplatītas un veselīgas.

No otras puses, milzīgās grūtības, ko abas valstis piedzīvoja 20. gadsimta 90. gados un 2000. gadu sākumā, dažos gadījumos ir radījušas paliekošus iespaidus. Aptaujājot vairāku ministriju un privātā sektora ekspertus, mēs konstatējam savstarpējas aizdomas par otras puses nodomiem un aizvainojumu, ko izraisījusi iepriekšējā pieredze un nesaskaņas, strādājot kopā pie divpusējiem vai reģionāliem projektiem. Mūsu tautu atšķirības dažkārt nosaka atšķirīgais nacionālais raksturs, vēstures uztvere un politiskās tradīcijas Latvijā un Lietuvā. Iemesli un izjūtas ir patiesas, kā tas ļoti bieži gadās pat starp draudzīgiem kaimiņiem; tas, visticamāk, nemainīsies.

Tomēr divpusējās un reģionālās sadarbības pieredze skaidri liecina, ka šīs emocijas parasti var pārvarēt, cieši sadarbojoties kopīgos projektos. Nopietno un satraucošo ģeostratēģisko izaicinājumu kopums prasa apņēmīgu politisko vadību un vienotu mērķi.

Aplūkojot Latvijas un Lietuvas tirdzniecības attiecības, jāuzsver, ka gan ārvalstu investori, gan vietējie uzņēmēji ļoti bieži uztver Baltijas valstis kā vienu veselumu un integrētu reģionu. Ārvalstu uzņēmumi, plānojot savu darbību, un pirms lēmumu pieņemšanas parasti konsultējas ar partneriem visās trijās valstīs, aplūko datus un salīdzina Igaunijas, Latvijas un Lietuvas regulējumu. Lai gan Baltijas kaimiņvalstis bieži konkurē par vienu un to pašu klientu un to ekonomika var izskatīties līdzīga, ir daudz priekšrocību darboties visās trīs valstīs.

Pēdējo desmit gadu laikā ir pieņemti vairāki svarīgi lēmumi un uzsākti jauni nozīmīgi projekti gan valsts mērogā, gan Baltijas reģionā. Mūsu ziņojumā aplūkotie jautājumi, kas nepārprotami noteiks un ietekmēs izaugsmi un attīstību mūsu valstīs nākamajā desmitgadē.

Energoapgādes drošība ir bijis viens no svarīgākajiem divpusējās un reģionālās sadarbības jautājumiem pēdējo desmit gadu laikā. Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gadā Lietuvai bija jāmeklē jauni veidi, kā līdzsvarot enerģijas deficītu. Diskusijas starp Baltijas valstīm šajā jautājumā nebija veiksmīgas. Tāpēc Lietuva vienpusēji finansēja un uzbūvēja Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināli. Tas sāka darboties 2014. gada decembrī. Bija paredzēts, ka šis terminālis kļūs par Baltijas gāzes tirgus neatņemamu

sastāvdaļu, tomēr sarunas izrādījās pārāk sarežģītas, lai to īstenotu. Tolaik sašķidrinātās dabasgāzes cena bija pārāk augsta. Igaunija, Somija un Latvija kopīgu gāzes tirgu izveidoja 2020. gadā paredzot, ka tam ar laiku pievienosies arī Lietuva.

Tikmēr Baltkrievija turpināja būvēt Astravecās atomelektrostaciju (AES) netālu no Lietuvas robežas. Lai gan Baltijas valstīm bija vienota politiskā izpratne par Astravecās AES potenciāli katastrofālām sekām, triju valstu valdības un enerģētikas eksperti nevienojās par dažādiem aspektiem un taktiku, kā risināt Astravecās AES jautājumu gan iekšpolitiski, gan diskusijās ES līmenī un citos piemērotos forumos.

Šīs domstarpības skaidri parāda, cik grūti ir panākt vienotību starp valdībām un attiecīgajām iestādēm jautājumos, kas ir būtiski svarīgi reģionālajai energoapgādes drošībai. Dažādas valstu darba kārtības un uzņēmējdarbības intereses bieži vien ir svarīgākas par ilgtermiņa apsvērumiem.

Tomēr 2020. gadā Baltijas valstis beidzot vienojās nepirkt Astravecās AES saražoto elektroenerģiju. Igaunijas, Latvijas un Lietuvas nacionālie sistēmu operatori turpina konsultācijas un veic nepieciešamos pasākumus, lai sinhronizētu savas energosistēmas ar Eiropas tīklu un tuvākajā laikā atvienotos no Krievijas elektrotīkla.

Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā 24. februārī drošības vide un apstākļi ir būtiski mainījušies. Šī ziņojuma sagatavošanas laikā pasaules enerģijas tirgus un piegādes ceļi mainās. Šo dramatisko pārmaiņu laikā Baltijas valstu un plašākā reģiona valdības centās rast ātras atbildes uz sekām, ko radīs turpmāka atsaistīšanās no Krievijas fosilā kurināmā un tās energosistēmām.

Tajā pašā laikā būs jāatrod ilgtermiņa risinājumi un tiem jāpiešķir pienācīgs finansējums. Tas prasa jaunu domāšanas veidu un atjaunotu apņemšanos rast reģionālu pieeju, kas atbilstu mūsu valstu enerģētikas vajadzībām nākamajā desmitgadē un turpmāk. Neviena valsts nespēj viena pati atrisināt šos sarežģītos jautājumus. Vajadzīga saskaņota un koordinēta darbība.

Nepieciešams turpināt diskusijas par ES enerģētikas politiku. Tomēr ir arī skaidrs, ka ES valstīm ap Baltijas jūru būs jāvienojas par ilgtermiņa projektiem, kas galu galā garantētu energoapgādes drošību un nodrošinātu konkurētspējīgus un videi draudzīgus risinājumus Baltijas, Ziemeļvalstu un zināmā mērā arī Polijas enerģētikas sistēmām un tirgiem.

Iepriekšējās desmitgades laikā ir īstenoti vairāki nozīmīgi reģionālas nozīmes projekti, un tie ir labs pamats nākamajiem pasākumiem un politikas virzieniem, par kuriem jāvienojas. Latvija un Lietuva pakāpeniski pievienojās Nord Pool AS. Reģionālā enerģētikas infrastruktūra tika ievērojami uzlabota un nostiprināta, izveidojot vairākus elektroenerģijas (Estlink 2, NordBalt un LitPol Link) un gāzes (Baltic Connector un GIPL) starpsavienojumus. Inčukalna pazemes gāzes krātuvei un Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes terminālim jaunajos apstākļos būs vēl lielāka nozīme.

Globālā cīņā par pieejamajiem resursiem un klimata pārmaiņu pastāvīgā ietekme spēcīgi skars gan ES iekšējās debates, gan mūsu reģiona iespējas izstrādāt piemērotu nepieciešamās infrastruktūras, enerģijas ražošanas, piegādes un patēriņa kombināciju. ES

Zaļais kurss tiks vēlreiz pārskatīts, ņemot vērā jaunus ģeopolitiskos apstākļus, tomēr nepieciešamā un pieņemamā zaļā pāreja būs jāiekļauj visos variantos, par kuriem mūsu valdības spēš kopīgi vienoties.

Svarīgi ir arī uzsvērt, ka valsts līmenī mūsu valdībām, pašvaldībām un enerģētikas uzņēmumiem ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai veicinātu un sekmētu energoefektivitāti, atjaunojamos enerģijas avotus un zaļās tehnoloģijas, lai mūsu sabiedrība kļūtu noturīgāka pret klimata pārmaiņām un resursu trūkumu.

Latvijas un Lietuvas Jūras robežas līgums vēl jāratificē Latvijas parlamentam. Tas kopš pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidus ir bijis viens no vissarežģītākajiem mūsu divpusējo attiecību jautājumiem. Konsultācijās un diskusijās par papildu ekonomiskās sadarbības līgumu aizvadīto divdesmit gadu laikā nav panākts nekāds progress.

Tas skaidri norāda, ka abām pusēm jau no paša sākuma ir bijušas nopietnas aizdomas attiecībā uz pretējās puses nodomiem un motivāciju. Ekonomiskās intereses un vērtējumi par dabas resursu pieejamību strīdīgajā jūras robežas teritorijā ir nostiprinājušas šķeļošas pozīcijas abu pušu politiķu un ekspertu vidū.

Ir pagājis daudz laika, un redzam, ka eksperti joprojām nespēj atrisināt šo strīdu. Jaunajai ģeopolitiskajai situācijai un klimata apsvērumiem visbeidzot būtu jāpūlās abas puses pie sarunu galda, lai risinātu šo problēmu. Debates jāveda jaunizveidotai struktūrai, kurā darbotos valdību un parlamentu politiķi. Savai lomai te jābūt arī ekspertiem. Delegācijām atklāti jārunā par visām aizdomām un jāvienojas par turpmāko rīcību. Galu galā tam ir jābūt politiskam lēmumam.

Viena no iespējām rast kopīgu pozīciju ir pieņemt lēmumu, ka abas puses atsakās no jebkādiem turpmākiem mēģinājumiem Baltijas jūrā veikt izpēti, lai iegūtu fosilo degvielu. Tā vietā Latvijai un Lietuvai jākoncentrējas uz kopīgiem vēja parku projektiem minētajā robežas teritorijā.

Rail Baltica projekts ir skaidri atklājis daudzas problēmas, ar kurām Baltijas valstīs saskaramies reģionālā līmenī. Lai arī ir politiska apņemšanās pabeigt projektu, valdībām un iesaistītajām pusēm acīmredzami nenākas viegli veiksmīgi vadīt Rail Baltica projektu.

Dažreiz cerības apsteidz realitāti. Nav šaubu, ka tas ir viens no vissarežģītākajiem projektiem ES. Atšķirīgo nacionālo regulējumu un politisko tradīciju dēļ ir grūti atrast kopsaucēju, un vairākos gadījumos ar līdzīgām grūtībām ir saskārušas pat ES rietumu dalībvalstis.

No otras puses – valdībai un attiecīgajām Rail Baltica iestādēm ir jāpieliek papildu pūles, lai šo projektu pabeigtu savlaicīgi. Mūsu skatījumā Rail Baltica ir viens no stratēģiski vissvarīgākajiem reģionālajiem projektiem, kas būtiski mainīs biznesa ekosistēmu, uzlabos militāro mobilitāti un sniegs vietējām kopienām daudz jaunu iespēju.

Tā kā tranzīts un tirdzniecība ar Krieviju un Baltkrieviju uz ilgu laiku būs apgrūtināta un, iespējams, pat apturēta, Latvijas un Lietuvas dzelzceļa uzņēmumiem un ostām būs jāveic fundamentālas izmaiņas, lai turpmāk varētu paredzami un ilgtspējīgi darboties. Tādēļ Baltijas valstu savienošanai ar Rietumeiropas dzelzceļa tīkliem ir eksistenciāla nozīme.

Pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā autoceļa **Via Baltica** loma kļūst vēl būtiskāka. Šī transporta koridora modernizācija un paplašināšana nodrošinātu Latvijas un Lietuvas transporta sistēmas savienojumu ar Centrāleiropu un Rietumeiropu un autoceļu tīkla integrāciju ES valstu transporta sistēmās.

Digitālā transformācija pieaugošā ātrumā notiek jau divdesmit gadus. Covid-19 pandēmija mūs vēl straujāk pietuvināja jaunajai realitātei. Pēkšņi mūsu sabiedrības atklāja variantus un tehnoloģiskās iespējas, par kurām iepriekš netika domāts. Darbs no mājām un attālinātas mācības, e-tirdzniecība – tie ir tikai daži pamanāmākie piemēri.

Nākamās desmitgades laikā tas viss mūsu ikdienā ienāks vēl vairāk. Līdz ar neaptveramām iespējām, ko rada pastiprināti modernizētas tehnoloģijas, radīsies arī pieaugošs izaicinājumu un drošības risku skaits.

Dažu aizvadīto gadu laikā ES ir spērusi būtiskus soļus digitālās vides regulējumā, pieņemot virkni jaunu direktīvu un izveidojot finansēšanas programmas. Digitālo tirgu akts un Digitālo pakalpojumu akts paredz vienādus spēles noteikumus uzņēmumiem un drošāku digitālo vidi. Mūsu valstīm arī turpmāk ir jāpiedalās un jāsniedz ieguldījums ES digitālās transformācijas politikas formulēšanā.

No otras puses – mūsu valdības ciešā dialogā ar iestādēm veiks papildu darbu, meklējot pareizo līdzsvaru, lai izveidotu atbilstošus apstākļus gan nacionālā, gan reģionālā mērogā. Paradokss ir tāds, ka no valdībām un iestādēm sagaida, ka tās darbosies valsts robežu ietvaros, kā tās līdz šim ir radušas, savukārt digitālajai un virtuālajai videi bieži vien nav fizisku robežu.

Nākamās desmitgades laikā mūsu valdībām sagādās raizes dilemma, kā pielāgot nacionālo regulējumu straujai digitālās vides attīstībai. No vienas puses – Latvija un Lietuva katrā atsevišķi strādās ar pašreizējo sadrumstalotību valsts digitālajā pārvaldībā. No otras puses – digitālās tehnoloģijas aizvien vairāk turpinās ienākt mūsu ikdienā gan nacionālā, gan pārrobežu mērogā.

No tā nav iespējams izvairīties, tādēļ Latvija un Lietuva neizbēgami nonāks punktā, kad jāveido ciešāka sadarbība digitālos jautājumos. Nākamie desmit gadi būs transformatīvi, un mūsu valstīm ir jāgatavojas šīm pārmaiņām.

Trīs jūru iniciatīva (3JI) tika izveidota 2016. gadā, un tā ir kļuvusi par platformu 12 ES dalībvalstīm un 3JI stratēģiskajiem partneriem (ASV, Vācijai un Eiropas Komisijai), lai uzlabotu reģiona savienojamību energoresursu, transporta un digitālās infrastruktūras jomās. Tika izveidots 3JI ieguldījumu fonds, kas darbību uzsāka 2021. gadā. Fonds līdz šim ir apstiprinājis un finansē četrus reģionālos projektus. Rīgas samita laikā 2022. gada jūnijā ASV ir sniegušas ieguldījumu fondā.

3JI ir pakāpeniski attīstījusi un izveidojusi nepieciešamās struktūras un koordinācijas mehānismus – gan nacionālā mērogā, gan starp 3JI valstīm. Tādēļ iniciatīva turpinās paplašināties.

3JI mūsu valstīm ir papildu rīks, lai uzsāktu jaunus projektus mazākā iniciatīvas valstu



grupā – Igaunija, Latvija, Lietuva un Polija.

MĒRĶI

Latvijas un Lietuvas perspektīvas ietekmēs daudzi globāli faktori. Kā galvenie minami: ASV–Ķīnas sāncensība, augošā un paliekošā inflācija, augstās energoresursu un pārtikas cenas, Krievijas karš pret Ukrainu, sankcijas pret Krieviju, tirdzniecības sistēmu un piegāžu maršrutu pārrāvumi, augošā konkurence par pieejamiem dabas resursiem un kritiski svarīgiem derīgajiem izrakteņiem. Lai nākamo desmit gadu laikā izturētu šīs un citas grūtības, mūsu valstīm ir jāstiprina esošie kontakti un jāpaplašina sadarbība stratēģiski svarīgās vidēs gan divpusējā un reģionālā, gan ES un NATO līmenī, kā arī globālā mērogā sadarbībā ar mūsu demokrātiskajiem partneriem.

Pastāvīgi agresīvā Krievijas nostāja un tās nerimstošie hibrīduzbrukumi pret ES un NATO interesēm reģionā uz noteiktu laiku varētu pasliktināt investīciju klimatu, tūrismu un biznesa iespējas Baltijas valstīs. Tādēļ mūsu valdībām un uzņēmēju kopienām būs jāuzsāk jauns dialogs, lai pievērstos šīm problēmām un rastu iespējas saskaņotāk piesaistīt investīcijas un stimulētu iespējamo tūrismu uz mūsu valstīm.

Parīzes līgums un ES Zaļais kurss ir politiski pagrieziena punkti un juridiski saistošas apņemšanās veidot oglekļa neitrālu ekonomiku un novērst turpmākas katastrofālas klimata pārmaiņas. Jaunajā ģeopolitiskajā kontekstā valdībām būs jāpārskata sava pieeja enerģētiskās neatkarības un energoresursu piegādes jautājumiem, kā arī jāveic izšķirošākas darbības, nosakot kārtību privātajam sektoram.

Elektrotīklu sinhronizācija ar kontinentālo Eiropu sniegs būtisku ieguldījumu mūsu nacionālo energoresursu sistēmu drošībā. Nepieciešams atrast veidus, kā ātrāk sasniegt sinhronizāciju ar kontinentālās Eiropas elektrotīkliem.

Diplomātijai enerģētikas un klimata jomā būs nepieciešama uzlabota koordinācija un sadarbība starp nozarēm dalībvalstu mērogā un starp ES iestādēm. Atsakoties no Krievijas gāzes un naftas, ES būs atkārtoti jādefinē savs dialogs ar valstīm, kas ražo oglekli saturošus energoresursus.

Lai nodrošinātu zaļo pāreju, būs nepieciešams paaugstināt elektrības ražošanas jaudu, garantēt nepieciešamo dublējošo apjomu, pielāgot esošo un attīstīt jaunu infrastruktūru. Lai izvairītos no kļūdām un veiktu pareizus aprēķinus, valdībām un privātajam sektoram Baltijas valstīs, Somijā un Polijā vairākus gadus būs kopā jāstrādā, lai rastu Baltijas jūras reģionam pareizās atbildes.

Latvija un Lietuva ir starp tehnoloģiski vismodernākajām valstīm ES. Cieši sadarbojoties Ziemeļvalstu un Baltijas valstu formātos, mūsu valstīm jāsniedz ieguldījums un kopīgi jāstrādā, lai Ziemeļvalstu un Baltijas valstu reģions kļūtu par vienu no digitāli visintegrētākajiem reģioniem pasaulē, nodrošinot saviem pilsoņiem un uzņēmumiem sadarbībspējīgus pakalpojumus, aizsargājot privātumu, atbalstot kopīgas vērtības, principus un brīvības.

2018. gadā Igaunija, Latvija un Lietuva parakstīja saprašanās memorandu par starptautiskajiem transporta koridoriem Via Baltica–Ziemeļi un Rail Baltica iniciatīvu, lai attīstītu

eksperimentālu 5G pārrobežu koridoru, kur starp citām iespējām var pārbaudīt pašpilotējošus transportlīdzekļus. Tas bija būtisks solis uz priekšu, tomēr praksē ir nepieciešams darīt vairāk.

Covid-19 un Krievijas iebrukums Ukrainā ir piespiedis uzņēmējus pārveidot biznesa modeļus un meklēt citus piegādes maršrūtus. Ļoti iespējams, ka tuvāko gadu laikā tiks pielāgots „tieši laikā” piegādes modelis. Politiskajiem līderiem būs jāorganizē atklāta diskusija ar mūsu valstu uzņēmējiem par to, kā nodrošināt tirdzniecību un kur eksportēt savus ražojumus. Vairāki tirgi mūsu uzņēmējiem ļoti ilgu laiku nebūs pieejami.

IETEIKUMI

Igaunijai, Latvijai, Lietuvai, Somijai un Polijai ir jāapsver starpvaldību struktūras izveide, lai izstrādātu ilgtermiņa reģionālos risinājumus un attīstītu papildu energoresursu infrastruktūru, nodrošinot videi drošu un ekonomiski pamatotu reģionāla mēroga energoresursu ražošanas un patēriņa kopumu. Ar atsevišķām katras valsts darbībām nepietiks. Ir nepieciešama saskaņota lēmumu pieņemšana un kopīgas darbības.

Lai beidzot atrisinātu pretrunīgos jautājumus, kas ietekmē divpusējo jūras robežas līgumu, ir jāizveido jauna divpusējā struktūra. Abu pušu aizdomas ir atklāti jāpārrunā un jāpanāk jauns politiskais risinājums. Šī struktūra jāvada ieceltiem politiķiem ar skaidrām pilnvarām. Novocojusī pieeja ir jāmaina, koncentrējot uzmanību uz iespējamiem atjaunojamās enerģijas projektiem Baltijas jūrā.

Pēc pašu pieredzētajām haotiskajām un nesaskaņotajām darbībām mūsu valstīs Covid-19 pandēmijas sākotnējos posmos Latvijas un Lietuvas valdībām jāizveido koordinācijas mehānismi, lai tiktu galā ar iespējamām krīzēm nākotnē.

Izmēram un mērogam ir nozīme. Lai pastiprinātu izaugsmi un atbalstītu talantus Baltijas valstīs, mūsu valdībām, universitātēm un uzņēmējdarbības kopienām ir jāpanāk jauns sadarbības modelis, izveidojot unikālu un kopīgu biznesa inkubatoru. Viena potenciālā sadarbības joma varētu tikt veltīta jaunu uzņēmējdarbības iespēju meklējumiem un klimata problēmu risinājumu Baltijas jūrā rašanai.

Digitālajā laikmetā mūsu pilsoņi būtu ļoti lieli ieguvēji, ja attiecīgās abu valstu iestādes izstrādātu atbilstošas datu koplietošanas un digitālo sistēmu savietojamas programmas, lai iedzīvotāji Latvijā un Lietuvā varētu izmantot pakalpojumus pārrobežu mērogā. Piemēram, jāpārskatī ID karšu sistēmas, lai zāļu receptes un citi veselības aprūpes pakalpojumi būtu pieejami pārrobežu mērogā.

Lai sasniegtu būtiskus uzlabojumus politiku un tiesību aktu saskaņošanā, kā arī izstrādātu attiecīgu regulējumu stabilai digitālai transformācijai, ir nepieciešams ieviest starpvaldību sadarbības koordinācijas mehānismu.

Turpinot Rail Baltica būvniecību un pielāgojot Via Baltica infrastruktūru, Baltijas valstu valdībām ir jāpadziļina dialogs ar Somiju un Poliju, lai paaugstinātu projekta stratēģisko svarīgumu.

- Baltijas valstis bieži vien tiek uztvertas kā viens veselums. Šo aspektu vajadzētu biežāk izmantot. Attiecīgajām iestādēm ir mērķtiecīgāk jāsaņem savi centieni mūsu valstu reklamēšanā ārzemēs. Baltijas valstu investīciju aģentūrām, tūrisma asociācijām jāizpēta iespējas rīkot kopīgus pasākumus ES lielajās ekonomikās, kā arī attālās valstīs un reģionos globālā mērogā.
- Kopš 2017. gada Ziemeļvalstis un Baltijas valstis ir padziļinājušas sadarbību digitālajā vidē. Nākamā desmitgade jāizmanto šīs sadarbības paplašināšanai un jaunu virzienu noteikšanai, lai reģionā sasniegtu lielāku integrāciju.

PAŠVALDĪBAS UN IEDZĪVOTĀJI CIEŠĀ KONTAKTĀ

PAMATINFORMĀCIJA

Aizvadīto trīsdesmit gadu laikā daudzas pašvaldības ir noslēgušas un virzījušas tālāk ilgstošus sadarbības līgumus, attīstījušas tradīcijas un ciešus kontaktus. Šos kontaktus pastiprina regulāri Latvijas un Lietuvas pārrobežu sadarbības projekti. Mūsu skatījumā saites starp pašvaldībām un daudzām vietējām kopienām abās valstīs ir ļoti spēcīgas un dinamiskas. Ir kopīga interese par atpūtu dabā, dažādu tūrisma objektu apmeklēšanu un piedalīšanos kultūras pasākumos. Pašvaldības un vietējās organizācijas regulāri veic informācijas apmaiņu un demonstrē labāko praksi. Ļoti bieži šī sadarbība ir balstīta uz kopīgām interesēm attiecīgajā jautājumā, tādēļ pašvaldības veido partnerības gan ar saviem tiešajiem kaimiņiem, gan tālākām pašvaldībām.

Latvija un Lietuva savu pārrobežu sadarbību ir institucionalizējušas, regulāri rīkojot Starpvaldību komisijas sanāksmes. Komisijas galvenais mērķis ir definēt un saskaņot pārrobežu sadarbības galvenos virzienus, programmas un formas, sniegt ieteikumus kopīgajām koordinācijas iestādēm reģionālā un vietējā līmenī, kā arī risināt strīdīgus jautājumus, kas traucē šai sadarbībai.

Līgums starp Latvijas un Lietuvas valdībām par pārrobežu sadarbību, mūsu valstu pierobežas zonā nodrošinot neatliekamo medicīnisko palīdzību, ir spēkā kopš 2018. gada. Tas ir būtisks sasniegums, kam būtu jāuzlabo pierobežā dzīvojošo cilvēku drošība un labklājība.

Reģionālā sadarbība ir ievērojami pastiprināta kopš Latvijas un Lietuvas iestāšanās ES 2004. gadā. ES INTERREG programmas ir ļoti populāras un noderīgas gan abu valstu pašvaldībām, gan NVO un uzņēmumiem.

„INTERREG V-A Latvijas-Lietuvas programmas 2014.–2020. gadam” īstenošanas laikā tika atbalstīti 132 projekti, un līdz šim no tiem ir īstenota vairāk nekā puse. Partneri abās valstīs īstenoja pasākumus, strādājot ar vides aizsardzības jautājumiem, dažādās teritorijās atvieglējot un veicinot nodarbinātību un darbaspēka mobilitāti, uzlabojot sociālo līdzsūtību un iekļaušanu, attīstot sadarbību veselības un atpūtas pakalpojumu jomā, stiprinot vietējo iestāžu kapacitāti un uzlabojot sabiedriskos pakalpojumus. Vairāki projekti sporta un vietējā tūrisma jomā ir nostiprinājuši esošos kontaktus un radījuši jaunas idejas par pakalpojumiem dažādās kopienās abās robežas pusēs. INTERREG programma ar īpaši

veidotu izstādi palīdzēja atklāt mūsu kopējās baltu saknes. Ir izveidoti jauni dabas tūrisma objekti, kā arī ir rekonstruēti jauni pārrobežu ceļa posmi.

INTERREG programma tiks turpināta arī 2021.–2027. gada ES finanšu perioda laikā. Programmas prioritātes būs orientētas uz zaļās un ilgtspējīgās attīstības, taisnīgu un ilgtspējīgu sabiedrību veicināšanu, tūrisma un kultūras mantojuma ekonomiskā potenciāla attīstīšanu, kā arī cilvēku savstarpējo kontaktu uzlabošanu. Paredzēts, ka programma savu darbību uzsāks 2022. gada beigās pēc Eiropas Komisijas apstiprinājuma.

Cilvēki ikdienā plaši izmanto kaimiņvalsts infrastruktūru, kā arī ved pāri robežai savus bērnus uz sporta, kultūras un izglītības pasākumiem. Viņi cieši sadarbojas jaunu projektu plānošanā un attīstīšanā. Vietējās iestādes organizē seminārus, lai novērtētu dažādu kopienu vajadzības un pārrunātu, kā tās apmierināt, piesakoties jaunam INTERREG finansējumam.

Īpašu uzmanību pelnījusi Baltu vienības diena, kas ir attīstījusies un guvusi popularitāti pierobežu teritorijās. Baltu vienības diena ir ikgadēji svētki, kas pulcē abu valstu parlamentu priekšsēdētājus, deputātus, vietējos politiķus un, pats galvenais, cilvēkus no tuvākajiem reģioniem; tajā piedalās Latvijas un Lietuvas Ārlietu ministriju kori. Tas ir unikāls forums, kas demonstrē īpašas saiknes starp mūsu tautām, sūta spēcīgu politisko signālu par stratēģisku apņemšanos attīstīt draudzīgas attiecības un padziļināt sadarbību starp Latviju un Lietuvu. Kopš 2011. gada Baltu vienības diena katru gadu notiek dažādās Latvijas un Lietuvas vietās. Pagājušogad tā notika Kuldīgā (Latvija), šogad septembrī tā plānota Joniškos (Lietuva).

Vietējie amatnieki un mazie uzņēmumi gūst labumu, regulāri apmeklējot reģionāla mēroga un pilsētu svētkus un pasākumus. Dažreiz viens otru apciemo pat bērnudārzi. Latvijas un Lietuvas pierobežas teritoriju sadarbības savstarpēji bagātinošo pasākumu un pozitīvo piemēru saraksts ir ļoti garš un daudzsolīgs. Daudzskaitlīgi un izvērsti projekti un ikdienas kontakti pārrobežu sadarbībā skaidri atklāj dabīgo ziņkāri par kaimiņiem un parāda vēlēšanos strādāt kopā, lai paaugstinātu vietējo dzīves līmeni.

Latvija un Lietuva nesen ir noslēgušas divus līgumus, kas uzlabos sadarbību un vienkāršos neatliekamās palīdzības sniegšanu pierobežas teritorijās dzīvojošajiem. 2019. gadā stājās spēkā abi līgumi: līgums par valsts robežas uzturēšanu un pilnvaroto robežas pārstāvju darbību; līgums par sadarbību neatliekamās palīdzības sniegšanā pierobežas teritorijā.

MĒRĶI

Redzot pozitīvo attīstību mūsu valstu reģionālajā pārrobežu sadarbībā starp pašvaldībām, uzņēmumiem un NVO, ir svarīgi šo darbu turpināt, lai pierobežas teritorijas padarītu pievilcīgākas tūrismam, ilgtspējīgai izaugsmei, atpūtas aktivitātēm, sportam un kultūras aktivitātēm. Cilvēkiem ir jāzina, ka tur būs pieejamas darbavietas, veselības aprūpe, pamatpakalpojumi un atbilstoši mājokļi.

Ekonomisko, sociālo un kultūras saišu stiprināšanai starp pierobežas reģioniem svarīga ir reģionālā autoceļu infrastruktūra un autoceļu kvalitāte. Pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā

labu ceļu pieejamība ir vēl jo būtiskāka, ņemot vērā vajadzību nodrošināt militāro mobilitāti un civilo drošību. Tādēļ joprojām saglabājas spēcīga vajadzība pēc svarīgu reģionālo autoceļu rekonstrukcijas un uzturēšanas.

Pierobežas reģioni abās valstīs sastopas ar līdzīgiem izaicinājumiem iedzīvotāju skaita samazināšanās un novecošanās dēļ. Klimata pārmaiņas ir sajūtamas visur, tādēļ vietējās kopienas ir labi informētas par tūlītēju vajadzību pievērsties vides aizsardzībai. Šīm problēmām jāpievēršas, izmantojot nacionālās, vietējās un INTERREG programmas.

Straujā Covid-19 izplatība un valdību īstenotie ierobežojošie pasākumi vēlreiz apliecināja, cik svarīgi ir nodrošināt koordinācijas mehānismus. Nav iespējams prognozēt, kāda veida krīze mūsu valstis var sagaidīt nākotnē, taču dažu aizvadīto gadu pieredze liecina par nepieciešamību pēc funkcionējošiem saziņas kanāliem starp valdībām un pašvaldībām. Latvijai un Lietuvai jānodrošina, ka šādi kanāli pastāv, turpina darboties un ka attiecīgās iestādes ir gatavas operatīvi rīkoties.

IETEIKUMI

- Varētu izveidot vienotu datubāzi, to nepārtraukti atjauninot, lai abu valstu pilsoņiem pierobežas reģionos nodrošinātu visu attiecīgo informāciju, tai skaitā par plānotajiem kultūras un citiem sabiedriskajiem pasākumiem. Tas vēl vairāk pastiprinātu sadarbību, veicinātu labāku savstarpējo sapratni un izceltu kaimiņu vēsturi, tradīcijas un sasniegumus.
- Lai dzēstu ugunsgrēku vai reaģētu uz cita veida ārkārtas situācijām un nodrošinātu civilo aizsardzību, nacionālā līmenī šiem jautājumiem nepieciešams pievērst papildu uzmanību. Valdībām un pašvaldībām, strādājot kopā, ir jāizveido funkcionējošs mehānisms šādu kritisko situāciju risināšanai pārrobežu līmenī.
- Datu koplietošana un IKT sistēmu saskaņošana varētu būt nozīmīgs rīks vietējām iestādēm, lai uzlabotu drošību uz autoceļiem un uzraudzību piegulošajās teritorijās.
- Meklēšanas un glābšanas darbi jūrā joprojām netiek pietiekami koordinēti, jo tam trūkst starptautiskā regulējuma.

KULTŪRA, ZINĀTNE, IZGLĪTĪBA

PAMATINFORMĀCIJA

Aizvadīto 10 gadu laikā Latvijas un Lietuvas sadarbība daudzās kultūras jomās ir būtiski progresējusi un padziļinājusies. Esam priecīgi atzīt, ka šī sadarbība notiek visos līmeņos – starp ministrijām, pašvaldībām, iestādēm, NVO, privāto sektoru – kopīgos projektos gan divpusējā, gan reģionālā līmenī. Lai arī Lietuvas valstiskumam ir daudz senāka vēsture, Baltijas valstu simtgades svinības tika atzīmētas ar virkni iespaidīgu projektu. Starp citiem kopīgajiem simtgades projektiem īpaši jāpiemin Baltijas valstu dalība Londonas grāmatu gadatirgū un Baltijas simbolisma izstāde Orsē muzejā Parīzē 2018. gadā.

Baltijas valstu sadarbības tiesiskais regulējums kopš iepriekšējā ziņojuma ir būtiski progresējis. 2012. gadā Baltijas valstis noslēdza līgumu par starptautiski atzīto orķestri Kremerata Baltica. 2018. gadā trīs Kultūras ministrijas parakstīja divus līgumus: vienu par Baltijas valstu Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un attīstību; otru par Baltijas Kultūras fonda izveidi. Kopš 2019. gada šis fonds atbalsta projektus, lai veicinātu Baltijas valstu kultūras sasniegumus ārvalstīs. 2020. gadā kultūras ministri parakstīja Saprašanās memorandu par Baltijas Asamblejas literatūras balvu saņēmēšu literāro darbu tulkojuma un publicēšanas nodrošināšanu. Starp Baltijas valstu Kultūras ministrijām ir spēkā noslēgtā Kultūras sadarbības programma 2019.–2022. gadam.

2019. gada janvārī spēkā stājās Baltijas valstu līgums par automātisku savstarpējo augstākās izglītības diplomu atzīšanu. 2021. gadā Beniluksa valstis (Beļģija, Nīderlande un Luksemburga) un Baltijas valstis vienojās un noslēdza nolīgumu par automātisku savstarpējo augstākās izglītības diplomu atzīšanu. Tas ir būtisks solis uz priekšu kopš 2000. gada, kad Baltijas valstis noslēdza pirmo šāda veida līgumu.

Latvijas un Lietuvas nacionālajām operām, simfoniskajiem orķestriem un koriem ir ilgstoša tradīcija saistībā ar sadarbību un uzstāšanos mūsu valstīs. Sporta sacensībām ir senas tradīcijas, kā arī tiek organizēts daudz dažādu notikumu gan divpusējā, gan Baltijas valstu mērogā.

Latvijas un Lietuvas literārie darbi tiek regulāri tulkoti un publicēti abās valstīs. Pateicoties minētajam Saprašanās memorandam, tiek ieviesta jauna tradīcija. Kopš 2021. gada Baltijas Asamblejas literatūras balvu saņēmēšie literārie darbi tiek publicēti ikgadējā izdevumā „Modernā klasika”. Platforma „Latviešu literatūra” regulāri piešķir grantus latviešu literatūras publicēšanai Lietuvā. Latviešu un lietuviešu autori tiek regulāri aicināti un piedalās abu valstu literārajos pasākumos.

Lai novērtētu sasniegumus un veicinātu tulkojumus, izglītību un pētījumus latviešu un lietuviešu valodā, lai saglabātu Latvijas un Lietuvas nacionālo mantojumu un kultūru, 2017. gadā mūsu valstu ārlietu ministri iedibināja „Baltu balvu”; kopš 2018. gada tā tiek pasniegta katru gadu.

Labs auglīgas sadarbības piemērs ir arī vizuālā māksla. Latvijas un Lietuvas mākslas galerijās, izstāžu zālēs un muzejos regulāri tiek rīkotas izstādes. Izstāžu saraksts, kas aizvadīto 10 gadu laikā ir notikušas abās valstīs, ir ļoti garš; tas atspoguļo lieliski nostiprināto sadarbības tradīciju šajā jomā.

Kopš 1987. gada notiek ikgadējais folkloras festivāls „Baltica”. Tas vienmēr ir bijis ļoti populārs un piesaista plašu auditoriju.

Kopīgos projektos ikdienā cieši sadarbojas valstu arhīvi, mākslas akadēmijas, mūzikas akadēmijas un vairākas citas kultūras iestādes.

Aizvadīto desmit gadu laikā ļoti veiksmīga ir bijusi sadarbība starp Baltijas valstu filmu industrijām, it īpaši – īstenojot kopražojuma projektus. Pozitīvu rezultātu lielā mērā ir nodrošinājusi Baltijas valstu līdzdalība Eurimages – Eiropas Padomes kultūras atbalsta fondā, kā arī ES regulējums audiovizuālās ražošanas jomā. Baltijas valstu izmērs un pieeja-

mie finanšu resursi nacionālā līmenī ir arī stimulējuši vajadzību apvienot spēkus kā divpusējā, tā Baltijas filmu industriju mērogā.

Kopš 2018. gada katru gadu notiek Baltijas filmu festivāls Ņujorkā. Katru rudeni Tallinā, Rīgā un Viļņā notiek Baltijas filmu dienas. Baltijas filmu dienas tiek periodiski organizētas dažādās pilsētās visā pasaulē.

Latvijas un Lietuvas sadarbība filmu kopražošanā ir bijusi īpaši produktīva un abpusēji izdevīga. Visa veida profesionāli un tehniķi no mūsu valstīm ir lieliski saistīti un ikdienā strādā gan Latvijā, gan Lietuvā. Kopš 2010. gada Latvijas un Lietuvas filmu kompānijas kopīgi radījušas vairāk nekā 20 filmas.

Tāpat mēs vēlētos izteikt atzinību atsevišķām iniciatīvām, kas popularizē zināšanas par Latvijas un Lietuvas vēsturi, kultūru, attīsta kontaktus un sadarbību. Asociācija „Baltu centrs” Šauļos kopš 2002. gada ir regulāri rīkojusi konferences, seminārus, lekcijas, izstādes, koncertus, kā arī veidojusi publikācijas.

Mūsu valdību morālais pienākums ir gādāt par to, ka nākamās paaudzes pārvalda latviešu un lietuviešu valodu, spēj brīvi attīstīt savu kultūru, zina savas saknes un vēsturi. Lai arī par to ir atbildīga attiecīgās valsts valdība, ir vairākas jomas, kurās nepieciešams nodrošināt pastāvīgu sadarbību starp attiecīgajām Latvijas un Lietuvas iestādēm.

Aizvadīto desmit gadu laikā mūsu valstīs ir iztulkotas un izdotas grāmatas „Latvijas vēsture” un „Lietuvas vēsture”, tomēr Lietuvā sabiedrības zināšanas par Latviju un Latvijā – par Lietuvu ir ļoti minimālas. Tas ir fakts, par kuru jāpārliecinājamies, gatavojot šo ziņojumu. Cilvēki mūsu valstīs ļoti maz zina par otru valsti, zināšanas bieži vien ir pārāk virspusējas un lielākoties balstītas uz personiskiem stāstiem.

Sarežģītās ģeopolitiskās pagātnes un potenciāli apgrūtinātās nākotnes dēļ mūsu valstis ir sastapušās un, visticamākais, arī turpmāk sastapsies ar nebeidzamu melu un dezinformācijas straumi par mūsu vēsturi, mentalitāti un politisko apņēmību. Vēstures studenti universitātēs bieži vien mācās par Francijas, Vācijas, Krievijas un citu lielvaru pagātņi, bet viņu zināšanas par tuvāko kaimiņu ir ierobežotas vai arī to nav vispār. Tas ir jāmaina.

Tam jā sākas universitātēs un vēstures studiju programmās, lai studenti galu galā iegūtu reālu izpratni par būtiskiem savas kaimiņvalsts vēstures notikumiem un to ietekmi uz mūsu pašu pagātņi. Lai attīstītu nepieciešamo izpratni cita starpā par to, kā mūsu valstis 20. gadsimta sākumā ieguva neatkarību, šajās studiju programmās būtu jā māca Baltijas valstu, Polijas un Zviedrijas vēsture.

Ir svarīgi, ka Baltijas valstu vēsturnieki kopīgi strādā pie attiecīgiem projektiem. Vienā no pirmajiem projektiem galvenā uzmanība būtu jāpievērš visu trīs valstu neatkarības karam.

Pēc programmu, kas būtu paredzētas pētniekiem un vēstures studentiem, izstrādes mūsu valstis visbeidzot varētu finansēt projektus, kas ļautu ekspertiem izstrādāt konkrētus materiālus skolām, lai izskaidrotu svarīgākos faktus par Latvijas un Lietuvas kultūru, nacionālajām iezīmēm un vēsturi.

Iepriekšējā ziņojumā jau tika iztirzāts tas, kā nodrošināt labākas zināšanas par kaimiņvalsti, tās vēsturi, kultūru un nacionālajām iezīmēm jau skolas vecumā. Ļoti maz ticams, ka mūsu valstis jebkad varēs atļauties un apmācīt tik lielu skaitu skolotāju, cik šim uzdevumam faktiski ir nepieciešams. Tomēr, ja mūsu universitātes vēlētos finansēt nepieciešamās vēstures mācību programmas, ar laiku mūsu sabiedrībām būtu pietiekams skaits ekspertu, lai izstrādātu specifiskus mācību materiālus, kas tiktu pielāgoti konkrētam skolas vecumam. Šīs lekcijas varētu sagatavot digitālā formātā, lai tās var izmantot katra Latvijas un Lietuvas skola.

Tikmēr mūsu valstu atbildīgajām iestādēm būtu jāapspiež, kā izstrādāt mācību materiālus vidusskolām, lai sniegtu skolēniem pamatinformāciju par kaimiņa nacionālajām iezīmēm, saknēm, valodu, vēsturi un kultūru.

Mēs esam pamanījuši, ka sadarbība starp Latviju un Lietuvu zinātnē bieži vien notiek, pateicoties atsevišķām iniciatīvām un personīgiem kontaktiem. Sistēmiskam darbam šajā jomā nav ne programmu, ne līdzekļu. Latvijas un Lietuvas zinātnieki sanāk kopā pārsvarā konferencēs (kas bieži vien notiek reizi divos gados) un uzzina, ka ir būtiski izpētes aspekti, pie kuriem viņi varētu kopīgi strādāt, taču šīs idejas reti piepildās, jo nav nepieciešamās infrastruktūras un sistēmas.

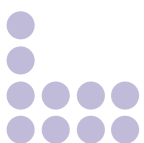
Ir svarīgi atbalstīt kopīgus izpētes projektus saistībā ar literatūru, filmām, teātri, it īpaši baltistiku.

Viena no iespējām, kā vairot vispārīgās zināšanas par kaimiņvalsti, ir sekot līdzi ziņām un citām informācijas programmām, ko sagatavojuši kaimiņvalsts sabiedriskie mediji. Iepriekšējā ziņojumā tika apspriestas šīs iespējas un sniegti vairāki ieteikumi. Ārlietu ministri un daudzi diplomāti ir izrādījuši interesi saņemt ikdienā plašsaziņas līdzekļos publicēto informāciju un ziņas par mūsu valstīs notiekošajiem pasākumiem un procesiem, lasot Lietuvā gatavotās ziņas latviešu valodā un otrādi. Sabiedrībā arī kopumā ir liela interese par notikumiem Latvijā un Lietuvā.

Apspiežot šos jautājumus, ir jābūt ļoti uzmanīgiem, lai nepārkāptu sarkanās līnijas – preses brīvību un redakcionālo neatkarību.

Analizējot šos jautājumus un salīdzinot to, kā šīs problēmas tiek risinātas Ziemeļvalstīs, ir jā saglabā realitātes sajūta. Ne Latvijas, ne Lietuvas valsts sabiedriskie mediji nevarēs atļauties finansēt pastāvīgo korespondentu Rīgā vai Viļņā. Mūsdienās, izmantojot esošās un jaunās tehnoloģijas, žurnālisti Latvijā un Lietuvā ir gatavi un labi aprīkoti, lai sagatavotu sižetus par svarīgiem notikumiem kaimiņvalstī un tos nekavējoties pārraidītu. Intervijas iespējams veikt tiešsaistē, nekur nebraucot. Žurnālistiem un ziņu jomā strādājošajiem ir lieliski personīgie kontakti. Dalība Eiropas Raidorganizāciju apvienībā ļauj izmantot attēlus no notikuma vietas.

Ziņu un programmu veidošanu par kultūras un sporta notikumiem, ceļošanu un citiem sabiedrisko interešu aspektiem, filmu demonstrēšanas izvēli nacionālajā televīzijā nosaka attiecīgās raidorganizācijas redakcionālā politika. Mums nav pieejami dati, lai novērtētu, vai aizvadīto desmit gadu laikā šis uzdevums ir ticis veiksmīgi izpildīts. Tomēr uzskatām, ka sabiedriskajiem medijiem Latvijā un Lietuvā ir regulāri jāveic pētījumi un jānoskaidro, ko



sagaida auditorijas.

Mums ir iespāids, ka sabiedriskie mediji veiksmīgi atspoguļo un ziņo par svarīgākajiem notikumiem abās valstīs. Tomēr, ja politiķi un ierēdņi uzstātu, ka vēlas saņemt ikdienas ziņu atspoguļojumu latviešu valodā par Lietuvu un otrādi, šāda veida pakalpojums ir īpaši jāfinansē un jānodrošina valdībām. Viens no veidiem, kā sasniegt šo mērķi, ir iesaistīties dialogā starp valdībām, sabiedrisko mediju redakcijām un tehnoloģiju uzņēmumiem, kas mūsu valstīs specializējas digitālo tulkošanas rīku uzlabošanā.

MĒRĶI

Šī ziņojuma mērķis ir iztirzāt to, kā Latvija un Lietuva varētu attīstīt ciešāku divpusējo sadarbību, taču jāuzsver, ka ir daudz piemēru, kas liecina, ka divpusējā sadarbība jau ilgstoši ir notikusi trīspusēji jeb Baltijas valstu starpā un ka to varētu vēl paplašināt, īstenojot gan trīspusējus, gan kopīgus projektus Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbības mehānismos un struktūrās. Lai veicinātu gan divpusējo, gan reģionālo sadarbību nākamo desmit gadu laikā, ir jāatzīst šo iespēju priekšrocības.

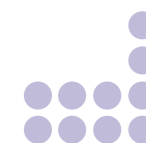
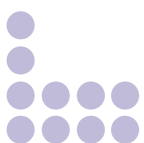
Atzīstot vispārējo zināšanu trūkumu vienam par otru Latvijā un Lietuvā, mūsu valdībām nākamo desmit gadu laikā jāīsteno vairākas praktiskas darbības. Īstenojot kopīgus projektus un sadarbību, regulāri sazinoties ekspertiem, profesionāļiem un privātpersonām, mūsu valstīs dzīvojošie šajā ziņā ir nodemonstrējuši daudz pozitīvu piemēru. Lai arī iepriekšējo desmitgažu pozitīvā pieredze un sasniegumi sniedz būtisku gandarījumu, bez pastāvīga finansējuma un šo attiecību attīstīšanas turpmākais ceļš var nebūt tik gluds. Tādēļ valdībām jāatzīst, ka plašas kultūras mijiedarbības ietvaros ir svarīgi turpināt attīstīt esošās attiecības un stimulēt jaunas.

Ieguldījumi kopīgos kultūras, izglītības un zinātnes projektos noteikti atmaksāsies, taču tiem jābūt balstītiem uz pieprasījumu, ilgtermiņa politiskajiem mērķiem un apņēmību.

IETEIKUMI

- Baltijas valstu Zinātnes padomēm jānodibina jauns sadarbības līmenis, lai pievērstos dažādu jomu vajadzībām un finansētu konkrētas kopīgu pētījumu programmas.
- Universitātes un studenti Latvijā un Lietuvā noteikti būtu ieguvēji, ja būtu pieejamas kopīgu pētījumu programmas, kas veicina un finansē augstskolu pasniedzēju un studenta mobilitāti.
- Lai izvairītos no pārpratumiem, mums ir jāzina vienam otra vēsture. Tādēļ Baltijas valstu Zinātnes padomēm ir jānodibina ilgtermiņa programma, lai īstenotu kopīgus vēstures izpētes projektus.
- Baltijas Asambleja ir uzsākusi debates par Baltijas Zinātnes fonda izveidi, lai palīdzētu attīstīt reģionālos projektus. Šī iniciatīva jāatbalsta un tālāk jāattīsta Baltijas valstu valdībām.

- Jāizveido Baltijas Filmu fonds, lai turpinātu attīstīt un atbilstoši finansētu Baltijas filmu kopražošanu. Par iedvesmu te var kalpot ilgstošie Nordisk Film un TV Fond panākumi.
- Aizvadīto 10 gadu laikā ir ievērojami audzis izdoto grāmatu daudzums par mūsu valstu politisko vēsturi. Ļoti neliels cilvēku skaits ārvalstīs lasa latviešu vai lietuviešu valodā, tādēļ mūsu valdībām būtu nopietni jāapsver pastāvīgas finansēšanas programmas izveide šo grāmatu un izpētes materiālu tulkošanai un izdošanai angļu valodā.
- Lai iegūtu izpratni par notikumiem kaimiņvalstī, Latvijas un Lietuvas auditorijām jādod iespēja lietot kaimiņvalsts nacionālās ziņas, izmantojot automatizētos tulkošanas rīkus. Sadarbojoties valdībām, mediju un tehnoloģiju uzņēmumiem, nepieciešams izstrādāt konkrēti pieskaņotu risinājumu, lai pielāgotu digitālos tulkošanas rīkus Latvijas un Lietuvas, kā arī, iespējams, starptautiskai auditorijai.



EPILOGS

Latvija un Lietuva ir tuvi kaimiņi ar baltu saknēm, spēcīgi sabiedrotie un partneri ārpolitikā, aizsardzībā, ekonomikas, kultūras un citās būtiskās jomās. Šodienas dinamiskajā un sarežģītajā ģeopolitiskajā situācijā tas ir vēl jo svarīgāk.

Šajā ziņojumā, vērtējot un novērojot Latvijas un Lietuvas sadarbību visā tās daudzveidībā aizvadīto 10 gadu garumā un iesakot turpmākās darbības, mēs apzināmies, ka mūsu valdībām būs rūpīgi jāpārbauda un jāpārdomā visas šīs iespējas.

Mēs stingri aicinām Latvijas un Lietuvas valdības rūpīgi iepazīties gan ar iepriekšējo, gan šo ziņojumu, lai pārlicinātos, vai daži no iepriekšējā ziņojuma aizmirstajiem ieteikumiem vēl ir aktuāli un lai turpinātu kopīgi attīstīt abu valstu intereses konkrētā jomā. Mēs uzskatām, ka abi ziņojumi viens otru zināmā mērā papildina.

Tāpat būtu lietderīgi par šo ziņojumu informēt mūsu valstu parlamenta deputātus, lai kādā brīdī pēc Latvijā šoruden gaidāmajām Saeimas vēlēšanām to varētu apspriest Ārlietu komisijās.



Nākamie desmit gadi būs saistīti ar daudziem izaicinājumiem – Krievijas pastāvīgais naidīgums, enerģētikas krīze, klimata pārmaiņas, digitālā transformācija, mainīgais darba tirgus, augsta inflācija un daudz kas cits. Šīs un vairākas citas problēmas prasīs būtisku finansējumu un tālredzību lēmumu pieņemšanā.

Mūsu ziņojumā atkārtoti norādīts, ka Latvijas un Lietuvas sadarbība arvien biežāk notiek Baltijas valstu trīspusējās sadarbības pieaugoša skaita forumos un formātos. Mēs uzskatām, ka daudzus izaicinājumus, kas mūsu valstis skars nākamo desmit gadu laikā, varētu vieglāk pārvarēt, reģionālā līmenī, īstenojot ciešu sadarbību starp Ziemeļvalstīm un Baltijas valstīm.

Neskatoties uz šo tendenci un ilgām tradīcijām, Baltijas valstis nav vēlējušās atzīt strukturālas problēmas esamību. Pretēji Ziemeļvalstu sadarbībai, kas turpinās aizvadītos 70 gadus, Baltijas valstīm nav pastāvīgas iestādes kā Ziemeļvalstu Ministru padomes sekretariāts Kopenhāgenā.

Baltijas valstīm nav obligāti jākopē Ziemeļvalstu sadarbības veiksmes stāsti, taču, kā to apliecina mūsu ziņojums, Baltijas valstīs ir pieaugoša vajadzība nodrošināt atbilstošu finansējumu un novērtēt esošus un potenciālus projektus un iniciatīvas dažādās sadarbības jomās. Tā kā nākamo desmit gadu laikā sadarbība starp Ziemeļvalstīm un Baltijas valstīm kļūs dinamiskāka, Baltijas valstu valdībām ir jāpievēršas šim jautājumam, lai veicinātu un pienācīgi finansētu kopīgas iniciatīvas plašākā reģionālā kontekstā.



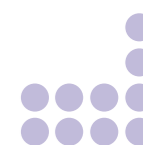
Noslēgumā mēs vēlētos pateikties visiem ekspertiem un iestādēm par sniegto ieskatu un atbalstu šī ziņojuma sagatavošanas laikā. Tas bija gandarījuma piepildīts ceļš. Ceram, ka daļa mūsu domu un novērojumu palīdzēs mūsu valstīm šajos izaicinājumu pilnajos laikos

nodrošināt Latvijai un Lietuvai ilgtspējīgu izaugsmi, stabilitāti un drošību.

Aizvadīto trīsdesmit gadu laikā Latvijas un Lietuvas iedzīvotāji ir attīstījuši ciešu saikni un bieži izjutuši savstarpēju atbalstu. Taču mūsu sabiedrībām trūkst atbilstošu zināšanu par kaimiņa vēsturi un nacionālajām iezīmēm. Lai arī daudzās jomās sadarbība ir lieliski attīstīta, mūsu valdībām, uzņēmējdarbības pārstāvjiem un sabiedrībām kopumā reizēm ir atšķirīgi uzskati un intereses. Tas ir tipiski pat draudzīgiem un tuviem kaimiņiem.

Līdz šim vissvarīgākajos jautājumos Latvijai un Lietuvai parasti ir izdevies rast kopīgu pozīciju. Tomēr šos panākumus nedrīkst uztvert kā pašsaprotamus. Kā visās attiecībās, tām nepieciešama pastāvīga uzmanība, labā griba un politiskā apņēmība. Tādēļ mūsu valstīm nepārtraukti jāveic gan politiski, gan finansiāli ieguldījumi, lai uzturētu un turpinātu attīstīt saites starp Latvijas un Lietuvas iedzīvotājiem.

Nākamo desmit gadu laikā mēs pieredzēsim būtiskas pārmaiņas, kas ietekmēs ikvienu. Lai izturētu daudzas gaidāmās grūtības, mūsu valstīm jāstiprina stratēģiskā apņēmība un jākopj Rietumu demokrātijas pamatvērtības un principi. Tā ir mūsu kopējā atbildība, kas prasa atjautību, izturību, elastīgumu un kopīgu nākotnes redzējumu. Atbalstot vienam otru un strādājot kopā, Latvija un Lietuva to visu var sasniegt.



AUTORU BIOGRĀFIJAS

NERIS GERMANIS

NERIS GERMANIS

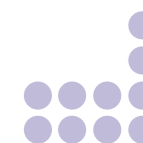
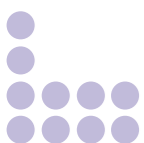


Vēstnieks Neris Germans Lietuvas diplomātisko dienestu atstāja 2020. gada decembrī. Diplomāta karjeru viņš uzsāka 1998. gadā, kad kļuva par Lietuvas vēstnieku Somijā. Tomēr Lietuvas ārpolitikā viņš aktīvi darbojas kopš 1992. gada, kad tika ievēlēts Seimā (Lietuvas parlamentā); Neris Germans bija Ārlietu komitejas un Baltijas Asamblejas Prezidija loceklis. 1993. gadā viņš tika ievēlēts par Seima kancleru (priekšsēdētāja vietnieku) un Seima padomes locekli. Viņš bija atbildīgs par parlamenta starptautiskajām attiecībām un administratīvajiem jautājumiem. 1994. gadā Lietuvas prezidents iecēla Neri Germanu par Īpašās darba grupas attiecībām ar Lietuvas ebreju kopienu un Izraēlas valsti vadītāju. 1995. gadā, būdams Seima delegācijas Eiropas Padomē loceklis, viņš tika ievēlēts par Eiropas Padomes Sociāldemokrātu grupas priekšsēdētāja vietnieku. Neris Germans strādāja par Lietuvas prezidenta padomnieku ārlietu jautājumos (1996–1998). Pēc atgriešanās no Somijas 2001. gada beigās viņš tika iecelts par Ārlietu ministrijas sekretāra vietnieku. Viņš bija Lietuvas pastāvīgais pārstāvis Eiropas Padomē (2004–2008). Neris Germans strādāja arī par BJVP Lietuvas Prezidentūras sekretariāta vadītāju (2008–2010) un Eiropas lietu departamenta direktoru (2010–2012). No 2012. gada līdz 2020. gada beigām Neris Germans bija ārlietu ministra vietnieks. Daudzu gadu garumā, pildot diplomāta pienākumus, viņš ir piedalījies daudzās starptautiskās sanāksmēs un vizītēs. Viņš ir arī sagatavojis daudz publikāciju par ārlietām un politiku. Neris Germans 1970. gadā absolvēja Ļeņingradas Politehniskā institūta Radioelektronikas fakultāti, iegūstot inženiera fiziķa kvalifikāciju. 1972. gadā viņš sāka strādāt par Lietuvas Zinātniski tehniskās informācijas un tehniski ekonomiskās analīzes institūta jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku, vēlāk kļuva par laboratorijas vadītāju. Viņš ir uzrakstījis vairāk nekā 30 zinātnisku rakstu datorzinātņu un automatizēto informācijas sistēmu jomā, kā arī par to pielietojumu, un saņēmis vairākas balvas. Laikā no 1977. līdz 1992. gadam Neris Germans strādāja dažādās valsts iestādēs. Viņam apbalvojumus ir piešķīrusi Francija, Polija, Dānija, Somija un Lietuva. Neris Germans ir arī saņēmis Lietuvas Republikas Ārlietu ministrijas augstāko apbalvojumu „Par nopelniem Lietuvas Republikas diplomātiskajā dienestā”.

GINTS JEGERMANIS



Vēstnieks Gints Jegermanis Latvijas diplomātisko dienestu atstāja 2021. gada decembrī. 27 dienesta gados viņš ir ticis norīkots par Latvijas vēstniecības Krievijā padomnieku (1995–1998), vēstnieku Igaunijā (1998–2001), pastāvīgo pārstāvi ANO Ņujorkā (2001–2005), vēstnieku Dānijā (2009–2013) un Zviedrijā (2013–2017). Gints Jegermanis bija Ārlietu ministrijas Plānošanas grupas vadītājs (1994–1995 un 2005–2009), piedalījās pirmās Latvijas ārpolitikas koncepcijas izstrādē (1995). Viņš bija Latvijas delegācijas vadītājs Holokausta izglītības, piemiņas un izpētes starptautiskajā darba grupā (2005–2009). Ārlietu ministrijā Gints Jegermanis vadīja Komunikācijas direkciju, bija preses sekretārs (2017–2019), speciālo uzdevumu vēstnieks Plānošanas grupā (2019) un Eiropas departamenta direktors (2019–2021). Latvijas Universitātē Gints Jegermanis ir studējis latviešu valodu un literatūru (1982–1989), iegūstot maģistra grādu baltu filoloģijā; viņš strādājis par Zinātņu akadēmijas Latviešu valodas un literatūras institūta laborantu un jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku (1987–1990). Viņa raksti par literatūru pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu beigās publicēti dažādos laikrakstos un žurnālos. 1990. gadā Gints Jegermanis kļuva par laikraksta „Diena” komentētāju, rakstīja par ārpolitiku un starptautiskajiem jautājumiem; 1991. gada nogalē viņš kļuva par laikraksta galvenā redaktora vietnieku un līdz 1993. gada oktobrim vadīja komentētāju nodaļu. Ženēvas Starptautisko pētījumu institūta starptautiskajā mācību kursā viņš apguva starptautiskās drošības jautājumus (Šveice, 1993–1994). Viņa diplomātiskās karjeras laikā Ginta Jegermana raksti un esejas par starptautiskiem jautājumiem ir publicētas dažādos laikrakstos un izdevumos. 2022. gada jūlijā viņš uzsāka darbu Latvijas Ārpolitikas institūtā kā asociētais pētnieks. Viņa izpēte galvenokārt vērsta uz Ziemeļvalstu un Baltijas valstu apkaimi, ģeopolitiku un tehnoloģiju transformāciju. Gints Jegermanis apbalvots ar Igaunijas, Latvijas, Dānijas un Zviedrijas valsts ordeņiem.



LATVIJOS IR LIETUVOS STRATEGINIAI ĮSIPAREIGOJIMAI IR PASIRINKIMAI NERAMUMŲ IR DIDŽIŲJŲ VALSTYBIŲ VARŽYMOSI AMŽIUJE

Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo perspektyvos

(Vertimas iš anglų kalbos)

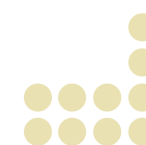


NERIS GERMANAS
GINTS JEGERMANIS

2022 m. rugpjūtis

TURINYS

PROLOGAS	65
Įvykiai ir pokyčiai nuo 2012 m.	66
Nuolatinės konfrontacijos ir neramumų dešimtmetis.	68
LIETUVOS IR LATVIJOS BENDRADARBIAVIMAS IR GALIMYBĖS	71
Politika ir užsienio politika	71
Saugumas ir gynyba	75
Ekonomika ir prekyba	78
Glaudūs savivaldybių ir žmonių ryšiai	85
Kultūra, mokslas, švietimas	87
EPILOGAS	93
AUTORIŲ BIOGRAFIJOS	95



PROLOGAS

2011 m. Latvijos ir Lietuvos užsienio reikalų ministrai sutarė, kad po nepriklausomybės atgavimo prabėgus 20 metų atėjo laikas apžvelgti abiejų šalių dvišalio bendradarbiavimo raidą. Ministrų siūlymu Latvijos ir Lietuvos Ministrai Pirmininkai pavedė parengti studiją abipusiam bendradarbiavimui skatinti ir plėsti. Studija „Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo perspektyvos“ paskelbta 2012 m. pradžioje. Rekomendacijos tapo gairėmis dvišaliam bendradarbiavimui įvairiose srityse plėtoti.

Per pastarąjį dešimtmetį abiejose šalyse ištis daug nuveikta įgyvendinant studijos rekomendacijas. Vyriausybės ir atitinkamos ministerijos priėmė daugybę sprendimų ir pasirašė tarpvyriausybinių susitarimų. Sustiprinti tarpinstituciniai ryšiai ir bendradarbiavimas abiem šalims svarbiais klausimais.

Pažymėtina ir tai, kad daugelyje sričių dvišalis bendradarbiavimas tapo neatsiejama trišalio Baltijos šalių ir ES bendradarbiavimo dalimi. Daugelis numatytų tikslų buvo pasiekti platesniame europiniame kontekste.

Kita vertus, kai kurios iš pasiūlytų priemonių, aktualių dar ir šiandien, dėl įvairių priežasčių nebuvo įgyvendintos.



2021 m. vasario 12 d., minint Lietuvos pripažinimo de jure šimtmetį, Lietuvos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis lankėsi Latvijoje. Latvija buvo pirmoji šalis, 1921 m. pripažinusi Lietuvą. Vizito metu Latvijos užsienio reikalų ministras Edgars Rinkēvičs sutiko su kolegos pasiūlymu pradėti rengti naują Latvijos ir Lietuvos santykių perspektyvų studiją.

Rengdami šią studiją, kalbėjomės su abiejų šalių vyriausybėmis, įstaigų, institucijų, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir verslo bendruomenės ekspertais, atidžiai nagrinėjome įvairius dokumentus.

Šioje studijoje nenagrinėjamos kelios esminės sritys, nes jos sprendžiamos nacionaliniu ir ES lygmeniu. Kadangi dauguma nacionalinių sprendimų yra integruota į ES politikos formavimo procesą, dėl politinių, saugumo, prekybos ir kitų interesų įgyvendinimo Latvijai ir Lietuvai būtinas nuolatinis koordinavimas ir bendradarbiavimas su panašiai mąstančiomis šalimis.

Šioje studijoje daugiausia dėmesio skiriama klausimams, kuriuos mūsų parlamentams, vyriausybėms, sprendimų priėmėjams ir visuomenėms siekiant bendrų tikslų būtina spręsti kartu ir vykdyti dvišaliu pagrindu, įvairiose regioninėse grupėse, organizacijose ir pasauliniu mastu.

Ši studija buvo rengiama Rusijai pradėjus ir tęsiant karą su Ukraina. Rusijos įsiveržimas į Ukrainą iš esmės pakeitė daugelį ankstesnių vertinimų ir dar dešimtmečius darys įtaką tarptautiniams reikalams. Neprognozuojamumas ir visapusiškas pasaulinio vystymosi sutrikdymas turėjo didelę įtaką ir mūsų darbui.



Latvija ir Lietuva yra artimos kaimynės ir patikimos sąjungininkės. Jas sieja dinamiški santykiai ir glaudus bendradarbiavimas visose dvišalių ryšių srityse. Norint juos visus aprašyti ir aptarti, prireiktų visos knygos.

Ankstesnėje studijoje Latvijos ir Lietuvos vyriausybėms pateikta naudingų patarimų, kaip plėsti dvišalį bendradarbiavimą. Šioje studijoje naujai apžvelgiami praėjusio dešimtmečio pasiekimai ir siūlomi tolesni veiksmai.

Manome, kad mūsų vyriausybės turėtų kartu apsvarstyti abiejų studijų idėjas ir rekomendacijas. Nors šios studijos yra patariamojo pobūdžio, būtų prasminga jas aptarti abiejų šalių įvairių sričių ekspertams: iš pradžių atskirai, o vėliau bendrame forume ir priimti sprendimą dėl tolesnių dvišalių veiksmų. Šį procesą galėtų organizuoti užsienio reikalų ministerijos.

ĮVYKIAI IR POKYČIAI NUO 2012 M.

Vertinant mūsų šalių tikslus, perspektyvas ir kliūtis kitame dešimtmetyje, būtina žvilgtelėti atgal ir aptarti tai, kas įvyko nuo to laiko, kai buvo paskelbta ankstesnė studija. Per pirmuosius porą dešimtmečių, atkūrus nepriklausomybę, mūsų visuomenėse vyko dramatiški pokyčiai, kūrėsi institucijos, prasidėjo ekonomikos permainos ir stojimas į tarptautines bei regionines organizacijas.

Nuo 2012 m. didelė pažanga pasiekta šalių viduje, Šiaurės ir Baltijos šalių bei Europos ir transatlantinės bendruomenės bendradarbiavimo srityse. Tuo pat metu iš esmės susvyravo pasaulio tvarka, tarptautinėmis taisyklėmis grindžiama sistema ir regioninis saugumas. Paminėsime tik kelis svarbiausius įvykius ir pokyčius, kurie per pastaruosius 10 metų paveikė Latviją bei Lietuvą ir pakeitė situaciją regione.

Mūsų šalys sugebėjo atsigausti po 2008 m. pasaulinės finansų krizės ir pasiekti stabilų augimą, abiejų šalių ekonomikoje išaugo eksporto apimtys. Latvija ir Lietuva įstojo į euro zoną ir tapo EBPO narėmis.

Baltijos šalys nuosekliai stiprina savo patikimumą, parodė patirtį ir įgūdžius pasauliniu mastu ir regioninėse organizacijose. Visos trys šalys sėkmingai pirmininkavo ES Tarybai. Lietuva ir Estija oriai ir veiksmingai vykdė savo, kaip nenuolatinių JT Saugumo Tarybos narių, užduotis ir įnešė svarų indėlį į Saugumo Tarybos darbą. Latvija nenuolatine JT Saugumo Tarybos nare siekia būti išrinkta 2026–2028 m.

2014 m. Rusijos įvykdyta Krymo aneksija ir okupacija bei aktyvi karinė parama statytinių režimams Luhansko ir Donecko teritorijose galutinai pakeitė ES ir NATO diskusijas. Mūsų sąjungininkai pamažu pradėjo pažinti tikrąją dabartinę Rusiją. ES šalys sugebėjo susitarti dėl sankcijų ir tvirtai palaikė Ukrainos teritorinį vientisumą. NATO sąjungininkai priėmė sprendimą dėl sustiprintų priešakinių pajėgų Lenkijoje ir Baltijos šalyse, taip šiame regione sustiprindami atgrasymo priemones.

Nors Baltijos šalių diplomatai, politikai ir visuomenės nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio



pradžios nuolat susiduria su Rusijos propaganda ir poveikiu, užmaskuotu melu ir sistemingu kurstymu, per pastarąjį dešimtmetį dezinformacija, hibridinės atakos, kibernetiniai nusikaltimai, kibernetinės operacijos ir manipuliavimas rinkimais pasaulyje pasiekė dar neregėtą lygį. Priešiška pozicija ir veiksmai buvo juntami ne vien iš Rusijos; savo pajėgumus, siekdamas mesti iššūkį Vakarų interesams ir jiems pakenkti vidaus ir pasaulio mastu, stiprino Kinija, Iranas, Šiaurės Korėja ir kelios kitos šalys.

Demokratinės Vakarų šalys sugebėjo persigrupuoti, buvo sukurta daugybė gynybos priemonių ir institucijų. Be jau egzistuojančių sistemų, atsirado naujų reikiamą kompetenciją turinčių institucijų ir bendruomenių bei būdų keisti informacija. Naują prasmę ir svarbą įgavo atviros diskusijos apie hibridines atakas.

Jau senokai gyvename skaitmeniniame amžiuje, tačiau tik pastarajame dešimtmetyje itin išryškėjo milžiniškas naujųjų technologijų potencialas ir poveikis. Šios technologijos jau pakeitė ir ateityje toliau eksponentiškai paveiks ir transformuos daugybę individualių bei kolektyvinių pasirinkimų aspektų, pareikalaus politinio supratimo ir ryžto reguliuoti įvairias skaitmenines sritis, iš esmės pakeis darbo rinką, verslo modelius ir prekybą.

2013 m. Kinija pradėjo įgyvendinti „Juostos ir kelio“ iniciatyvą, leidusią sukurti naują Vidurio ir Rytų Europos bendradarbiavimo platformą, vadinamą 16+1 formatu. Ja neabejotinai buvo siekiama suskaldyti ES ir paveikti šių šalių grupę, kad ji pripažintų Kinijos dominavimą. Laimė, Baltijos šalims pavyko išvengti didelių Kinijos investicijų. Nepaisant to, Kinijos ideologinis ir konfrontacinis poveikis buvo jaučiamas ir mūsų regione. Lietuva iš šio bendradarbiavimo formato pasitraukė 2021 m. Latvija ir Estija jos pavyzdžiu pasekė 2022 m. rugpjūčio mėn.

2015 m. Europoje vyko labai sudėtingos diskusijos dėl to, kaip tvarkytis su sparčiai augančia migracija iš Artimųjų Rytų ir Afrikos. Buvo surasti laikini sprendimai, tačiau tvirto ES valstybių narių tarpusavio supratimo pasiekti nepavyko. 2021 m. ES susidūrė su neregėtu Baltarusijos žiaurumu ir brutalumu gabenant migrantus ir organizuojant prievartinį jų atvykimą į ES.

Be migracijos problemos, daugelis ES šalių susidūrė ir su teroristiniais išpuoliais – jie buvo įvykdyti keliuose Europos miestuose. Nemažai ES piliečių tapo užsienio kovotojais ir dalyvavo ISIS karinėse operacijose Artimuosiuose Rytuose.

2016 m. atnešė naujų trikdančių pokyčių. Jungtinės Karalystės gyventojai referendumu priėmė sprendimą išstoti iš ES. „Brexit“ tapo dideliu iššūkiu ES veiklai, o susitarimui dėl ES ir JK santykių prireikė keletą metų trukusių įtemptų diskusijų. Donaldso Trumpo išrinkimas ir jo vadovavimo stilius einant JAV prezidento pareigas sukėlė nepasitenkinimą ir tam tikrą nepasitikėjimą tarp NATO sąjungininkių.

Klimato kaitos padariniai turėjo įtakos priimant politinius sprendimus pasauliniu mastu ir Paryžiaus bei Glazgo aukščiausiojo lygio susitikimuose buvo pasiekti svarbūs susitarimai. ES parengė savo „Žaliųjų kursą“. Vis dėlto dar neaišku, ar COVID-19 pandemijos ir Rusijos invazijos į Ukrainą sukeltos pasaulinės grėsmės leis šiuos sprendimus įgyvendinti ir kokiu mastu.

Kai buvo rengiama ši studija, Rusija įsiveržė į Ukrainą. Šio konflikto baigtis turės didelę įtaką tarptautiniams santykiams ateinančių dešimtmetį. Vakarų ryžtą bei gebėjimą išlaikyti vienybę ir veikti šiomis itin nestabiliomis aplinkybėmis stebi daugybė šalių.

Pirmuosius du šio amžiaus dešimtmečius Vakarų politinė vadovybė nebuvo pasirengusi pripažinti, kad Rusija yra agresyvi valstybė, kuri sąmoningai kėsina į Vakarų interesus užsienyje ir nuolat bando kelti sumaištį ir kurstyti neramumus NATO bei ES šalyse. Rusijai įsiveržus į Ukrainą, nuotaikos greitai pasikeitė. Vakarami išsyk ėmėsi esminių priemonių Rusijos invazijai stabdyti ir teikė Ukrainai gyvybiškai svarbią pagalbą, taip pat karines technologijas ir ginkluotę.

NUOLATINĖS KONFRONTACIJOS IR NERAMUMŲ DEŠIMTMETIS

Pasaulio tvarka, kurioje gyvename nuo Baltijos šalių nepriklausomybės atkūrimo, įsivyravo Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir netrukus po jo. Palaipsniui buvo sukurta pasaulinė taisyklėmis grindžiama tarptautinius santykius reguliuojanti sistema. Šaltojo karo metais prižiūrint šią tvarką dominavo JAV. Griuvus Berlyno sienai, daugelis tikėjosi, kad atėjo nauja demokratijos ir taikos era, kad pasaulio tvarka daugiausia bus grindžiama Vakarų normomis, demokratinėmis institucijomis, laisvėmis, vertybėmis ir principais.

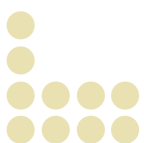
Dabar matome įsigalint kitokią pasaulio tvarką ir pirmuosius jos požymius. Ją formuos daugybė veiksnių, tačiau darbotvarkėje dominuos galingųjų valstybių konkurencija. Artimiausias dešimtmetis arba dešimtmečiai bus labai nemalonūs ir neaiškūs. Tapsime dviejų supervalstybių – JAV ir Kinijos – pasaulinės, karinės, technologinės, ideologinės ir diplomatinės konkurencijos epochos liudytojais.

JAV pasaulinė lyderystė ir viršenybė pastaruosius porą dešimtmečių patyrė ne vieną išbandymą. Kinija Amerikos tvarką sistemingai siekė išstumti iš pradžių Azijoje, o dabar ir visame pasaulyje.

Labai tikėtina, kad galiausiai susiformuos dvi pagrindinės priešingos sistemos. JAV vadovaujamai demokratinių šalių koalicijai teks patirti nuolatinis Kinijos dominuojamos šalių grupės išbandymus. Nemažai šalių bandys manevruodamos ieškoti laikinų sprendimų ir vengti būtinybės pasirinkti kurią nors pusę.

Didžiųjų valstybių konkurencija turės įtakos ir tarptautinėms organizacijoms ir jų institucijoms, ateinančius dešimtmečius tikėtina tolesnė tarptautinių taisyklių fragmentacija. Tai gali lemti laipsnišką iš pradžių lygiagrečių, o galiausiai atskirų sistemų ir organizacijų kūrimąsi pasauliniu mastu. Po Antrojo pasaulinio karo sukurta pasaulio tvarka bus nuolat ardoma ir drebinama.

Latvija ir Lietuva kartu su ES partnerėmis ir NATO sąjungininkėmis turės pripažinti ir sutikti, kad besiformuojanti pasaulio tvarka pareikalaus didesnio atsparumo tiek politiniu, tiek kariniu požiūriu. Tai mūsų šalyse būtina demokratiškai ir atvirai aptarti. Vakarami turi ruoštis ir būti pasirengę ilgam konfrontacijos laikotarpiui. Demokratinė Vakarų ir nestabilių autor-



itarinių valstybių koalicijų kova jau prasidėjo.

Kinijos ir Rusijos bei kiti autokratiniai režimai akivaizdžiai turi pažeidžiamumo požymių. Jie baiminasi demokratijos, teisinės valstybės principų ir pagrindinių laisvių, laiko juos egzistencine grėsme. Siekdamos užkirsti kelią demokratijos, žodžio laisvės ir atvirų diskusijų plitimui savo represyviais režimuose, Kinija ir Rusija ir toliau nepaliaujamai kovos su šiais reiškiniais savo šalyse, kurs priemones ir išnaudos visas galimybes puldinėti demokratines pasaulio šalis. Skaitmeninės technologijos autoritariniams režimams suteikia nematytų galimybių kontroliuoti ir stebėti savo visuomenę.

Nors Europos liberalių demokratijų zonoje gyvenantys žmonės anksčiau savo saugumą ir šviesių savo vaikų ateitį laikė savaime suprantamu dalyku, turime pripažinti realybę ir tęsti atviras diskusijas, kaip apginti savo principus ir vertybes. Rusija kartu su kitomis autoritarinėmis valstybėmis nesiruošia liautis kovoti su demokratijos sklaida. Ji ir toliau kišis į mažesnių kaimynių vidaus reikalus, siekdama dominuoti jų politinėje darbotvarkėje. Rusija dar daug dešimtmečių išliks priešiška galia.

Didžiausių dėmesį ir išteklius turėtume skirti Vakarų demokratijoms, institucijoms ir organizacijoms stiprinti, taip pat transatlantinei sanglaudai ir vientisumui didinti. Tai, ką Kinija ir Rusija laiko Vakarų pažeidžiamumu ir silpnumu, iš tikrųjų turėtų būti puoselėjama ir pripažįstama kaip bendra demokratinio pasaulio stiprybė.

Taip pat turime gebėti pripažinti, kad Vakarų principai, vertybės ir pagrindinės laisvės gali ir nebūti priimtini daugumai pasaulio šalių ir kultūrų. Todėl reikėtų peržiūrėti savo ankstesnius lūkesčius dėl laipsniškos demokratijos sklaidos pasaulyje. Tai, kas geriausia mums, kitur gali sulaukti ir sulauks pasipriešinimo. Daugybėje šalių didelę įtaką turi pokolonijinės nuoskaudos ir stiprios nuostatos dėl Vakarų veidmainystės.

Pagalbą užsienyje kuriant demokratines institucijas turėtume teikti tik tiek, kiek ją palankiai vertina ir remia tų šalių žmonės. Demokratiniai siekiai turi kilti iš tautos, o ne būti primesti užsienio vyriausybių. Afganistanas šiuo požiūriu yra tik vienas iš ryškiausių pavyzdžių.

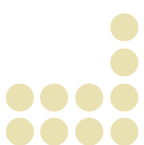
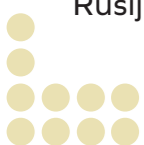
Globalizacijos amžiuje verslo modeliai buvo grindžiami įvairiais pasauliniais arba regioniniais tarpusavio ryšiais. Per COVID-19 pandemiją ir dėl Rusijos karo prieš Ukrainą tiekimo grandinės tapo nenuspėjamos ir itin sunkiai valdomos. Labai tikėtina, kad esamiems verslo modeliams ir pasaulinei tarpusavio priklausomybei artimiausiais metais teks atlaikyti naujas neapibrėžtumo bangas. Akivaizdu, kad beveik kiekviena tarpusavio priklausomybė per pastarąjį dešimtmetį buvo paversta ginklu. Prireiks keleto metų, kol bus įtvirtintas naujas ir nuspėjamas pasaulinės prekybos modelis.

Nors pasaulinės prekybos ir ryšių kanalų atsiejimas ir susiskaidymas nėra pageidautinas inovacijų ir verslo galimybių rezultatas, negalima visiškai atmesti šios galimybės. Nuolatinių konfrontacijų su Kinijos ir Rusijos vadovaujamais antidemokratiniais režimais aplinkoje mūsų šalys turėtų iš naujo apsvarstyti, kaip Latvijos ir Lietuvos verslas galėtų veikti ateityje. Kai kuriais atvejais įtakos prekybai ir komercijai gali turėti ir ją lemianti politinė ir karinė logika.

Rusijos invazijos į Ukrainą rezultatai turės įtakos daugeliui sričių, tačiau daryti išsamesnes

prognozes kol kas per anksti. Be to, ateinantį dešimtmetį daugybė dabartinių prielaidų ir politikos krypčių bus iš esmės kvestionuojamos dėl klimato kaitos poveikio.

Atsižvelgdami į šiuos aspektus, turėtume analizuoti ir aptarti Latvijos ir Lietuvos santykių ir bendradarbiavimo perspektyvas bei galimybes.



LIETUVOS IR LATVIJOS BENDRADARBIAVIMAS IR GALIMYBĖS

Atsižvelgiant į pasaulinį ir regioninį kontekstą, į mūsų laukiantį neramų dešimtmetį ir per pastaruosius tris dešimtmečius nusistovėjusius Latvijos ir Lietuvos santykius, šioje studijoje visų pirma siekiama aptarti dvišalio bendradarbiavimo esmę ir pastarojo meto pokyčius, nustatyti tikslus ir, jei reikia, pateikti rekomendacijas.

Studijos rekomendacijose daugiausia dėmesio skiriama naujoms galimybėms, kuriomis galėtų pasinaudoti mūsų šalys, ir nekalbama apie tai, kas jau gerai veikia.

Nors šiuolaikiniame pasaulyje beveik viskas yra tarpdiscipliniška ir tarpusavyje susiję, Latvijos ir Lietuvos santykių ateitis nagrinėjama penkiuose skyriuose. Rekomendacijos pateiktos kiekvieno skyriaus pabaigoje. Kadangi daugelis klausimų tarpusavyje glaudžiai susiję, susidūrėme su problema, kaip tolygiai paskirstyti rekomendacijas penkiuose skyriuose.

POLITIKA IR UŽSIENIO POLITIKA

PRIELAIDOS

Latvija ir Lietuva – artimos kaimynės ir tvirtos sąjungininkės. Jų požiūris į užsienio politiką ir tikslai yra panašūs, o dažnai ir identiški, jos susiduria su tais pačiais iššūkiais. Užsienio politika abiejų šalių nuolat aptariama ir derinama visais lygmenimis – keliais regioniniais formatais ir tarptautinių organizacijų lygmeniu.

Per pastaruosius 10 metų Latvija ir Lietuva išplėtė ir praturtino savo dvišalius santykius. Prezidentai, parlamentų pirmininkai, ministrai pirmininkai, užsienio reikalų ministrai dažnai kalbasi ir lankosi vieni pas kitus. 2015 m. Lietuvos ir Latvijos vyriausybės bendrą darbinį posėdį surengė Rokiškyje (Lietuva).

Nuo 2017 m. užsienio reikalų ministerijos kasmet rengia seminarą, kuriame abiejų šalių ministrai ir aukščiausioji vadovybė neformaliai aptaria svarbius dvišalius, regioninius, ES, NATO ir pasaulinius klausimus.

Be dvišalių kontaktų, užsienio politikos srityje dažniausiai taikomas formatas – Baltijos šalių bendradarbiavimas. Šis bendradarbiavimas stipriai įsišaknijo devintojo dešimtmečio pabaigoje susikūrus visuomeniniams judėjimams ir buvo toliau plėtojamas dar prieš atgaunant nepriklausomybę. Šio bendradarbiavimo svarba aiškiai atsispindi visuose šios studijos skyriuose.

Vyksta reguliarūs trijų prezidentų, Baltijos Asamblėjos (BA), ministrų pirmininkų, Baltijos Ministrų Tarybos (BMT), užsienio reikalų ministrų susitikimai. Metinę darbotvarkę ir tvark-

araštį nustato BA ir BMT pirmininkaujančios šalys, kurios keičiasi rotacijos principu. Kasdien glaudžiai bendradarbiauja Baltijos šalių ambasados.

Pastarąjį dešimtmetį 3+1 formatas buvo sėkmingai taikomas ir plečiamas. Baltijos šalių užsienio reikalų ministrai reguliariai susitinka su JAV, Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos ir Lenkijos kolegomis. Taip pat Baltijos šalių užsienio reikalų ministrai reguliariai susitinka su Beniliukso šalių kolegomis.

Dar didesnį postūmį Baltijos šalių bendradarbiavimui suteikė COVID-19 krizė. Nors dauguma ES sienų buvo iš dalies uždarytos dėl išplitusio COVID-19 viruso, Baltijos šalims pavyko 2020 m. sukurti vadinamąjį Baltijos burbulą.

Daugelyje pasaulio šalių Baltijos šalys laikomos politiškai ir ekonomiškai vieningu regionu, savotiška trejybe. Net mūsų sąjungininkai ES ir NATO dažnai mus laiko bendru vienetu. Nors politiškai Baltijos šalys daugeliu klausimų yra vieningos, kitose mūsų bendradarbiavimo srityse padėtis skiriasi (aptariama tolesniuose studijos skyriuose). Nepaisant to, Baltijos šalių vienybė pasiteisina ES ir NATO bei tarptautinėse organizacijose.

2021 m. Baltijos šalių bendradarbiavimas Jungtinėse Tautose pagaliau pasiekė naują etapą, kai į pareigas tarptautinėse institucijose buvo iškelti bendri kandidatai. Pirmą kartą bendrai iškeltas Baltijos šalių atstovas buvo išrinktas į Tarptautinės teisės komisiją. Tokio pobūdžio bendri veiksmai galėtų būti toliau stiprinami. Nors mūsų partneriai Šiaurės šalyse dirba kitoje regioninėje grupėje Jungtinėse Tautose, būtina plėsti Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimą tarptautinėse organizacijose remiant ir skatinant bendras kandidatūras ir, jei įmanoma, rengiant bendrą darbotvarkę. Pastarąjį dešimtmetį buvo galima pastebėti teigiamų tendencijų.

Šiaurės ir Baltijos šalių partnerystė (NB8) per pastaruosius 10 metų sustiprėjo. Per 2020 m. COVID-19 pandemiją šių aštuonių šalių užsienio reikalų ministrai dažnai susitikdavo nuotoliniu būdu ir aptardavo galimybes stiprinti bendradarbiavimą. Pagal NB8 metinį tvarkaraštį NB8 užsienio reikalų ministrai susitikdavo su Višegrado šalių kolegomis. NB6 (ES narių) užsienio reikalų ministrai turi tvirtą tradiciją konsultuotis prieš ES Užsienio reikalų tarybos posėdžius.

NB8 užsienio reikalų komitetų pirmininkai ir parlamentų nariai reguliariai organizuoja bendras išvykas į Rytų partnerystės šalis ir kitur. Kai kuriose sostinėse NB8 ambasados glaudžiai bendradarbiauja ir rengia bendrus renginius.

NB8 bendradarbiavimas turi būti plečiamas ir galiausiai neturėtų apsiriboti tik reguliariomis konsultacijomis užsienio ir saugumo politikos klausimais. Šiaurės ir Baltijos šalių regionas turi didelį potencialą tapti vienu iš labiausiai integruotų pasaulio regionų, NB8 šalys galėtų pirmauti keliose srityse.

Švedijos ir Suomijos tapimas NATO narėmis sustiprins NB8 partnerystę ir turės jai teigiamą įtaką. Abiem šalims ir jų regioniniams partneriams NB8 formatu prireiks šiek tiek laiko užmegzti darbinis santykius visais lygmenimis – politiniu, kariniu, analitinių centrų ir mokslinių tyrimų grupių. Baltijos šalims partnerėms tai yra nauja galimybė padėti Suomijai ir Švedijai atrasti savo tapatybę ir vaidmenį tiek regione, tiek transatlantinėje ben-

druomenėje. Šiam perėjimui palengvinti per ateinančius keletą metų reikės papildomų ekspertų ir finansinių išteklių.

NB8 turėtų plėtoti ir gilinti bendradarbiavimą, kad būtų stiprinamas mūsų visuomenių atsparumas. Keitimasis gerąja patirtimi ir bendras darbas NB8 galėtų virsti bendra atsparumo erdve ir tapti pavyzdžiu ES ir NATO.

Atsižvelgdamos į tai, su kokiais trikdančiais iššūkiais artimiausią dešimtmetį susidurs transatlantinės ir ES šalys, Latvija ir Lietuva bei panašaus požiūrio besilaikantys partneriai turi keisti nacionalines politines diskusijas, kad sprendimai būtų priimami tik įvertinus nacionalinio saugumo aplinkybes. Kuo greičiau mūsų politinis elitas ir sprendimų priėmėjai sutiks, kad vien tik rinkos ekonomikos principai mums nepadės atlaikyti daugelio būsimų dėl didžiųjų valstybių varžymosi kylančių problemų, tuo geriau. Kadangi tokiam supratimui ES lygmeniu pasiekti gali prireikti ilgesnio laiko, Latvija ir Lietuva galėtų iš pradžių susitarti dėl šio principo ir palaipsniui bandyti įtikinti kitus partnerius.

Nuo 2030 m. vis labiau pasijus kartų kaita. Vis daugiau jaunų žmonių, gimusių mūsų šalims jau atgavus nepriklausomybę, užims vadovaujamus postus politikoje, valstybės tarnyboje ir versle. Jų požiūris į sovietinę okupaciją ir jos supratimas bus kitoks nei jų tiesiogiai patyrusių kartų.

Atgavus nepriklausomybę, Latvijos ir Lietuvos žmonėms reikėjo priimti strateginius sprendimus. Ginant ir skatinant demokratijos principus ir pagrindines laisves mūsų šalyse ir Europoje per ateinantį dešimtmetį, mūsų politiniams lyderiams ir visuomenėms reikės nuveikti dar daugiau. Strateginiai įsipareigojimai turės būti reguliariai atnaujinami ir pritaikomi atvirai diskutuojant ir tikslingai investuojant.

Daugelį metų mūsų partneriai Vakarų Europos šalyse rimtai neįvertino tvirto Rusijos pasiryžimo pakeisti ir sugriauti Europos saugumo tvarką, pakirsti ir sužlugdyti Europos ir transatlantinę sanglaudą. Tai akivaizdu ir šiuo niūriu Rusijos invazijos į Ukrainą metu, todėl Latvija ir Lietuva kartu su bendramintėmis valstybėmis turi ir toliau tęsti dialogą su mūsų Vakarų sąjungininkais. Rusija dar ilgai išliks priešiška šalimi, keliančia problemų saugumui, bei egzistencine grėsme savo artimiausios kaimynės.

Latvija ir Lietuva – vienos tvirčiausių ir aktyviausių ES Rytų partnerystės programos rėmėjų. Jos aktyviai padeda Rytų partnerystės šalims vykdyti būtinas reformas ir racionalizuoti politinę, ekonominę ir socialinę integraciją į ES. Šią vasarą Moldovos ir Ukrainos pasiekimai buvo pripažinti suteikiant joms ES šalių kandidačių statusą.

TIKSLAI

Kadangi ateinantį dešimtmetį esama pasaulio tvarka bus palaipsniui keičiama, svarbiausias mūsų šalių uždavinys – stengtis užtikrinti, kad Vakaruose būtų išsaugota ir toliau plėtojama liberalioji demokratija, demokratinės institucijos, teisinės valstybės principai, pagrindinės laisvės ir patikima informacinė erdvė. Turime palaikyti tvarką savo namuose, kad būtume pajėgūs atlaikyti daugybę vidaus iššūkių ir išorės grėsmių.

Sėkmę lemia tvirta partnerystė, ryžtas ir strateginis įsipareigojimas. Transatlantinė ben-

druomenė, Australija, Japonija, Pietų Korėja, Naujoji Zelandija turi rasti bendrų priemonių ir būdų, kaip įtraukti šalis, kurioms bus sunku pasirinkti pusę vykstant šio amžiaus didžiųjų valstybių kovai.

Po „Brexit“ ES ir toliau ieškos naujos vidinės pusiausvyros. Ištekliai ir visas dėmesys turėtų būti skirti tam, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos ir priimti sprendimai Europos Sąjungai stiprinti.

Rusijos įsiveržimas į Ukrainą visiškai sutrikdė Europos saugumo tvarką, itin paveikė energetinį saugumą, sukėlė nesaugumą dėl maisto tiekimo ir prekybos – visa tai gali lemti stagfiliaciją. Mes savo diplomatinėmis pastangomis turime užtikrinti ES ir NATO sanglaudą, pasirengimą ir gebėjimą įveikti nuolatinę Rusijos grėsmę per ateinančius dešimtmečius.

Iš savo istorijos žinome, kokie svarbūs yra politiniai signalai ir įsipareigojimai. Dialogas ir bendradarbiavimo programos su Rytų partnerystės ir Vakarų Balkanų šalimis išliks pagrindine užsienio politikos tikslų dalimi.

REKOMENDACIJOS

- Formuojant Latvijos ir Lietuvos užsienio, prekybos ir vidaus politiką, pagrindiniu principu turi tapti nacionalinis saugumas.
- Pagrindiniais mūsų partneriais pertvarkant demokratinius principais grindžiamus besiformuojančius pasaulinius susitarimus turi išlikti Jungtinės Valstijos ir transatlantinė bendruomenė.
- Siekdamas geriau įvertinti ir atremti augančią Kinijos įtaką ir grėsmes, mūsų šalys turėtų toliau plėtoti ir gilinti dialogą bei bendradarbiavimą su Australija, Japonija, Pietų Korėja ir Naująja Zelandija.
- Suomijos ir Švedijos įstojimas į NATO NB8 šalims suteiks unikalią galimybę derinti savo požiūrius ir politiką siekiant bendro supratimo, bendrų pajėgumų ir didinant regioninį atsparumą priešiška užsienio veiklai, dezinformacijai, įtakos operacijoms, manipuliavimui rinkimais, kibernetiniams karams ir kibernetiniams nusikaltimams.
- Siekdamas pereiti į kitą NB8 bendradarbiavimo lygmenį, Baltijos šalys turėtų rimtai apsvarstyti galimybę sukurti nuolatinę struktūrą, kuri būtų panaši į Šiaurės ministrų tarybos sekretariatą. Tai galėtų būti lemiamas žingsnis didesnės regioninės integracijos Šiaurės ir Baltijos šalių šeimoje link.
- Baltijos šalims būtina ir toliau kelti bendrus kandidatus į tarptautines institucijas.
- Skaudi patirtis aiškinant Baltijos šalių istoriją ir sovietinės okupacijos pasekmes sąjungininkams ir partneriams Vakaruose turi būti paskata imtis tam tikrų priemonių ugdant mūsų jaunuosius diplomatus, valstybės tarnautojus ir sprendimus mūsų šalyse priimančius asmenis.

SAUGUMAS IR GYNYBA

PRIELAIDOS

Latvija ir Lietuva yra patikimos sąjungininkės, kurios kasdien glaudžiai bendradarbiauja, kad užtikrintų savo šalių gynybą. Karinis bendradarbiavimas ir planavimas vyksta nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu – tarp Baltijos šalių ir NATO.

Latvijai ir Lietuvai susidūrus su išorės spaudimu ir egzistencinėmis grėsmėmis, mūsų politinės vadovybės ir valstybės tarnybos sugeba mobilizuotis, priimti reikiamus sprendimus, imtis svarbių priemonių ir kartu dirbti dvišaliu lygiu bei Baltijos regione, kad būtų apginti mūsų nacionaliniai ir regioniniai interesai. Pasiekta akivaizdi sėkmė – ir ne tik užsienio politikoje – Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimas gynybos ir saugumo srityse.

Per pastaruosius 10 metų šitai patvirtina ne vienas pavyzdys.

2013 m. pasirašytas naujas Baltijos šalių karinio bendradarbiavimo pagrindų dokumentas. Naujasis Baltijos šalių bendradarbiavimo formatas dabar suderinamas su Šiaurės šalių gynybinio bendradarbiavimu (NORDEF).

2014 m. aneksavusi ir okupavusi Krymą, Rusija padidino savo karines pajėgas šalia Baltijos šalių; geometrine progresija išaugo ir jos karinis aktyvumas bei provokacinės pratybos.

Siekdamos atgrasyti Rusiją, Latvija ir Lietuva ėmėsi atitinkamų veiksmų savo gynybos pajėgoms stiprinti ir glaudžiai bendradarbiavo su NATO sąjungininkais.

2014 m. Velso aukščiausiojo lygio susitikime NATO sąjungininkės įsipareigojo siekti, kad gynybai būtų skiriama 2 proc. BVP. Latvija ir Lietuva savo karines išlaidas didino palaipsniui ir 2 proc. pasiekė 2018 m. Šių vasarą abiejų šalių vyriausybės įsipareigojo ateinančiais metais išlaidas gynybai padidinti iki 2,5 proc.

2016 m. Varšuvos aukščiausiojo lygio susitikime sąjungininkės susitarė didinti NATO karines pajėgas rytinėje Aljanso dalyje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje rotacijos principu dislokuojant keturis batalionus. Šie batalionai pradėjo veikti 2017 m. Kartu su daugelio NATO šalių kariais Latvijoje ir Lietuvoje dislokuotų priešakinių pajėgų (eFP) bataliono kovinės grupės per pastaruosius 5 metus pasiekė naują lygį ir įgijo unikalią kovinio bendradarbiavimo patirtį. Be to, mūsų kariai nuolat dalyvauja daugelyje karinių ir gynybinių pratybų, vykstančių mūsų regione tarp Baltijos šalių, kitų NATO sąjungininkių ir šalių partnerių.

Šių metų birželį Madride vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime NATO sąjungininkės pademonstravo dar didesnę sanglaudą ir ryžtą priešintis Rusijai. Įsipareigojimas saugoti NATO šalių gyventojus ir visada ginti kiekvieną NATO teritorijos centimetrą yra tvirtas pagrindas mūsų šalių saugumui stiprinti. Taigi Varšuvos ir Madrido aukščiausiojo lygio susitikimai – lūžio momentas Aljanso istorijoje.

Šių sprendimų nebūtų pavykę įgyvendinti be intensyvesnio ir atviro sąjungininkių dialogo. Šiame procese Baltijos šalys atliko savo vaidmenį. Siekdamos įgyti sąjungininkių pasitikė-

jimą, jos nuolat aiškino, su kokiais pavojais ir grėsmėmis mūsų tautos jau daug metų kasdien susiduria Baltijos jūros kaimynystėje.

2023 m. NATO aukščiausiojo lygio susitikime Vilniuje turi būti patvirtinti Madrido aukščiausiojo lygio susitikime priimti įsipareigojimai ginti rytinį NATO flangą. Mūsų šalims taip pat būtina imtis visų reikiamų priemonių rengiantis Latvijoje ir Lietuvoje priimti bei apgyvendinti papildomus NATO sąjungininkių karius – brigados dydžio dalinius. Rengiantis Vilniaus aukščiausiojo lygio susitikimui, NATO darbotvarkėje ir toliau didžiausias dėmesys turi būti skiriamas vis didesniai Rusijos priešiškumui ir Baltarusijos remiamam karui prieš Ukrainą aptarti.

Nenuilstamai dirbdamos dėl visų būtinų paramos Ukrainai kovojant su Rusijos agresija priemonių, NATO sąjungininkės ypatingą dėmesį turi skirti Baltarusijai, kuri praktiškai naudojama Rusijos karinėms operacijoms.

Pabrėžtina, kad Latvijos ir Lietuvos dvišalis bendradarbiavimas gynybos ir saugumo srityje dažniausiai vyksta Baltijos šalių bendradarbiavimo rėmuose. Mūsų sąjungininkai ir NATO priešininkai į Baltijos šalis žiūri kaip į vieną karinį veiksmų lauką. Per pastaruosius 10 metų Baltijos šalys gerokai patobulino ir sustiprino koordinavimo, konsultavimosi ir bendradarbiavimo struktūras bei kanalus.

Vienas iš svarbiausių pavyzdžių – Baltijos gynybos koledžas, kuris jau daugiau nei du dešimtmečius rengia karinį ir su saugumu susijusį civilinį personalą Estijos, Latvijos ir Lietuvos saugumo ir gynybos poreikiams.

Po ilgų svarstymų ir konsultacijų 2021 m. gruodžio 21 d. Baltijos šalių gynybos ministrai nusprendė parengti teisinę sistemą, sudarančią galimybę teikti tarpvalstybinę karinę pagalbą ir sukurti bendrą operacinę arba Baltijos gynybos erdvę. Baltijos šalys taip pat susitarė artimiausiais metais išvystyti daugkartinio paleidimo raketų sistemą. 2022 m. gynybos ministrai pasirašė ketinimų protokolą, kuriame išdėstyti politiniai, kariniai ir teisiniai būsimo gynybos susitarimo siekiai.

Ši patirtis bus neįkainojama jau netolimoje ateityje, kai Suomija ir Švedija taps NATO narėmis. Jų narystė NATO gerokai padidins saugumą regione, tai taip pat turės įtakos karinio planavimo pagrindimui. Be visų kitų NATO plėtros pranašumų, svarbu tai, kad pagaliau bus beveik užbaigta Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimo sistema.

Baltijos šalys turėtų žengti žingsnį į priekį ir inicijuoti naujo tipo, sistemingesnį Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimą gynybos ir saugumo srityje. Prireiks šiek tiek laiko, kol visi Šiaurės ir Baltijos šalių partneriai ir institucijos išsiaiškins, kaip geriausiai pasinaudoti atsivėrusiomis galimybėmis stiprinti koordinavimą ir bendradarbiavimą regione ir NATO struktūrose. Būtina plėtoti dialogą visais lygmenimis – politiniu, kariniu, akademinu, analitinių centrų bendruomenės ir verslo.

2021 m. Latvija, Lietuva ir Lenkija netikėtai susidūrė su gerai suplanuotais priešais neteisėto Baltarusijos režimo veiksmais, kai migrantai iš Artimųjų Rytų ir kitų regionų buvo atskraidinami į Baltarusiją, tada organizuojamas jų gabenimas į pasienio rajonus, o iš ten jie buvo verčiami kirsti Latvijos, Lietuvos ir Lenkijos sienas. Taip neteisėta migracija buvo

naujai panaudota kaip ginklas, siekiant sutrikdyti ES ir NATO saugumą ir mesti jam iššūkį. Per šią krizę Baltijos šalys ir Lenkija išmoko koordinuoti savo nacionalinius veiksmus ir sėkmingai valdė ES partnerių, NATO sąjungininkų ir tarptautinių organizacijų dialogą.

TIKSLAI

Nepriklausomai nuo Rusijos invazijos į Ukrainą baigties, svarbiausias mūsų šalių uždavinys – imtis visų įmanomų priemonių NATO rytiniam flangui ginti nuo Rusijos grėsmių, slaptų veiksmų ir karinių operacijų. Negalime žinoti, kokį poveikį Rusijos karas prieš Ukrainą gali ausiai turės jos artimiausioms kaimynėms, tačiau tikrai galima daryti prielaidą, kad Rusija priešiška ir nenuspėjama išliks dar daugelį dešimtmečių. Taigi Baltijos šalys turi ir toliau koordinuoti savo veiksmus, glaudžiai bendradarbiauti su NATO sąjungininkais, kad padidintų ir išlaikytų nuolatinę ir pakankamą NATO pajėgas prie sienos su Rusija.

Aljanso rytiniame flange esančios NATO šalys turės nuolat didelę dalį savo pajamų skirti gynybai, karinėms technologijoms ir įrangai.

Šių metų birželį Madride vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime sąjungininkės įsipareigojo NATO rytiniame flange dislokuoti papildomas kovines pajėgas, kurios prireikus būtų padidintos nuo esamų kovinių grupių iki brigados dydžio vienetų, turėtų patikimą greitai pasiekiamą pastiprinimą, iš anksto dislokuotą įrangą ir sustiprintą vadovavimą bei kontrolę.

Kad įvykdytų šiuos įsipareigojimus, Baltijos šalys, glaudžiai bendradarbiaudamos su Šiaurės šalių partneriais, turi iš naujo apsvarstyti nuolat besikeičiančias priešiškos Rusijos keliamas karines grėsmes, joms pasirengti ir prie jų prisitaikyti. Karinė infrastruktūra, įranga, ginkluotė, planavimas ir pratybos turi atitikti naujas aplinkybes, taip pat turi būti atsižvelgta ir į Rusijos karo prieš Ukrainą pamokas.

Suomijai ir Švedijai tapus NATO narėmis, palaiptiesiems keisis susiformavęs mąstymas – bus reikalingi nauji vidutinės trukmės kariniai argumentai, kurie leistų sujungti esamus ir kuriamus naujus pajėgumus, siekiant patikimai apginti NATO šiaurės rytų flangą. NATO daugi-anacionalinės Šiaurės divizijos ir Jungtinės Karalystės jungtinių ekspedicinių pajėgų svarba didės ir turėtų būti atidžiai įvertinta regioniniuose gynybos susitarimuose.

Prireikė pernelyg daug metų ir aukų, kol Vakarų partneriai suprato, su kuo NATO susidūrė. Rusija jau daugybę metų tvirtina, kad Vakarai ir NATO yra jos priešai, ir, dar prieš užpuldama Gruziją ir aneksuodama Krymą, vykdė kitus priešiškus veiksmus. Tačiau Vakarų lyderiai šiuos signalus ir faktus ignoravo ir toliau kūrė bendradarbiavimo santykius su Rusija. Todėl, mūsų nuomone, Baltijos šalys turi tęsti dialogą su NATO šalių politine vadovybe bei sprendimų priėmėjais ir teikti savo siūlymus.

Naujos technologijos, didieji duomenys, dirbtinis intelektas, daiktų internetas ir kitos naujos skaitmeninės priemonės suteikia galimybę iš naujo peržiūrėti tarpvalstybinį Baltijos šalių bendradarbiavimą. Baltijos šalys turėtų aktyviau plėtoti savo pajėgumus inovatyviose srityse ir kartu su Šiaurės šalimis kurti naują žmonėms saugią ir palankią skaitmeninę erdvę regione.

Nors kibernetinės grėsmės ir prieš NATO interesus bei infrastruktūrą vykdomas kibernetinis karas nuolat stiprėja, mūsų šalys, ES ir NATO palyginti lėtai ieško būdų, kaip spręsti fragmentiško ir nepakankamai išvystyto koordinavimo tarp atitinkamų institucijų nacionaliniu lygmeniu ir ES bei NATO viduje problemą. Ateinantį dešimtmetį šioje srityje bus itin svarbu sukurti veikiančius koordinavimo ir konsultavimosi mechanizmus.

REKOMENDACIJOS

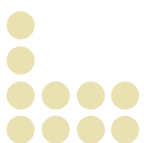
- Sparti karinių technologijų ir ginkluotės plėtra, nuolat besikeičianti saugumo aplinka mūsų regione, Baltijos šalių ekonomikos dydis ir keletas kitų veiksnių reikalauja intensyvesnio Baltijos šalių bendradarbiavimo, daugiausia dėmesio skiriant bendriems pirkiniams.
- Iki Rusijos invazijos į Ukrainą buvo akivaizdu, kad svarbu atnaujinti ir išplėsti Baltijos šalių ir Lenkijos dialogą bei bendradarbiavimą gynybos ir regioninio saugumo srityje. Šis klausimas tebėra aktualus.
- Netrukus NATO narėmis taps Suomija ir Švedija. Tai turės įtakos daugeliui dalykų regione. Naują situaciją turės atidžiai išanalizuoti ir aptarti Šiaurės ir Baltijos šalių sąjungininkės, kad NATO šiaurės rytų flange būtų sukurta veiksmingiausia regioninė gynybos sistema. Baltijos šalys turi žengti žingsnį į priekį ir padėti kuriant koordinavimo ir konsultavimosi tradicijas Šiaurės ir Baltijos šalių sistemoje.
- Šiaurės ir Baltijos šalys ilgainiui galėtų tapti NATO zona, kurioje būtų įgyvendinama visapusės gynybos koncepcija.
- Šiaurės ir Baltijos šalių analitinių centrų bendruomenėms būtina iš naujo užmegzti ryšius ir sukurti naują forumą, kuriame būtų aptariamas ir lyginamas saugumo kontekstas Baltijos jūroje ir tolumojoje šiaurėje siekiant įvertinti bendrą padėtį.
- Nacionalinėms vyriausybėms vargstant dėl fragmentiškos ir prastai koordinuojamos politikos sprendžiant eksponentiškai augančio skaitmeninio pasaulio klausimus, Baltijos šalys turėtų vykdyti reguliarias krašto apsaugos ministerijų konsultacijas kibernetinės gynybos tema.

EKONOMIKA IR PREKYBA

PRIELAIDOS

Kaip minėta ankstesniame skyriuje, Latvija ir Lietuva palyginti sklandžiai ir plačiai bendradarbiauja užsienio politikos, gynybos ir saugumo politikos srityse. Prekybos, energetikos, transporto ir kitose svarbiausiose dvišalio bendradarbiavimo srityse padėtis nevienoda, o kartais ir prieštaringa.

Atkūrus nepriklausomybę, Latvijai ir Lietuvai reikėjo įtvirtinti dvišalius prekybinius santykius, plėtoti ir konsultuoti dėl daugelio svarbių priemonių ir reguliavimo, kad besikuriantis



privatusis sektorius galėtų sėkmingai konkuruoti dėl klientų ir rinkų. Per pastaruosius tris dešimtmečius pasiektą pažangą dažnai lydėjo ginčai, nesusipratimai ir trintis.

Išanalizavę bendradarbiavimą daugelyje sektorių, galime patvirtinti, kad Latvijos ir Lietuvos ministerijos, agentūros, ekspertai ir įmonės užmezgė nuoseklius bei reguliarius ryšius ir plačiai bendradarbiauja daugelyje sektorių.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuva tapo svarbiausia Latvijos prekybos partnere ir yra viena iš pagrindinių investuotojų Latvijoje. Latvija taip pat yra tarp svarbiausių Lietuvos prekybos partnerių. Šiandien mūsų šalyse sukurtos visos būtinos sąlygos ir reglamentavimas, kad verslas ir fiziniai asmenys galėtų laisvai prekiauti, bendradarbiauti ir investuoti. Abiejų šalių verslininkai Latviją ir Lietuvą laiko savo namų rinka. Daugeliu atvejų santykiai yra platūs ir naudingi.

Kita vertus, didžiuliai sunkumai, kuriuos abi šalys patyrė praeito amžiaus dešimtajame dešimtmetyje ir šio amžiaus pirmajame dešimtmetyje, kai kuriais atvejais paliko gilų pėdsaką. Kalbėdamiesi su kelių ministerijų ir privačiojo sektoriaus ekspertais, pastebėjome abipusį įtarumą dėl kitos pusės ketinimų, taip pat nuoskaudų dėl ankstesnės patirties ir susidūrimų kartu dirbant dvišaliuose ar regioniniuose projektuose. Mūsų skirtumus kartais lemia skirtingas Latvijos ir Lietuvos tautinis charakteris, istorijos suvokimas ir politinės tradicijos. Šios priežastys ir jausmai yra tikri – taip pasitaiko net ir tarp draugiškų kaimynų, panaši situacija greičiausiai išliks ir ateityje.

Dvišalio ir regioninio bendradarbiavimo patirtis rodo, kad šias emocijas paprastai galima įveikti glaudžiai bendradarbiaujant bendruose projektuose. Neatidėliotini ir nerimą keliantys geopolitiniai iššūkiai reikalauja ryžtingos politinės lyderystės ir vieningo tikslo.

Nagrinėjant Latvijos ir Lietuvos prekybinius santykius labai svarbu pabrėžti, kad tiek užsienio investuotojai, tiek vietos verslas labai dažnai Baltijos šalis vertina kaip vieną visumą ir integruotą regioną. Užsienio įmonės, planuodamos savo veiksmus ir prieš priimdamos sprendimus, paprastai konsultuojasi su partneriais visose trijose šalyse, analizuoja duomenis ir lygina Estijos, Latvijos ir Lietuvos teisės aktus. Nors Baltijos kaimynės dažnai konkuruoja dėl to paties kliento ir jų ekonomika gali atrodyti panaši, visose trijose šalyse vykdoma veikla suteikia daug pranašumų.

Per pastaruosius 10 metų buvo priimta keletas svarbių sprendimų ir pradėta naujų stambiųjų projektų tiek nacionaliniu, tiek Baltijos regiono mastu. Mūsų studijoje aptariami tie projektai, kurie neabejotinai lems ir paveiks mūsų šalių augimą bei vystymąsi ateinantį dešimtmetį.

Energetinis saugumas per pastaruosius 10 metų buvo vienas svarbiausių dvišalio ir regioninio bendradarbiavimo klausimų. 2009 m. uždarius Ignalinos atominę elektrinę, Lietuvai reikėjo ieškoti naujų būdų, kaip subalansuoti energijos deficitą. Baltijos šalių diskusijos šiuo klausimu nebuvo sėkmingos. Todėl Lietuva savarankiškai finansavo ir pastatė Klaipėdos SGD terminalą, jis pradėjo veikti 2014 m. gruodžio mėn. Terminalas turėjo tapti neatsiejama Baltijos šalių dujų rinkos dalimi, tačiau derybos pasirodė pernelyg sudėtingos, kad tai būtų įgyvendinta. Tuo metu SGD kaina buvo per didelė. Estija, Suomija ir Latvija bendrą dujų rinką įkūrė 2020 m., tikėdamosi, kad galiausiai prie jos prisijungs ir

Lietuva.

Tuo metu Baltarusija netoli Lietuvos sienos tęsė Astravo atominės elektrinės statybą. Nors Baltijos šalių politinė nuostata dėl galimų katastrofiškų Astravo AE pasekmių buvo bendra, trijų šalių vyriausybės ir energetikos ekspertai nesutarė dėl įvairių aspektų ir taktikos, kaip spręsti Astravo AE klausimą, tiek šalies viduje, tiek diskusijose ES lygmeniu ir kituose atitinkamuose forumuose.

Šie nesutarimai rodo, kaip sunku pasiekti vyriausybių ir atitinkamų valdžios institucijų vienybę sprendžiant regioniniam energetiniam saugumui itin svarbius klausimus. Ilgalaikės perspektyvos argumentus dažnai nusveria skirtingos nacionalinės darbotvarkės ir verslo interesai.

Vis dėlto 2020 m. Baltijos šalys galiausiai susitarė nepirkti Astravo AE pagamintos elektros energijos. Estijos, Latvijos ir Lietuvos nacionaliniai sistemų operatoriai tęsia konsultacijas ir imasi reikiamų veiksmų siekdami savo energetikos sistemas sinchronizuoti su Europos tinklais ir artimiausiu metu atsijungti nuo Rusijos elektros tinklų.

Po Rusijos invazijos į Ukrainą vasario 24 d. saugumo aplinka ir aplinkybės iš esmės pasikeitė. Rengiant šią studiją, pasaulinė energijos rinka ir tiekimo keliai yra pertvarkomi. Šių dramatiškų pokyčių įkarštyje Baltijos šalių ir platesnio regiono vyriausybės bando ieškoti greitų atsakymų, kaip spręsti pasekmes, kurias sukėlė Rusijos iškastinio kuro atsisakymas ir atsijungimas nuo jos energetikos sistemų.

Kartu reikės rasti ilgalaikius sprendimus ir juos tinkamai finansuoti. Tam būtinas naujas mąstymas ir įsipareigojimas ieškoti regioninio sprendimo, kuris tiktų mūsų šalių energetiniams poreikiams ateinantį dešimtmetį ir vėliau. Nė viena šalis tokių sudėtingų klausimų negali išspręsti viena. Reikalingos sutelktos ir koordinuotos pastangos.

Svarbu tęsti diskusijas dėl ES energetikos politikos. Taip pat akivaizdu, kad aplink Baltijos jūrą esančios ES šalys turės susitarti dėl ilgalaikių projektų, kurie galiausiai padėtų pasiekti energetinį saugumą ir įgyvendinti konkurencingus bei aplinkai nekenksmingus sprendimus, skirtus Baltijos, Šiaurės ir iš dalies Lenkijos energetikos sistemoms ir rinkoms.

Per praėjusį dešimtmetį buvo įgyvendinti keli regioninės svarbos projektai – jie yra geras pagrindas tolesniems veiksams ir politikai, dėl kurių būtina tartis. Latvija ir Lietuva palaipsniui prisijungė prie „Nord Pool AS“. Regiono energetikos infrastruktūrą reikšmingai pagerino ir sustiprino kelios elektros („Estlink 2“, „NordBalt“ ir „LitPol Link“) ir dujų („Baltic Connector“ ir GIPL) jungtys. Naujomis sąlygomis Inčukalnio požeminei dujų saugyklai ir Klaipėdos suskystintųjų gamtinių dujų terminalui teks dar svarbesnis vaidmuo.

Pasaulinė kova dėl išteklių ir nuolatinis klimato kaitos poveikis turės didelę įtaką tiek ES vidaus diskusijoms, tiek mūsų regiono galimybėms parengti tinkamą būtinos infrastruktūros, energijos gamybos, tiekimo ir vartojimo planą. Atsižvelgiant į naujas geopolitines aplinkybes, ES žaliasis kursas bus dar kartą įvertintas, būtinas perėjimas prie ekologiškos ekonomikos turės būti įtrauktas į visas pertvarkymo galimybes, dėl kurių mūsų vyriausybės tarsis bendrai.

Taip pat svarbu pabrėžti, kad nacionaliniu lygmeniu mūsų vyriausybės, savivaldybės ir energetikos įmonės turi imtis visų būtinų veiksmų siekdamos sudaryti geresnes sąlygas ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą, atsinaujinančiuosius šaltinius ir žaliąsias technologijas, nes tik taip mūsų visuomenės galės būti atsparesnės klimato kaitai ir išteklių trūkumui.

Latvijos ir Lietuvos susitarimą dėl jūros sienos dar turi ratifikuoti Latvijos parlamentas. Mūsų dvišaliuose santykiuose tai buvo vienas sudėtingiausių klausimų nuo praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio vidurio. Konsultacijos ir diskusijos dėl papildomo susitarimo dėl ekonominio bendradarbiavimo per pastaruosius porą dešimtmečių nė kiek nepajudėjo.

Tai aiškiai rodo, kad abi šalys nuo pat pradžių turėjo rimtų abejonių dėl kitos pusės ketinimų ir motyvų. Abiejų pusių politikų ir ekspertų nesutarimus sustiprino ekonominiai interesai ir vertinimai dėl gamtinių išteklių prieinamumo ginčijamoje jūros pasienio zonoje.

Jau ne kartą įsitikinome, kad ekspertai šio ginčo išspręsti negali. Nauja geopolitinė situacija ir klimato kaitos aplinkybės turėtų paskatinti abi šalis sėsti prie derybų stalo ir išspręsti šią problemą. Diskusijoms turėtų vadovauti naujai įsteigta institucija, sudaryta iš vyriausybių ir parlamentų politikų. Ekspertai taip pat turėtų atlikti savo vaidmenį. Delegacijos turi išsakyti visus nuogąstavimus ir susitarti dėl tolesnių veiksmų. Galiausiai tai turi būti politinis sprendimas.

Vienas iš būdų rasti bendrą pagrindą – priimti sprendimą, kad abi šalys turi nutraukti bet kokius tolesnius bandymus Baltijos jūroje žvalgyti ir išgauti iškastinį kurą. Veikiau toje pasienio zonoje Latvija ir Lietuva turėtų imtis bendrų vėjo jėgainių projektų jūroje.

Projektas „**Rail Baltica**“ išryškino daugybę regioniniu lygmeniu Baltijos šalyse kylančių problemų. Nors šį projektą užbaigti įsipareigota politiniu lygmeniu, vyriausybėms ir dalyvaujančioms šalims tikrai sunkiai sekasi užtikrinti sėkmingą „Rail Baltica“ projekto valdymą.

Kartais lūkesčiai neatitinka realybės. Be abejonės, tai vienas sudėtingiausių ES projektų. Skirtingas nacionalines taisykles ir politines tradicijas sunku suderinti, tai ne kartą matėme net tarp Vakarų ES valstybių narių.

Kita vertus, kad šis projektas būtų įvykdytas laiku, būtinos papildomos vyriausybių ir atitinkamų „Rail Baltica“ institucijų pastangos. Mūsų nuomone, „Rail Baltica“ yra vienas iš strategiškai svarbiausių regioninių projektų, jis iš esmės pakeis verslo ekosistemą, padidins karinį mobilumą ir suteiks daug naujų galimybių vietos bendruomenėms.

Kadangi tranzitas ir prekyba su Rusija ir Baltarusija bus nutraukti ir galbūt ilgam laikui sustabdyti, Latvijos ir Lietuvos geležinkelio įmonės ir uostai, siekdami užtikrinti veiklos prognozuotumą ir tvarumą ateityje, turės iš esmės keisti jos vykdymo būdus. Dėl šios priežasties labai svarbus bus Baltijos šalių sujungimas su Vakarų Europos geležinkelių tinklais.

Esant dabartinei geopolitinei situacijai dar labiau išaugo „Via Baltica“ automagistralės svarba. Modernizavus ir išplėtus šį transporto koridorių, būtų užtikrintas Latvijos ir Lietuvos transporto sistemos sujungimas su Vidurio ir Vakarų Europa bei greitkelių tinklo inte-

gracija į ES šalių transporto sistemas.

Skaitmeninė transformacija pastaruosius porą dešimtmečių vyksta vis sparčiau. Naujojoje realybėje dar greičiau atsidūrėme dėl COVID-19 pandemijos. Mūsų visuomenės staiga atrado sprendimų ir technologinių galimybių, apie kurias anksčiau nebuvo galvojama. Darbas namuose ir nuotolinis mokymasis, el. prekyba – tai tik keli populiariausi pavyzdžiai. Jų ateinantį dešimtmetį mūsų kasdienybėje bus dar daugiau. Eksponentiškai tobulėjančių technologijų suteikiamas galimybės lydės ir vis daugiau iššūkių bei grėsmių saugumui.

Per pastaruosius keletą metų ES ėmėsi svarbių veiksmų siekdama sureguliuoti skaitmeninę sritį – priėmė keletą naujų direktyvų ir sukūrė finansavimo programas. Skaitmeninių rinkų įstatymu ir Skaitmeninių paslaugų įstatymu siekiama sudaryti vienodas sąlygas įmonėms ir sukurti saugesnę skaitmeninę erdvę. Mūsų šalys ir toliau turi dalyvauti bei prisidėti prie ES skaitmeninės transformacijos politikos formavimo.

Kita vertus, palaikydamos glaudų dialogą su pramonės atstovais, mūsų vyriausybės turės dėti papildomas pastangas, kad formuodamos palankias sąlygas užtikrintų tinkamą pusiausvyrą tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmeniu. Paradoksas tas, kad vyriausybės ir institucijos yra įpratusios veikti valstybių viduje, o skaitmeninėje ir virtualioje erdvėje fizinės sienos dažniausiai nepripažįstamos.

Ateinantį dešimtmetį mūsų vyriausybėms teks spręsti dilemą, kaip nacionalines taisykles suderinti su sparčia skaitmeninės srities raida. Viena vertus, Latvija ir Lietuva atskirai spręš esamą nacionalinę skaitmeninio valdymo fragmentaciją. Kita vertus, skaitmeninės technologijos ir toliau eksponentiškai skverbsis į mūsų kasdienę veiklą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

Latvija ir Lietuva neišvengiamai privalės glaudžiau bendradarbiauti skaitmeninės erdvės klausimais. Ateinantis dešimtmetis bus permainingas ir mūsų šalys turi pasirengti šiems pokyčiams.

2016 m. pradėta **Trijų jūrų iniciatyva** (3SI) tapo dvylikos ES valstybių narių ir 3SI strateginių partnerių (JAV, Vokietijos ir Europos Komisijos) platforma, kuria siekiama pagerinti regiono jungtis energetikos, transporto ir skaitmeninės infrastruktūros srityse. Buvo įsteigtas 3SI investicijų fondas, jis pradėjo veikti 2021 m. Fondas iki šiol patvirtino ir finansuoja 4 regioninius projektus. JAV prie fondo veiklos prisidėjo 2022 m. birželio mėn. vykusiame Rygos aukščiausiojo lygio susitikime.

3SI pamažu sukūrė reikiamas struktūras ir koordinavimo mechanizmus ir juos įdiegė nacionaliniu lygmeniu ir tarp 3SI šalių. Todėl iniciatyva ir toliau plėsis.

3SI – papildoma priemonė, sudaranti mūsų šalims galimybę naujus projektus vykdyti mažesnėje šios iniciatyvos šalių grupėje: Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje.

TIKSLAI

Latvijos ir Lietuvos rinkų perspektyvoms įtakos turės daugybė pasaulinių veiksnių, ypač JAV ir Kinijos priešprieša, auganti ir tebesitęsianti infliacija, aukštos energijos ir maisto

produktų kainos, Rusijos karas prieš Ukrainą, sankcijos Rusijai, prekybos sistemų ir tiekimo kelių sutrikimai, didėjanti konkurencija dėl gamtinių išteklių ir svarbiausių naudingųjų iškasenų. Norėdamos atlaikyti šiuos ir kitus sunkumus ateinantį dešimtmetį, mūsų šalys turi stiprinti esamus ryšius ir plėsti bendradarbiavimą strategiškai svarbiose srityse tiek dvišaliu, tiek regioniniu lygmeniu, su ES, NATO bei demokratiniiais mūsų partneriais visame pasaulyje.

Nuolatinė agresyvi Rusijos laikysena ir nepaliojamos hibridinės atakos prieš ES ir NATO interesus regione kuriam laikui gali pabloginti Baltijos šalių investicinį klimatą, turizmą ir verslo galimybes. Todėl mūsų vyriausybėms ir verslo bendruomenėms bus būtina atnaujinti dialogą sprendžiant šias problemas ir ieškant būdų, kaip koordinuotai pritraukti investicijų ir skatinti keliones į mūsų šalis.

Paryžiaus susitarimu ir ES žaliuoju kursu nustatyti politiniai orientyrai ir priimti teisiškai privalomi įsipareigojimai plėtoti anglies dioksido neišskiriančią ekonomiką ir užkirsti kelią tolesnei katastrofiškai klimato kaitai. Naujomis geopolitinėmis aplinkybėmis vyriausybės turės persvarstyti savo požiūrį į energetinio saugumo bei tiekimo klausimus ir imtis ryžtingesnio vaidmens nustatant taisykles privačiajam sektoriui.

Prie mūsų nacionalinių energetikos sistemų saugumo reikšmingai prisidėtų elektros tinklų sinchronizavimas su žemyninės Europos tinklais. Būtina rasti būdų sinchronizavimui su žemyninės Europos elektros tinklais paspartinti.

Plėtojant diplomatiją energetikos ir klimato srityse, bus būtinas geresnis skirtingų valstybių narių sektorių ir ES institucijų vykdomas koordinavimas bei bendradarbiavimas. Atsisakydama rusiškų dujų ir naftos, ES turės iš naujo apibrėžti savo dialogą su valstybėmis, energijos gavybai naudojančiomis anglį.

Perėjimas prie ekologiškos ekonomikos pareikalaus padidinti elektros energijos gamybos pajėgumus ir reikiamą rezervinį kiekį, pritaikyti esamą ir vystyti naują infrastruktūrą. Siekdamas išvengti klaidų ir viską teisingai apskaičiuoti, Baltijos šalių, Suomijos ir Lenkijos vyriausybės bei privatusis sektorius keletą metų turės drauge ieškoti Baltijos jūros regionui tinkamų atsakymų.

Latvija ir Lietuva yra vienos iš technologiškai pažangiausių ES valstybių. Glaudžiai bendradarbiaudamos Šiaurės ir Baltijos šalių sistemoje, mūsų šalys turėtų prisidėti prie bendrų pastangų, kad Šiaurės ir Baltijos šalių regionas taptų vienu iš labiausiai skaitmeniniu požiūriu integruotų pasaulio regionų, teikiančių savo piliečiams ir įmonėms sąveikas paslaugas, saugančių privatumą, puoselėjančių bendras vertybes, principus ir laisves.

2018 m. Estija, Latvija ir Lietuva pasirašė susitarimo memorandumą dėl tarptautinių transporto koridorių „Via Baltica–North“, „Rail Baltica“ iniciatyvos kurti eksperimentinį 5G tarpvalstybinį koridorių, kuriame, be kitų galimybių, būtų galima išbandyti savaeigės transporto priemones. Tai – svarbus žingsnis į priekį, tačiau praktiškai būtina nuveikti dar daugiau.

COVID-19 ir Rusijos invazija į Ukrainą privertė verslininkus ieškoti naujų verslo modelių ir kitų tiekimo kelių. Labai tikėtina, kad artimiausiais metais gamybos ir pristatymo modelis

bus iš naujo koreguojamas. Reikės atviros mūsų šalių politinių lyderių ir verslo bendruomenių diskusijos dėl prekybos ir produktų eksporto kryčių. Kai kurios rinkos mūsų verslininkams dar ilgą laiką bus uždarytos.

REKOMENDACIJOS

- Estijai, Latvijai, Lietuvai, Lenkijai ir Suomijai būtina apsvarstyti galimybę sudaryti tarpvyriausybines institucijas, kuri parengtų ilgalaikius regioninius sprendimus dėl papildomos energetikos infrastruktūros plėtros, kad būtų užtikrinta ekologiškai saugi ir ekonomiškai pagrįsta energijos gamyba ir vartojimas regioniniu lygmeniu. Atskirų šalių pavienių pastangų nepakaks. Būtinai suderinti sprendimai ir bendri veiksmai.
- Siekiant galutinai išspręsti ginčytinus dvišalio susitarimo dėl jūros sienos klausimus, būtina įsteigti naują dvišalę instituciją. Svarbu atvirai aptarti abiejų šalių nuogąstavimus ir siekti naujo politinio sprendimo. Šiai institucijai turi vadovauti įgaliojimus turintys paskirti politikai. Senąjį požiūrį turėtų pakeisti galimi bendrai įgyvendinami atsinaujinančiosios energijos projektai Baltijos jūroje.
- Įvertinusios chaotiškų ir nekoordinuotų veiksmų prasidėjus COVID-19 pandemijai patirtį, Latvijos ir Lietuvos vyriausybės turėtų sukurti koordinavimo mechanizmus būsimums krizėms valdyti.
- Atsižvelgtina į dydį ir mastą. Siekdami stiprinti ekonomikos augimą ir skatinti talentus Baltijos šalyse, mūsų vyriausybės, universitetai ir verslo bendruomenės turėtų sukurti naują bendradarbiavimo modelį ir įsteigti unikalų bendrą verslo inkubatorių. Viena iš bendradarbiavimo sričių galėtų būti naujų verslo galimybių tyrinėjimas ir klimato problemų Baltijos jūroje sprendimas.
- Skaitmeniniame amžiuje mūsų piliečiams būtų labai naudinga, jei abiejų šalių institucijos parengtų tinkamas dalijimosi duomenimis ir skaitmeninių sistemų suderinimo programas, sudarančias galimybę naudotis tarpvalstybinėmis paslaugomis Latvijoje ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, turėtų būti suderintos asmens tapatybės kortelių sistemos, o vaistų receptai bei kitos sveikatos priežiūros paslaugos galėtų būti prieinamos abiejose valstybėse.
- Siekiant iš esmės pagerinti politikos koordinavimą ir teisės aktų derinimą, rengiant atitinkamą visapusio skaitmeninio reglamentavimo būtiną tarpvyriausybines koordinavimo mechanizmas.
- Tęsiant „Rail Baltica“ statybą, derinant „Via Baltica“ infrastruktūrą ir siekiant padidinti strateginę šio projekto svarbą, Baltijos šalių vyriausybėms būtina stiprinti dialogą su Suomija ir Lenkija.
- Baltijos šalys dažnai laikomos vienu dariniu ir tuo reikėtų dažniau pasinaudoti. Institucijos turėtų labiau koordinuoti savo pastangas reklamuodamos mūsų šalis užsienyje. Trijų šalių investicijų agentūros, turizmo asociacijos turėtų ieškoti papildomų galimybių organizuoti bendrus renginius didžiosiose ES valstybėse ir tolimose

pasaulio šalyse bei regionuose.

- Nuo 2017 m. Šiaurės ir Baltijos šalys stiprina bendradarbiavimą skaitmeninėje srityje. Per ateinantį dešimtmetį šį bendradarbiavimą reikėtų plėsti ir ieškoti naujų krypčių didesnei regiono integracijai.

GLAUDŪS SAVIVALDYBIŲ IR ŽMONIŲ RYŠIAI

PRIELAI DOS

Per pastaruosius tris dešimtmečius daugelis savivaldybių sudarė ir plėtojo ilgalaikius bendradarbiavimo susitarimus, puoselėjo tradicijas ir glaudžius ryšius. Šiuos ryšius stiprina nuolatiniai Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo projektai. Mūsų nuomone, abiejų šalių savivaldybių ir daugelio vietos bendruomenių ryšiai yra labai stiprūs ir dinamiški. Noriai lankomasi įvairiose turistinėse vietovėse, dalyvaujama kitoje valstybėje vykstančiuose kultūros renginiuose, bendrai rūpinamasi gamtos apsauga ir jos tyrinėjimu. Savivaldybės ir vietos organizacijos reguliariai keičiasi informacija, pristato gerą patirtį. Labai dažnai šis bendradarbiavimas grindžiamas bendrais interesais tam tikru klausimu, todėl savivaldybių partnerėmis tampa ir kaimyninės, ir labiau nutolusios savivaldybės.

Latvija ir Lietuva oficialiai įtvirtino savo tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir jį vykdo per reguliarius Tarpvyriausybines bendradarbiavimo komisijos posėdžius. Pagrindinis komisijos tikslas – nustatyti ir derinti bendrąsias tarpvalstybinio bendradarbiavimo kryptis, programas ir formas, teikti rekomendacijas bendroms regioninio bei vietos lygmens koordinavimo institucijoms ir spręsti bendradarbiavimui trukdančius ginčytinus klausimus.

Nuo 2018 m. galioja Latvijos ir Lietuvos vyriausybių tarpvalstybinio bendradarbiavimo susitarimas dėl greitosios medicinos pagalbos teikimo pasienio teritorijoje. Tai svarbus pasiekimas, kuris turėtų pagerinti pasienio regionuose gyvenančių žmonių saugumą ir gerovę.

2004 m. Latvijai ir Lietuvai įstojus į ES, regioninis bendradarbiavimas gerokai sustiprėjo. Abiejų šalių savivaldybėse, nevyriausybiniuose organizacijose ir žmonėse labai populiarios ir naudingos ES INTERREG programos.

Vykdam 2014–2020 m. INTERREG V-A Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programą, susitarta dėl 132 projektų, iš kurių daugiau nei pusė jau įgyvendinta. Abiejų šalių partneriai ėmėsi priemonių aplinkos apsaugos klausimams spręsti, darbo vietoms ir darbo jėgos judumui įvairiose srityse skatinti ir palengvinti, socialinei sanglaudai ir įtraukčiai didinti, bendradarbiavimui sveikatos ir poilsio paslaugų srityje plėtoti, vietos institucijų gebėjimams stiprinti ir viešosioms paslaugoms gerinti. Ryšiai sustiprinti sporto ir vietos turizmo projektuose ir pasiūlyta naujų idėjų dėl paslaugų įvairioms abiejų valstybių bendruomenėms. Pagal INTERREG programą specialiai parengtoje parodoje taip pat atskleistos bendros mūsų, kaip baltų, šaknys. Įrengti nauji gamtos turizmo objektai, rekonstruotos tarpvalstybinių kelių atkarpos.

INTERREG programa bus tęsiama 2021–2027 m. ES finansiniu laikotarpiu. Programos prioritetai – ekologiško ir tvaraus vystymosi, sąžiningos ir darnios visuomenės skatinimas, turizmo ir paveldo ekonominio potencialo plėtojimas bei žmonių tarpusavio ryšių stiprinimas. Tikimasi, kad programa bus pradėta įgyvendinti 2022 m. pabaigoje, kai ją patvirtins Europos Komisija.

Žmonės kasdien naudojami kaimyninės šalies infrastruktūra ir įvairiaisiais objektais, į kaimyninę šalį veža vaikus sportuoti ar vyksta kultūros ir švietimo tikslais. Glaudžiai bendradarbiaujama planuojant ir kuriant naujus projektus. Vietos valdžios institucijos rengia seminarus, kuriuose įvertinami skirtingų bendruomenių poreikiai ir galimybės juos patenkinti teikiant paraišką dėl naujo INTERREG finansavimo.

Ypač minėtina Baltų vienybės diena, kuri įsitvirtino ir išpopuliarėjo pasienio teritorijose. Tai – kasmetė šventė, į kurią atvyksta abiejų parlamentų pirmininkai, parlamentų nariai, vietos politikai ir svarbiausia – gretimų regionų gyventojai, taip pat koncertuoja Latvijos ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijų diplomatiniai chorai. Tai unikalus forumas, kuriame puoselėjami ypatingi mūsų tautų ryšiai ir siunčiama aiški politinė žinia dėl strateginio įsipareigojimo stiprinti draugiškus Latvijos ir Lietuvos santykius bei šalių bendradarbiavimą. Baltų vienybės diena nuo 2011 m. rengiama kasmet. Ji vyksta įvairiose Latvijos ir Lietuvos vietose. Pernai ji vyko Kuldygoje (Latvijoje), o šių metų rugsėjį ją planuojama surengti Joniškėje (Lietuvoje).

Dalyvavimas reguliariai vykstančiose regionų ir miestų šventėse bei renginiuose naudingas vietos amatininkams ir smulkiajam verslui. Kartais vieni kitus lanko net vaikų darželiai. Abiem pusėms naudingos veiklos ir teigiamų bendradarbiavimo pavyzdžių Latvijos ir Lietuvos pasienio teritorijose sąrašas yra labai ilgas ir daug žadantis. Daugelis plėtojamų projektų ir kasdieniai tarpvalstybinio bendradarbiavimo ryšiai neabejotinai yra natūralus dėmesys kaimynams ir noras bendradarbiauti gerinant vietos gyvenimo lygį.

Neseniai Latvija ir Lietuva sudarė du susitarimus, kuriais remiantis bus pagerintas bendradarbiavimas ir supaprastintas greitosios medicinos pagalbos teikimas pasienio teritorijų gyventojams. Abu susitarimai įsigaliojo 2019 m. Pirmasis susitarimas skirtas valstybės sienos apsaugos ir įgaliotų pasienio atstovų veiklai, antrasis – bendradarbiavimui teikiant greitąją medicinos pagalbą pasienio teritorijose.

TIKSLAI

Teigiami savivaldybių, žmonių, nevyriausybinių organizacijų tarpvalstybinio bendradarbiavimo pokyčiai įkvepia tęsti šias pastangas siekiant didesnio pasienio teritorijų patrauklumo turizmui, tvaraus jų augimo, aktyvesnės poilsinės, sportinės ir kultūrinės veiklos. Žmonėms būtina žinoti, kad šiose teritorijose yra darbo, tinkamų būstų ir teikiamos sveikatos priežiūros bei kitos pagrindinės paslaugos.

Stiprinant ekonominius, socialinius ir kultūrinius pasienio rajonų ryšius, svarbi rajoninių kelių infrastruktūra ir jos kokybė. Esant dabartinei geopolitinei situacijai ir būtinybei užtikrinti karinį mobilumą bei civilinį saugumą, kelių svarba dar labiau išaugo. Todėl reikia ir toliau rekonstruoti bei prižiūrėti svarbius rajoninius kelius.

Abiejų šalių pasienio rajonai susiduria su panašiomis problemomis dėl gyventojų skaičiaus mažėjimo ir jų senėjimo. Visur jaučiama klimato kaita, todėl vietos bendruomenėms gerai žinoma neatidėliotina būtinybė spręsti aplinkos apsaugos klausimus. Šiems klausimams dėmesys turi būti skiriamas įgyvendinant nacionalines, vietos ir INTERREG programas.

Spartus COVID-19 plitimas ir vyriausybės taikytos ribojamosios priemonės dar kartą įrodė koordinavimo mechanizmų svarbą. Su kokia krize mūsų šalys gali susidurti ateityje, numatyti neįmanoma, tačiau pastarųjų poros metų patirtis rodo, kad vyriausybėms ir savivaldybėms būtini veiksmingi komunikacijos kanalai. Latvija ir Lietuva turi užtikrinti, kad šie kanalai egzistuotų, toliau būtų naudojami, o atitinkamos institucijos būtų pasirengusios operatyviai veikti.

REKOMENDACIJOS

- Aktualiai informacijai teikti abiejų valstybių pasienio rajonų gyventojams, taip pat ir apie kultūros bei kitus viešuosius renginius, galėtų būti sukurta ir nuolat atnaujinama bendra duomenų bazė. Tai dar labiau sustiprintų bendradarbiavimą, skatintų geresnį tarpusavio supratimą ir išryškintų kaimyninių šalių istoriją, tradicijas bei pasiekimus.
- Kovai su gaisrais ir kitomis ekstremaliomis situacijomis bei civilinei saugai užtikrinti būtinas papildomas nacionalinio lygmens dėmesys. Tokio pobūdžio kritinėms situacijoms pasienyje spręsti bendradarbiaujant vyriausybėms ir savivaldybėms turėtų būti sukurtas veikiantis mechanizmas.
- Svarbi priemonė vietos valdžios institucijoms siekiant pagerinti saugumą keliuose ir vykdyti priežiūrą gretimose vietovėse galėtų būti dalijimasis duomenimis ir IRT sistemų suderinimas.
- Paieškos ir gelbėjimo darbai jūroje vis dar nepakankamai koordinuojami, nes trūksta tarptautinio reglamentavimo.

KULTŪRA, MOKSLAS, ŠVIETIMAS

PRIELAIDOS

Per pastaruosius 10 metų Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimas daugelyje kultūros sričių smarkiai pasistūmėjo į priekį ir suintensyvėjo. Malonu pripažinti, kad šis bendradarbiavimas bendruose dvišaliuose ir regioniniuose projektuose vyko visais lygmenimis – tarp ministerijų, savivaldybių, institucijų, nevyriausybinių organizacijų, privačiojo sektoriaus. Nors Lietuvos valstybingumo istorija kur kas ilgesnė, Baltijos šalių šimtmetis buvo pažymėtas surengiant daugybę įspūdingų projektų. Pažymint šimtmetį iš 2018 m. įgyvendintų bendrų projektų kaip išskirtinis paminėtinas dalyvavimas Londono knygų mugėje ir Baltijos šalių simbolikos paroda Paryžiaus Orsė muziejuje.

Nuo ankstesnės studijos teisinė Baltijos šalių bendradarbiavimo sistema dar labiau patob-

ulinta. 2012 m. Baltijos šalys susitarė dėl tarptautinį pripažinimą pelniusio orkestro „Krem-erata Baltica“. 2018 m. trijų šalių kultūros ministerijos pasirašė du susitarimus – dėl Baltijos valstybių dainų ir šokių švenčių tradicijos apsaugos ir plėtotės komiteto bei dėl Baltijos kultūros fondo įsteigimo. Nuo 2019 m. šis fondas remia projektus, skirtus Baltijos šalių kultūros pasiekimams užsienyje populiarinti. 2020 m. kultūros ministrai pasirašė susitari- mo memorandumą, kuriuo siekiama užtikrinti Baltijos Asamblėjos literatūros premija apdovanotų literatūros kūrinių vertimą ir leidybą. 2019–2022 m. įgyvendinama Baltijos šalių kultūros ministerijų kultūrinio bendradarbiavimo programa.

2019 m. sausio mėn. įsigaliojo Baltijos šalių susitarimas dėl automatinio abipusio aukštojo mokslo diplomų pripažinimo. 2021 m. Benilukso šalys (Belgija, Nyderlandai ir Liuksembur- gas) ir Baltijos šalys susitarė ir pradėjo taikyti susitarimą dėl aukštojo mokslo diplomų automatinio abipusio pripažinimo. Tai – svarbus žingsnis į priekį nuo 2000 m., kai Baltijos šalys sudarė pirmąjį tokio pobūdžio susitarimą.

Latvijos ir Lietuvos nacionalinės operos, simfoniniai orkestrai, chorai turi ilgametes ben- dradarbiavimo ir koncertavimo mūsų šalyse tradicijas. Taip pat seniai rengiamos sporto varžybos, vyksta daugybė renginių tiek dvišaliu, tiek ir visos Baltijos šalių lygmeniu.

Abiejose šalyse nuolat verčiami ir leidžiami latvių ir lietuvių literatūros kūriniai. Minėtas susitarimo memorandumas davė pradžių naujai tradicijai. Nuo 2021 m. Baltijos Asamblė- jos literatūros premija apdovanoti literatūros kūriniai kasmet publikuojami leidinyje „Mod- ernioji klasika“. Latvijos literatūros platforma reguliariai teikia stipendijas latvių literatūros leidybai Lietuvoje. Latvijos ir Lietuvos autoriai nuolat kviečiami ir dalyvauja abiejų šalių literatūros renginiuose.

Siekdami įvertinti pasiekimus ir skatinti vertimus, švietimą bei mokslinius tyrimus latvių ir lietuvių kalbomis, išsaugoti Latvijos ir Lietuvos tautinį paveldą ir kultūrą, mūsų šalių užsien- io reikalų ministrai 2017 m. įsteigė „Baltų apdovanojimą“, nuo 2018 m. jis teikiamas kasmet.

Vizualiųjų menų sritis taip pat yra geras vaisingo bendradarbiavimo pavyzdys. Nuolat rengiamos parodos Latvijos ir Lietuvos meno galerijose, parodų salėse ir muziejuose. Per pastaruosius 10 metų abiejose šalyse surengtų parodų sąrašas labai ilgas. Tai liudija susi- formavusių bendradarbiavimo šioje srityje tradiciją.

Nuo 1987 m. rengiamas kasmetis liaudies dainų festivalis „Baltica“. Jis visada buvo labai populiarus ir pritraukia daugybę žmonių.

Kasdien glaudžiai bendradarbiauja ir bendrus projektus vykdo nacionaliniai archyvai, meno akademijos, muzikos akademijos ir daugelis kitų kultūros institucijų.

Pastarąjį dešimtmetį labai sėkmingai bendradarbiavo Baltijos šalių kino pramonės, ypač bendros gamybos srityje. Tai didžia dalimi lėmė Baltijos šalių narystė Europos Tarybos kultūros rėmimo fonde „Eurimages“, taip pat ES reglamentas dėl audiovizualinės produk- cijos. Dėl Baltijos šalių dydžio ir turimų nacionalinių finansinių išteklių buvo nutarta suvieny- ti abiejų šalių bei Baltijos šalių kino pramonės įmonių pajėgas.

Nuo 2018 m. kasmet rengiamas Niujorko Baltijos šalių kino festivalis. Kiekvieną rudenį Taline, Rygoje ir Vilniuje vyksta Baltijos šalių kino dienos. Kartais Baltijos šalių kino dienos rengiamos skirtinguose pasaulio miestuose.

Ypač produktyvus ir abiem pusėms naudingas yra Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimas bendros kino gamybos srityje. Mūsų šalių profesionalai ir technikai palaiko ryšius ir kasdien dirba tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje. Nuo 2010 m. Latvijos ir Lietuvos kino bendrovės bendrai sukūrė daugiau nei 20 filmų.

Taip pat norėtume pažymėti individualias iniciatyvas, skatinančias pažinti Latvijos ir Lietuvos istoriją, kultūrą, ryšius bei santykius. Konferencijas, seminarus, paskaitas, parodas, koncertus ir leidinius nuo 2002 m. nuolat rengia Šiauliuose veikianti asociacija „Baltų centras“.

Moralinė mūsų vyriausybės pareiga – užtikrinti, kad ateinančios kartos gerai mokėtų latvių ir lietuvių kalbas, puoselėtų savo kultūrą, pažintų savo šaknis ir istoriją. Nors tai yra kiekvienos šalies vyriausybės pareiga, yra daug sričių, kuriose būtinas nuoseklus Latvijos ir Lietuvos atitinkamų institucijų bendradarbiavimas.

Per pastarąjį dešimtmetį mūsų šalyse buvo išverstos ir išleistos dvi svarbios knygos – „Latvijos istorija“ ir „Lietuvos istorija“, tačiau bendros žinios apie Latviją Lietuvoje ir apie Lietuvą Latvijoje yra labai skurdžios. Šį reiškinį pastebėjome rengdami savo studiją. Mūsų šalių žmonės mažai žino vieni apie kitus, dažnai šios žinios yra pernelyg paviršutiniškos ir paremtos asmeniniais pasakojimais.

Dėl sudėtingų geopolitinių aplinkybių ir galimai laukiančių sunkių iššūkių mūsų tautos susiduria ir greičiausiai dažnai susidurs su nuolatinio melo srautu ir dezinformacija apie mūsų istoriją, mentalitetą ir politinius įsipareigojimus. Universitetuose istorijos studentai dažnai mokosi apie Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos ir kitų didžiųjų valstybių praeitį, tačiau jų žinios apie artimiausią kaimynę ribotos arba jų iš viso nėra. Tai turi pasikeisti.

Pradėti būtina nuo universitetų ir istorijos studijų programų, kad ilgainiui studentai įgytų supratimą apie svarbius kaimyninių valstybių istorijos įvykius ir jų įtaką mūsų pačių praeičiai. Siekiant ugdyti supratimą, kaip mūsų šalys XX a. pradžioje, be kita ko, įtvirtino savo nepriklausomybę, studijų programos turėtų apimti Baltijos šalių, Lenkijos ir Švedijos istoriją.

Svarbu, kad, rengdami atitinkamus projektus, bendradarbiautų Baltijos šalių istorikai. Vienas pirmųjų projektų turėtų būti skirtas visų trijų šalių kovai už nepriklausomybę.

Parengusios programas mokslininkams ir istorijos studentams, mūsų šalys galėtų finansuoti projektus, kad ekspertai mokykloms paruoštų konkrečių medžiagą, paaiškinančią pagrindinius Latvijos ir Lietuvos kultūros faktus, nacionalinį charakterį ir istoriją.

Ankstesnėje studijoje jau buvo svarstoma, kaip dar mokykliniame amžiuje suteikti geresnes žinias apie kaimyninę valstybę, jos istoriją, kultūrą ir nacionalinį charakterį. Vargu ar mūsų šalys kada nors galės sau leisti parengti tiek mokytojų, kiek prireiktų šiai užduočiai, tačiau jeigu mūsų universitetai būtų pasirengę finansuoti būtinas istorijos programas, laikui

bėgant mūsų visuomenėse būtų pakankamai specialistų, kurie galėtų paruošti konkrečių mokomąją medžiagą ir ją pritaikyti atitinkamam mokykliniam amžiui. Šios paskaitos galėtų būti parengtos skaitmeniniu formatu, kad jomis galėtų naudotis visos Latvijos ir Lietuvos mokyklos.

O kol kas mūsų šalių institucijos turėtų aptarti, kaip parengti vidurinėms mokykloms skirtą mokomąją medžiagą ir suteikti moksleiviams pagrindinę informaciją apie kaimyninės valstybės tautinį charakterį, ištakas, kalbą, istoriją ir kultūrą.

Pastebėjome, kad Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimas mokslo srityje dažnai vyksta per individualias iniciatyvas ir asmeninius kontaktus. Nėra sistemingam bendradarbiavimui skirtų programų ir finansavimo. Latvijos ir Lietuvos mokslininkai dažniausiai susitinka tik konferencijose (paprastai rengiamose kas dvejus metus), išsiaiškina svarbius mokslinių tyrimų aspektus, prie kurių būtų galima dirbti kartu, tačiau šios idėjos retai įgyvendinamos, nes nėra reikiamos infrastruktūros ir sistemos.

Svarbu skatinti bendrus literatūros, kino, teatro ir ypač baltistikos mokslinių tyrimų projektus.

Vienas iš būdų įgyti bendrųjų žinių apie kaimyninę šalį – sekti visuomeninių transliuotojų rengiamas naujienų ir kitas informacines laidas. Ankstesnėje studijoje šios galimybės buvo aptartos ir pateikta keletas rekomendacijų. Užsienio reikalų ministrai ir daugelis diplomatų išreiškė susidomėjimą galimybe kasdien gauti žiniasklaidos naujienas ir dienraščių pranešimus apie įvykius ir procesus kaimyninėje šalyje savo kalba. Plačioji visuomenė taip pat itin domisi įvykiais Latvijoje ir Lietuvoje.

Diskutuojant šiais klausimais reikia būti labai atsargiems, neperžengti raudonosios linijos ir nepažeisti žiniasklaidos laisvės bei redakcinės nepriklausomybės.

Išanalizavę šį klausimą ir tai, kaip šie klausimai sprendžiami Šiaurės šalyse, turime išlikti realistai. Nei Latvijos, nei Lietuvos visuomeniniai transliuotojai negalės finansuoti nuolatinio korespondento Rygoje ar Vilniuje. Šiais laikais Latvijos ir Lietuvos žurnalistai, naudodamiesi esamomis ir naujomis technologijomis, yra pasirengę ir turi geras galimybes operatyviai rengti reportažus apie svarbius kaimyninės šalies įvykius. Interviu įmanomi internetu ir nekeliaujant. Žurnalistai ir naujienų redakcijos turi puikių asmeninių ryšių. Narystė Europos transliuotojų sąjungoje leidžia naudoti vaizdus iš įvykio vietos.

Dėl reportažų ir laidų apie kultūrą, sportą, keliones ir kitus visuomenei svarbius dalykus, taip pat filmų rodymo per nacionalinę televiziją sprendžiama pagal konkretaus transliuotojo redakcinę politiką. Neturime duomenų, kad galėtume įvertinti, ar per pastarąjį dešimtmetį ši užduotis buvo tinkamai vykdoma, tačiau manome, kad Latvijos ir Lietuvos nacionaliniai transliuotojai turėtų reguliariai šiuo klausimu rengti apklausas ir aiškintis savo auditorijos lūkesčius.

Mūsų nuomone, nacionalinės transliuotojų organizacijos sėkmingai informuoja apie svarbius abiejų šalių įvykius. Jeigu politikai ir valstybės tarnautojai reikalautų, kad jiems kasdien būtų teikiamos naujienos apie Lietuvą latvių kalba ir atvirkščiai, tokio pobūdžio paslaugas turėtų finansuoti ir teikti vyriausybės. Vienas iš būdų pasiekti šį tikslą – vyri-



ausybių, naujienų tarnybų ir technologijų įmonių, kurios specializuojasi mūsų šalyje tobulindamos skaitmenines vertimo priemones, dialogas.

TIKSLAI

Šios studijos tikslas – aptarti, kaip Latvija ir Lietuva galėtų plėtoti glaudesnį dvišalį bendradarbiavimą, tačiau pabrėžtina, kad daugelyje sričių dvišalis bendradarbiavimas jau vyksta ir jį būtų galima stiprinti vykdant trišalį Baltijos šalių bendradarbiavimą ir net įgyvendinant bendrus Baltijos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimo mechanizmų ir struktūrų projektus. Į šias galimybes būtina atsižvelgti siekiant dvišalio ir regioninio bendradarbiavimo pažangos per ateinantį dešimtmetį.

Pripažinusios, kad Latvija ir Lietuva nepakankamai žino viena apie kitą, mūsų vyriausybės per ateinantį dešimtmetį turi imtis praktinių priemonių. Vykdydami bendrus projektus ir bendradarbiaudami, palaikydami nuolatinį ekspertų, specialistų ir privačių piliečių ryšius, mūsų šalių gyventojai parodė daug teigiamų pavyzdžių. Nors teigiama ankstesnių dešimtmečių patirtis ir pasiekimai teikia didelį pasitenkinimą, be nuolatinio finansavimo ir šių ryšių puoselėjimo tolesnis kelias gali būti ne toks sklandus. Dėl šios priežasties vyriausybės turi pripažinti, kad daugelyje kultūros sričių svarbu toliau plėtoti esamus ir skatinti naujus santykius.

Investicijos į bendrus kultūros, švietimo ir mokslo projektus neabejotinai atsiperks, tačiau jos turėtų būti pagrįstos paklausa, ilgalaikiais politiniais tikslais ir įsipareigojimais.

REKOMENDACIJOS

- Kad būtų galima patenkinti atitinkamų sričių poreikius ir finansuoti bendras mokslinių tyrimų programas, Baltijos šalių mokslo tarybos turėtų įtvirtinti naujo lygio bendradarbiavimą.
- Latvijos ir Lietuvos universitetams ir studentams tikrai būtų naudinga, jei dėstytojų ir studentų mobilumas būtų skatinamas bendromis mokslinių tyrimų programomis.
- Kad išvengtume nesusipratimų, turime žinoti vieni kitų istoriją. Dėl šios priežasties Baltijos šalių mokslo tarybos turėtų pradėti ilgalaikę bendrą istorijos tyrimų projektų programą.
- Baltijos Asamblėja pradėjo diskusijas dėl Baltijos mokslo fondo, kuris padėtų plėtoti regioninius projektus, įsteigimo. Šią iniciatyvą turi paremti ir toliau plėtoti Baltijos šalių vyriausybės.
- Reikėtų įsteigti Baltijos kino fondą, kuris toliau skatintų ir tinkamai finansuotų bendrą Baltijos šalių filmų gamybą. Įkvėpimo šaltiniu galėtų būti ilgametė „Nordisk Film“ ir „TV Fond“ sėkmė.
- Per pastaruosius 10 metų gerokai išaugo knygų apie mūsų šalių politinę istoriją skaičius. Latvių arba lietuvių kalbomis užsienyje gali skaityti labai nedaug žmonių, todėl mūsų vyriausybės turėtų rimtai apsvarstyti galimybę sukurti schemą, pagal

kurių būtų vykdomas nuolatinis tokių knygų ir mokslinių tyrimų medžiagos vertimo į anglų kalbą ir jų leidybos finansavimas.

- Siekiant geriau susipažinti su įvykiais kaimyninėje šalyje, Latvijos ir Lietuvos auditorijai reikėtų sudaryti galimybę nacionalinių naujienų reportažus gauti naudojantis automatinio vertimo priemonėmis. Bendradarbiaujant vyriausybėms, žiniasklaidos bendrovėms ir technologijų įmonėms galėtų būti parengtos specialios Latvijos, Lietuvos ir galbūt tarptautinei auditorijai pritaikytos skaitmeninio vertimo priemonės.

EPILOGAS

Latvija ir Lietuva – artimos kaimynės, kurias sieja baltiškos ištakos. Jos tvirtos ir patikimos sąjungininkės ir partnerės užsienio politikos, gynybos, ekonomikos, kultūros ir kitose gyvybiškai svarbiose srityse. Tai ypač svarbu dinamiškoje ir sudėtingoje šiandienos geopolitinėje situacijoje.

Pastaruosius 10 metų stebėdami ir vertindami visas Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo formas ir šioje studijoje siūlydami tolesnius veiksmus, suprantame, kad visas šias galimybes turės atidžiai patikrinti ir apsvarstyti mūsų vyriausybės.

Norėtume paraginti Latvijos ir Lietuvos vyriausybes įdėmiai peržiūrėti tiek ankstesnę, tiek šią studiją – galbūt kurios nors pamirštos ankstesnėje studijoje pateiktos rekomendacijos tebėra aktualios siekiant toliau bendrai plėtoti abiejų šalių interesus tam tikroje srityje. Manome, kad šios dvi studijos iš dalies viena kitą papildo.

Taip pat būtų patartina apie šią studiją informuoti mūsų valstybių parlamentų narius, kad šį rudenį įvykus nacionaliniams rinkimams Latvijoje šią studiją būtų galima aptarti Užsienio reikalų komitetuose.



Ateinantį dešimtmetį laukia daugybė iššūkių: nesibaigiantis Rusijos priešiškusis, energetikos krizė, klimato kaita, skaitmeninė transformacija, besikeičiančios darbo rinkos, aukšta infliacija ir t. t. Šie ir daugybė kitų klausimų pareikalaus solidaus finansavimo ir įžvalgių sprendimų.

Mūsų studijoje dar kartą pabrėžta, kad Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimas vis dažniau vyksta trišalio Baltijos šalių bendradarbiavimo forumuose ir įvairiais formatais. Manome, kad daugelį iššūkių, su kuriais mūsų šalys susidurs per ateinantį dešimtmetį, būtų galima geriau spręsti glaudžiai bendradarbiaujant Šiaurės ir Baltijos šalių regioniniu lygmeniu.

Nepaisant šios tendencijos ir ilgametės tradicijos, Baltijos šalys vis dėlto nelinkusios pripažinti struktūrinės problemos. Priešingai nei Šiaurės šalių, kurių bendradarbiavimas tęsiasi jau 70 metų, atveju Baltijos šalys neturi nuolatinės institucijos, tokios kaip Šiaurės ministrų tarybos sekretoriatas Kopenhagoje.

Baltijos šalims nebūtina kopijuoti Šiaurės šalių bendradarbiavimo sėkmės istoriją, tačiau, kaip aptarta mūsų studijoje, didėja būtinybė tinkamai finansuoti ir vertinti vykdomus ir galimus projektus bei iniciatyvas įvairiose Baltijos šalių bendradarbiavimo srityse. Kadangi Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimas per ateinantį dešimtmetį bus dinamiškesnis, siekiant sudaryti palankias galimybes bendroms platesnio regiono iniciatyvoms ir jas tinkamai finansuoti, Baltijos šalių vyriausybėms šį klausimą būtina spręsti.



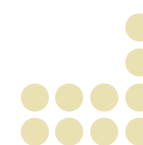
Baigdami visiems ekspertams ir institucijoms norėtume padėkoti už įžvalgas ir pagalbą, suteiktą rengiant šią studiją. Tai buvo labai naudinga. Tikimės, kad kai kurios mūsų mintys ir pastebėjimai šiuo sudėtingu laikotarpiu padės užtikrinti tvarų Latvijos ir Lietuvos

augimą, stabilumą ir saugumą.

Pastaruosius tris dešimtmečius Latvijos ir Lietuvos žmonės siejo stiprus ryšys ir jie dažnai jautė abipusę paramą. Vis dėlto mūsų visuomenėms trūksta tinkamų žinių apie kaimyninės valstybės istoriją, jos nacionalinį charakterį. Nors bendradarbiavimas daugelyje sričių jau vyksta, mūsų vyriausybių, verslo ir plačiosios visuomenės nuomonės ir interesai kartais skiriasi. Tai būdinga net draugiškiems ir artimiems kaimynams.

Iki šiol Latvija ir Lietuva dažniausiai sugebėdavo rasti bendrą kalbą svarbiausiais klausimais, tačiau šios sėkmės negalima laikyti savaime suprantamu dalyku. Kaip ir visiems santykiams, taip ir mūsų šalių santykiams būtinas nuolatinis dėmesys, gera valia ir politinis atkaklumas. Taigi, siekiant palaikyti ir toliau plėtoti Latvijos ir Lietuvos tautų ryšius, mūsų šalims būtina į juos nuolat politiškai ir finansiškai investuoti.

Ateinantį dešimtmetį mūsų laukia didelės kiekvieną žmogų paveiksiančios permainos. Būsimus sunkumus mūsų valstybės atlaikys tik toliau stiprinamos strateginius įsipareigojimus ir puoselėdamos pagrindines Vakarų demokratijos vertybes bei principus. Tai – mūsų kolektyvinė atsakomybė, reikalaujanti išradingumo, ištvermės, atsparumo ir bendros vizijos. Viena kitą remdamos ir dirbdamos kartu, Latvija ir Lietuva gali visa tai pasiekti.



AUTORIŲ BIOGRAFIJOS

NERIS GERMANAS

Ambasadorius Neris Germanas Lietuvos diplomatinę tarnybą baigė 2020 m. gruodį. Diplomato karjerą jis pradėjo 1998 m., kai tapo Lietuvos ambasadoriumi Suomijoje. Lietuvos užsienio politikoje aktyviai dalyvauja nuo 1992 m., kai buvo išrinktas į Seimą. Buvęs Užsienio reikalų komiteto ir Baltijos Asamblėjos prezidento narys. 1993 m. išrinktas Seimo kancleriu (Seimo pirmininko pavaduotoju) ir Seimo valdybos nariu, buvo atsakingas už Parlamento tarptautinius santykius ir administracinius reikalus. 1994 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas N. Germaną paskyrė vadovauti Specialiajai darbo grupei ryšiams su Lietuvos žydų bendruomene ir Izraelio valstybe. 1995 m., būdamas Seimo delegacijos Europos Taryboje nariu, išrinktas Socialdemokratų frakcijos Europos Taryboje pirmininko pavaduotoju. 1996–1998 m. N. Germanas dirbo Lietuvos Respublikos Prezidento patarėju užsienio reikalams. Grįžęs iš Suomijos, 2001 m. pabaigoje paskirtas Užsienio reikalų ministerijos sekretoriumi. 2004–2008 m. – Lietuvos nuolatinis atstovas prie Europos Tarybos. 2008–2010 m. N. Germanas vadovavo URM Lietuvos pirmininkavimo BJVT sekretariatui, 2010–2012 m. buvo URM Europos reikalų departamento direktorius. Nuo 2012 m. iki 2020 m. pabaigos ėjo užsienio reikalų viceministro pareigas. Diplomatinė veikla vykdymo metais dalyvavo daugybėje tarptautinių susitikimų ir vizitų, yra parašęs daug straipsnių tarptautinių santykių ir politikos klausimais. N. Germanas 1970 m. baigė Leningrado politechnikos instituto Radioelektronikos fakultetą ir įgijo inžinieriaus fiziko specialybę. 1972 m. pradėjo dirbti jaunesniu moksliniu bendradarbiu, vėliau dirbo Lietuvos mokslinės techninės informacijos ir techninės ekonominės analizės instituto laboratorijos vedėju. Parašė daugiau kaip 30 mokslinių straipsnių kompiuterijos ir automatizuotų informacinių sistemų bei jų taikymo srityje, pelnė keletą apdovanojimų. 1977–1992 m. N. Germanas dirbo keliose valstybės institucijose. Jis apdovanotas Prancūzijos, Lenkijos, Danijos, Suomijos ir Lietuvos ordinais. N. Germanas taip pat yra gavęs aukščiausių Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos apdovanojimų „Už nuopelnus Lietuvos Respublikai diplomatinei tarnybai“.



GINTS JEGERMANIS

Ambasadorius Gints Jegermanis Latvijos diplomatinę tarnybą baigė 2021 m. gruodį. Per 27 tarnybos metus jis dirbo Latvijos ambasados Rusijoje patarėju (1995–1998 m.), ambasadoriumi Estijoje (1998–2001 m.), nuolatinio atstovu prie JT Niujorke (2001–2005 m.), ambasadoriumi Danijoje (2009–2013 m.) ir Švedijoje (2013–2017 m). 1994–1995 ir 2005–2009 m. dirbo Užsienio reikalų ministerijos Politikos planavimo skyriaus vedėju, dalyvavo pirmąją Latvijos užsienio politikos koncepciją 1995 m. rengusios grupės darbe. 2005–2009 m. G. Jegermanis vadovavo Latvijos delegacijai Holokausto švietimo, atminties ir tyrimų specialiojoje tarptautinio bendradarbiavimo darbo grupėje. 2017–2019 m. ėjo Užsienio reikalų ministerijos Komunikacijos direktorato generalinio direktoriaus ir atstovo spaudai pareigas, buvo Ambasadorius ypatingiems pavedimams URM Politikos planavimo padalinyje (2019 m.) ir Europos departamento direktorius (2019 – 2021 m.). Baigęs latvių kalbos ir literatūros studijas (1982–1989 m.) Latvijos universitete 1987–1990 m. G. Jegermanis dirbo Mokslų akademijos Latvių kalbos ir literatūros instituto moksliniu asistentu ir jaunesniu moksliniu bendradarbiu. Iki devintojo dešimtmečio pabaigos jo straipsniai apie literatūrą buvo publikuojami laikraščiuose ir žurnaluose. 1990 m. G. Jegermanis pradėjo dirbti dienraštyje „Diena“, rašė užsienio politikos ir tarptautinių santykių komentarus, o 1991 m. pabaigoje tapo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju ir iki 1993 m. spalio vadovavo laikraščio redakcijai. 1993–1994 m. studijavo tarptautinį saugumą Tarptautinių podiplominių studijų instituto Ženevoje (Šveicarija) Tarptautiniuose kursuose. Per savo diplomatinę karjerą G. Jegermanis parašė nemažai straipsnių ir apybraižų tarptautinių reikalų klausimais. 2022 m. liepą Latvijos tarptautinių reikalų institute pradėjo dirbti asocijuotuoju tyrėju. Pagrindinė jo mokslinių tyrimų sritis – Šiaurės ir Baltijos šalių kaimynystė, geopolitika, technologijų transformacija. G. Jegermanis apdovanotas Estijos, Latvijos, Danijos ir Švedijos ordinais.



